

**VLERËSIM I NEVOJAVE
DHE SFIDAVE
ME TË CILAT PËRBALLEN
TË RINJTË NË VËSHTIRËSI**

RAPORT KËRKIMOR
Maj 2023

VLERËSIM I NEVOJAVE DHE SFIDAVE ME TË CILAT PËRBALLEN TË RINJTË NË VËSHTIRËSI

RAPORT KËRKIMOR
Maj 2023

Daniela Kalaja, Eliona Kulluri

Ky material është përgatitur nga Shoqata Kombëtare e Punonjësve Social (SHKPS) në kuadër të projektit “Qëndro”. Projekti “Qëndro” financohet nga Qeveria Italiane dhe zbatohet nga UNICEF në Shqipëri. Opinionet dhe pikëpamjet e shprehura në këtë material nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të UNICEF Shqipëri dhe të Qeverisë Italiane.

*Falenderojmë Veronika Ducin për hartimin e metodologjisë, Miranda Spahiun dhe Marsela Allmuçën për realizimin e intervistave dhe fokus grupeve, dhe Genta Iseberin për transkriptimin. Një falenderim i veçantë shkon për pjesëmarrësit në studim, të cilët nuk hezituan të ndanin eksperiencat e tyre. Studimi nuk do të ishte realizuar pa ndihmën e UNICEF – Shqipëri, të cilit i jemi mirënjohëse.

Përmbajtja

HYRJE.....	4
Kuari ligjor dhe institucional mbi rininë	6
Objektivat:.....	11
Pyetjet kërkimore:.....	11
Hartimi i planit të studimit/vlerësimit	12
Instrumentet e kërkimit.....	12
Kampioni i kërkimit dhe kriteret e përfshirjes	13
Analiza e të dhënave	13
Çështjet etike.....	13
ANALIZA E TË DHËNAVE/GJETJET E STUDIMIT.....	14
Profili i të rinjve në vështirësi përfitues të shërbimeve	14
Problemet që shqetësojnë të rinjtë	21
Arsimimi	26
Punësimi	33
PËRFUNDIME.....	56
Aneks 1: instrumentet e kërkimit	66
1. Udhëzues për diskutimin në fokus – grup me të rinjtë.....	66

HYRJE

Shqipëria është një nga vendet evropiane që vazhdon të ketë një popullsi të re. Regjistrimi i vitit 2011 regjistroi 705 mijë persona të moshës 15 - 29 vjeç ose 25% e popullsisë së përgjithshme. Duket se lindshmëria e ulët dhe emigracioni kanë ndikuar edhe në numrin e të rinjve në Shqipëri. Papunësia e përkohshme dhe afatgjatë tek të rinjtë ka një korrelacion edhe me një sërë pasojash të tjera, si rreziku i varfërisë, rritja e dëshirës për të emigruar, problemet e shëndetit fizik dhe mendor, krimi më i lartë, etj¹. Sipas një studimi të fundit, dëshira për të emigruar është në nivelet 60-70% tek të rinjtë e moshës 18-19 vjeç dhe arrin kulmin në moshën 28-30 vjeç duke arritur shifrën 81%².

Nëse do ti referoheshim kuadrit ligjor në Republikën e Shqipërisë definicioni për të rinjtë duket se është kompleks. Kështu sipas Ligjit Nr. 121/2016 “Për Mbrojtjen shoqërore në RSH”, “*Fëmijë është çdo person nën moshën 18 vjeç*”.³ Ndërsa Ligji Nr. 75/2019 “Për Rininë” përcakton se “*Të rinj janë personat, i ri ose e re, që kanë mbushur moshën 15 vjeç deri në 29 vjeç*.”⁴ Kodi i procedurës penale përcakton si të mitur “*çdo personi nën moshën 18 vjeç*.”⁵

Të rinjtë në vështirësi/vulnerabël në Shqipëri përballen me një sërë sfidash që i pengojnë ata të kenë akses në burimet dhe mundësitë që u nevojiten për të lulëzuar. Këto sfida përfshijnë varfërinë, papunësinë, mungesën e arsimit, përjashtimin social dhe diskriminimin. Në këtë vlerësim, ne do të eksplorojmë situatën e të rinjve vulnerabël në Shqipëri dhe do të diskutojmë disa nga mënyrat se si mund të adresohen këto sfida.

Varfëria

Varfëria është një problem madhor me të cilin përballen të rinjtë vulnerabël në Shqipëri. Vendi është një nga më të varfërit në Evropë, me një shkallë të lartë varfërie dhe nivele të ulëta të zhvillimit ekonomik. Sipas Bankës Botërore, 27.5% e popullsisë në Shqipëri jetonte nën kufirin e varfërisë në vitin 2018, me shkallën e varfërisë edhe më të lartë në zonat rurale.

Të rinjtë vulnerabël në Shqipëri janë veçanërisht të prekur nga varfëria, pasi ata shpesh vijnë nga komunitete të marginalizuara ose nuk kanë arsimin dhe aftësitë e nevojshme për të siguruar një punësim të qëndrueshëm. Varfëria mund të çojë në një sërë rezultatesh negative, duke përfshirë shëndetin e dobët, aksesin e kufizuar në arsim dhe trajnim dhe mungesën e mundësive për përparim social dhe ekonomik.

---

¹INSTAT (2019). Të dhëna mbi punësimin dhe papunësinë 2015 – 2018. Marrë nga <http://ëëë.instat.gov.al/temat/tregu-i-pun%C3%ABs-dhe-arsimi/pun%C3%ABsimi-dhe-papun%C3%ABsia/#tab2> e aksesuar në Mars 2022.

²Gëdeshi, I. dhe King, R. (2018). Tendencat e migrimit potencial nga Shqipëria. FES, Tirana. Marrë nga <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/albanien/15271.pdf> e aksesuar në Mars 2022

³ LIGJ Nr. 121/2016 PËR SHËRBIMET E KUJDESIT SHOQËROR NË REPUBLIKËN E SHQIPËRISË

⁴ LIGJI Nr. 75/2019 “PËR RININË”

⁵ LIGJ NR. 37/2017 “KODI I DREJTËSISË PENALE PËR TË MITUR”

Papunësia

Papunësia është një tjetër sfidë e rëndësishme me të cilën përballen të rinjtë vulnerabël në Shqipëri. Vendi ka një shkallë të lartë papunësie tek të rinjtë, me shumë të rinj që luftojnë për të gjetur punë që të paguajë një pagë jetese. Sipas Institutit të Statistikave, shkalla e papunësisë së të rinjve në Shqipëri ishte 28,6% në vitin 2020.

Papunësia mund të ketë një sërë pasojash negative për të rinjtë e cënueshëm, duke përfshirë përjashtimin social, rezultatet e dobëta shëndetësore dhe mungesën e stabilitetit financiar. Kjo mund ta bëjë të vështirë për të rinjtë aksesin e nevojave bazë, si ushqimi, strehimi dhe kujdesi shëndetësor, dhe mund t'i pengojë ata të arrijnë potencialin e tyre të plotë.

Mungesa e arsimit

Mungesa e arsimit është gjithashtu një sfidë e rëndësishme me të cilën përballen të rinjtë vulnerabël në Shqipëri. Vendi ka një shkallë relativisht të ulët të shkrim-leximit, me shumë të rinj që u mungojnë aftësitë dhe njohuritë e nevojshme për të pasur sukses në tregun e sotëm të punës. Sipas UNICEF-it, shkalla neto e regjistrimit në shkollat fillore në Shqipëri ishte 91.5% në vitin 2019, por kjo bie ndjeshëm në nivelet më të larta të arsimit.

Mungesa e arsimit mund të kufizojë mundësitë e të rinjve për përparim social dhe ekonomik, pasi atyre mund t'u mungojnë aftësitë dhe njohuritë e nevojshme për të siguruar një punësim të qëndrueshëm. Mund të çojë gjithashtu në përjashtimin social, pasi ata pa arsim mund të luftojnë për të marrë pjesë plotësisht në shoqëri.

Mesatarisht gjysma e të rinjve pohojnë se janë të pakënaqur nga aspektet infrastrukturorë të shkollës ose universitetit të tyre, si mjediset fizike dhe sportive, biblioteka, kushtet e ngrohjes dhe ftohjes etj.; frekuentimi i kurseve të ndryshme, si kurse të shkencave ekzakte, të formimit (ndër) personal etj. është në nivele shumë të ulëta (nën 8%). Vetëm ato të gjuhëve të huaja dhe kompjuterit frekuentohen më shumë nga të rinjtë.⁶

Migracioni

35.8 % e të rinjve kishin emigruar të paktën një herë nga Shqipëria.

74.7 % e të rinjve të përfshirë në studim raportojnë e kanë menduar largimin nga Shqipëria; të rinjtë shprehen së dëshirojnë të largohen nga Shqipëria për unësim (50.3 %), arsim (13.9%) dhe siguri (3.8%).⁷

Përjashtimi social dhe diskriminimi

Përjashtimi social dhe diskriminimi janë gjithashtu sfida të rëndësishme me të cilat përballen të rinjtë vulnerabël në Shqipëri. Ata nga komunitetet e marginalizuara, si popullsia Rome, shpesh

---

⁶ Raport studimor "Të Rinjtë në Shqipëri", DPPS & Ardhmëria, 2019.

⁷ Ibid.

janë të përjashtuar nga shoqëria kryesore dhe përballen me diskriminim në fusha të tilla si arsimi, kujdesi shëndetësor dhe punësimi.

Kjo mund të kufizojë mundësitë e të rinjve për avancim social dhe ekonomik, pasi atyre mund t'u mungojnë kapitali social dhe rrjetet e nevojshme për të aksesuar burimet dhe mundësitë. Diskriminimi mund të ketë gjithashtu ndikime negative në shëndetin mendor, duke çuar në ndjenjën e izolimit dhe vetëvlerësimit të ulët.

Kuadri ligjor dhe institucional mbi rininë

Ligji Nr. 18/2017 “Për të drejtat dhe mbrojtjen e fëmijës” përcakton të drejtat dhe mbrojtjen që gëzon çdo fëmijë, mekanizmat dhe autoritetet përgjegjëse, që garantojnë me efektivitet ushtrimin, respektimin, promovimin e këtyre të drejtave, si dhe mbrojtjen e veçantë të fëmijës.

Ligji Nr. 75/2019 “Për rininë” ka si objektiv kryesor mbrojtjen e të drejtave të të rinjve në mënyrë gjithëpërfshirëse, krijimin e kushteve të nevojshme për aktivizimin, pjesëmarrjen dhe mbështetjen e të rinjve, përcaktimin e funksioneve dhe kompetencave të institucioneve në nivel qendror dhe vendor, si dhe bashkëpunimin me organizatat që ushtrojnë veprimtari në fushën e rinisë. Qëllimi i këtij ligji është gjithashtu përcaktimi i veprimtarive, mekanizmave dhe autoriteteve përgjegjëse për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të të rinjve në Republikën e Shqipërisë dhe të të rinjve shqiptarë në diasporë, si dhe financimin e veprimtarive rinore, në kuadër të së drejtës së të rinjve për mbrojtje të veçantë nga shteti.

Ky ligj garanton mbrojtjen e të rinjve shtetas shqiptarë me vendbanim ose vendqëndrim në territorin e Republikës së Shqipërisë, si dhe të të rinjve shtetas të huaj ose persona pa shtetësi që kanë kërkuar mbrojtje ndërkombëtare, sipas legjislacionit në fuqi për azilin në Republikën e Shqipërisë, si dhe të shtetasve të huaj me qëndrim të rregullt për motive të ndryshme, sipas legjislacionit në fuqi për të huajt.

Mbështetja dhe fuqizimi i të rinjve bazohet në parimet e mëposhtme:

- a) parimin e barazisë dhe të mosdiskriminimit, të sanksionuara nga Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, aktet e tjera ndërkombëtare të ratifikuara nga Republika e Shqipërisë dhe legjislacioni në fuqi;
- b) parimin e mundësive të barabarta dhe garantimit të pjesëmarrjes së të rinjve në proceset politikëbërëse dhe vendimmarrëse në fushat e arsimit, kërkimit shkencor, politikave financiare, punësimit, vullnetarizmit, mbrojtjes e përfshirjes sociale, shëndetësisë, kulturës, sportit, mjedisit, turizmit, drejtësisë, punëve të brendshme e të jashtme, integritetit dhe të mbrojtjes, teknologjisë së informacionit, sipërmarrjes dhe në fusha të tjera që inkurajojnë zhvillimin e të rinjve;
- c) parimin e lirisë së organizimit të iniciativave rinore dhe të vetëqeverisjes së organizatave;

ç) parimin e subsidiaritetit.

Institucionet përgjegjëse për rininë sipas legjislacionit në fuqi

Ministri i Shtetit për Rininë dhe Fëmijët – është një institucion i krijuar në vitin 2021 dhe që ka peshën kryesore e themelore në organizmin dhe mbështetjen e rinisë. Ai është përgjegjës për politikën e përgjithshme rinore dhe kuadrin ligjor, monitorimin e zbatimit të politikave rinore dhe përfaqësimin e Qeverisë së Shqipërisë në nivel ndërkombëtar në lidhje me çështjet që lidhen me rininë.

Ministria e Arsimit dhe Sportit deri në vitin 2021 ka pasur edhe portofolin e rinisë dhe ishte përgjegjëse e plotë për politikën rinore. Një zëvendësministër i përkushtuar për Rininë ishte pjesë jetike e kuadrit të përgjithshëm të politikave për të rinjtë ndërsa Drejtoria për Rininë në kuadër të kësaj ministrie ishte përgjegjëse për çështjet që lidhen me politikën rinore. Kjo ministri vazhdon të ketë një rol të rëndësishëm në politikën rinore sepse mban përgjegjësi për dy fusha të rëndësishme në jetën e të rinjve 15 – 29 vjeç, siç janë arsimit dhe sporti.

Ministria e Drejtësisë është përgjegjëse për raportet e të miturve në konflikt me ligjin.

Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale (MSHMS) është përgjegjëse për shëndetin e të rinjve dhe përfshirjen sociale.

Ministria e Kulturës është përgjegjëse për artin dhe politikën kulturore që synojnë edhe rininë.

Gjithashtu *organet e administratës shtetërore, organet e vetëqeverisjes lokale dhe OJF-të* janë aktorë të rëndësishëm përgjegjës për rininë.

Parlamentet e studentëve/nxënësve dhe subjekteve të tjera juridike me qëllim të përmirësimit të statusit të të rinjve, zhvillimit të tyre personal dhe social, si dhe përfshirjes së tyre në çështjet sociale.

Ministria përgjegjëse për rininë (Ministri i Shtetit për Rininë dhe Fëmijët) ka këto kompetenca:

- a) harton dhe propozon bazën ligjore, politikën, programet, strategjitë dhe veprimtaritë për rininë;
- b) planifikon buxhetin për financimin e veprimtarive në fushën e rinisë;
- c) harton dhe publikon raportet e vlerësimit mbi situatën e të rinjve;
- ç) monitoron zbatimin e politikave, si dhe të veprimtarive rinore;

- d) monitoron standardet për ndërtimin e hapësirave rinore të sigurta dhe të aksesueshme për të rinjtë”;
- dh) përfaqëson Republikën e Shqipërisë në nivelet dhe organizmat ndërkombëtarë për çështjet e rinisë;
- e) përmbush detyrimet e anëtarësimit dhe bashkërendon pjesëmarrjen në programe e projekte ndërkombëtare në fushën e rinisë;
- ë) bashkëpunon me njësitë e vetëqeverisjes vendore për politikën, projektet e programet në fushën e rinisë;
- f) siguron ofrimin e veprimtarive për të rinjtë në bashkëpunim me institucione të tjera qendrore, njësitë e vetëqeverisjes vendore dhe me autoritetet të tjera, duke përcaktuar standardet në ofrimin e veprimtarive rinore dhe punës me rininë;
- g) siguron zhvillimin e konsultimeve me të rinjtë lidhur me politikën dhe programet rinore në vend, si dhe programet e shkëmbimit rinor ndërkombëtar.

Institucionet e tjera qendrore

Institucionet e tjera qendrore, brenda fushës së veprimtarisë së tyre shtetërore, kanë për detyrë:

- a) të hartojnë politika sektoriale, aktet ligjore e nënligjore të nevojshme për të drejtat e të rinjve, si dhe të kontribuojnë në hartimin e politikave dhe programeve ndërsektoriale, duke siguruar edhe marrjen e mendimit të të rinjve;
- b) të parashikojnë në planet vjetore apo shumëvjeçare buxhetore fondet e nevojshme për përmbushjen progresive të të drejtave të të rinjve;
- c) të bashkëpunojnë me institucionet përkatëse për të siguruar mbrojtjen e të drejtave të të rinjve.

Përgjegjësitë e njësive të vetëqeverisjes vendore për rininë

Bashkitë, sipas ligjit për rininë, kanë tashmë një punonjës të specializuar për çështjet rinore. Ato po ashtu, në varësi të madhësisë së tyre, zakonisht kanë një Drejtorin ose Njësinë për Shërbimet Sociale, ku përfshihen përgjegjësitë për çështjet që lidhen me rininë. Në nivel lokal, qendrat rinore janë një platformë thelbësore për fuqizimin e të rinjve.

Strategjia Kombëtare e Rinisë është një dokument ku bazohen politikën për aktivizimin, përfshirjen dhe mbështetjen e të rinjve. Ky dokument synon hartimin e politikave rinore kombëtare integrale, për adresimin e problemeve të ndryshme me të cilat përballen sot të rinjtë e që lidhen me sfida si, përfshirja e tyre në proceset vendimmarrëse, punësimi, edukimi, teknologjia dhe inovacioni, rritja e aktiviteteve në lidhje me artet dhe zejet, shtim të aktiviteteve sportive, vullnetarizëm etj.

Politikat për të rinjtë

Nga pikëpamja moshore masat e formuluar në politikat për të rinjtë janë parë në lidhje me dhe përputhshmërinë me tri grupe moshore të cilat përputhen edhe me ciklet e zhvillimit edukativo profesional si vijon:

- 15 – 18 vjeç: arsimit i mesëm i lartë ose arsim profesional
- 19 - 24 vjeç: arsimit universitar, zhvillim i mëtejshëm profesional ose punësim
- 25 – 29 vjeç: arsim pasuniversitar ose punësim pas përfundimit të ciklit të parë të studimeve

Qëllimet e këtyre politikave janë:

1. Të rejtat dhe të rinjtë marrin pjesë aktivisht në shoqëri dhe ndihen të fuqizuar për t'u shprehur me zërin e tyre. Politikat ndërsektoriale rinore janë të koordinuara, të bazuara në analiza, me mekanizma të mirë financiar.
2. Mirëqenia aktive, e shëndetshme, fizike, sociale dhe mendore e të rinjve. Siguria, mbrojtja dhe përfshirja e të rinjve në të gjithë diversitetin e tyre, veçanërisht për ata të rinj që janë në situatë rreziku apo mënjanimi social (vulnerabiliteti).

Bazuar në legjislacionin shqiptar disa nga kategoritë e të rinjve përfitues të shërbimeve të kujdesit shoqëror janë:

Të rinj vulnerabël - ata të rinj që janë në situatë rreziku apo ndjehen të diskriminuar apo të përjashtuar për shkak të situatës ekonomike, gjinisë, orientimit seksual, përkatësisë etnike, prejardhjes, etj. Në masat e parashikuara në këtë strategji janë marrë parasysh edhe të rinjtë në kontakt me ligjin për shkak të pjesëmarrjes në aktivitete të paligjshme apo situatave të trafikimit.

Të rinj në familje me vështirësi ekonomike - Në këtë aspekt këta të rinj konsiderohen vulnerabël meqenëse ata jetojnë në varfëri dhe përballen me vështirësi ekonomike që janë të vështira për t'u kapërcyer. Kufizimet ekonomike janë pengesa për arsimimin, pjesëmarrjen në tregun e punës, sigurimin e punës dhe për sigurimin e mjeteve të jetesës.

Të rinj të paarsimuar ose me nivel arsimor bazë – Për shkak të faktit që të rinjtë e paarsimuar ose me nivele arsimore të ulëta kanë nivele të ulëta aftësish, gjë e cila bën që ata të përballen me më shumë vështirësi për gjetjen e një pune ose për pasjen e një pune të qëndrueshme që siguron të ardhura të mjaftueshme ose përfitime nga puna, ata janë më të prirur ndaj vulnerabilitetit dhe rrezikut të përjashtimit nga tregu i punës. Nivelet e ulëta të arsimimit shoqërohen me një vulnerabilitet më të madh si rezultat i të ardhurave të vogla dhe pasigurisë së punës në tregun e punës. Përveç kësaj, fëmijët nga familje me nivel të ulët arsimor janë në rrezik më të madh që edhe vetë të arrijnë një nivel të ulët arsimor, duke qenë për rrjedhojë në rrezik të madh për të mbetur vulnerabël.

Vajzat dhe nënat e reja - Vajzat janë subjekt i martesave të hershme më shpesh se djemtë në komunitetet të ndryshme apo në zonat rurale dhe si rezultat ato kanë më pak vite shkollimi dhe e braktisin shkollën më shpesh se djemtë. Nga pikëpamja e drejtësisë dhe barazisë gjinore masat janë formuluar duke marrë në konsideratë kushtet specifike për vajzat dhe gratë e reja për të përballuar më mirë sfidat e zhvillimit profesional dhe hyrjes në jetën familjare. Në të gjitha rastet masat e parashikuara ndërlidhen me politikat nxitëse gjinore dhe i shërbejnë fuqizimit të vajzave dhe grave të reja duke marrë në konsideratë edhe vajzat e bëra nëna apo martuar në moshë të hershme dhe ato që gjenden në situata vulnerabiliteti. Nga pikëpamja gjinore masat e parashikuara synojnë edhe rritjen e pjesëmarrjes së vajzave si në jetën sociale ashtu edhe në atë profesionale.

Të rinjtë e komunitetit Rom dhe Egjiptian - Komunitetet romë dhe egjiptiane janë ndër shtresat më të varfra të popullsisë, të cilët jetojnë ende në banesa ku mungojnë nevojat bazë, mungon niveli arsimor bazë dhe që kanë nivelet më të larta të analfabetizimit në shoqëri. Për pasojë, këto grupe përballen me përjashtimin social dhe nivele shumë të ulëta arsimimi dhe punësimi e cila lidhet direkt me jetesën dhe mirëqenien e tyre, e cila është e brishtë për këto komunitete. Përjashtimi dhe diskriminimi i pengojnë të rinjtë romë në zhvillimin e plotë të kapaciteteve të tyre akademike, sociale dhe fizike për të ndërtuar më tej një jetë të pavarur dhe frytdhënëse, që do të jenë të dobishme për përmirësimin politik, ekonomik dhe social të vendit të tyre. Nëpër shkolla ekziston një diskriminim dhe përjashtim i përhapur i të rinjve romë, dhe atyre egjiptiane gjithë e cila ccon në braktisjen e shkollimit. Aktivitetet jashtëshkollore ndiqen më pak nga romët, ashkallitë dhe egjiptianët se sa nga fëmijët e tjerë.

Të rinjtë me aftësi të kufizuara - Personat me aftësi të kufizuara përballen me kufizime ekonomike dhe sociale, duke i vendosur ata në një pozitë vulnerabël. Disa persona me aftësi të kufizuara përballen me vështirësi ekonomike, sepse nuk përfshihen në tregun e punës dhe mbështeten vetëm tek përfitimet për personat me aftësi të kufizuara ose ndonjëherë nënvlerësohen dhe nuk u jepen këto përfitime.

Të miturit dhe të rinjtë në konflikt me ligjin- që kanë përfunduar periudhën e dënimit dhe kanë nevojë për shërbime të kujdesit shoqëror, me qëllim riintegrimin në shoqëri, si dhe ata që gëzojnë mbrojtje ndërkombëtare me vendim të autoritetit përgjegjës për azilin dhe refugjatët në Republikën e Shqipërisë.

Ky studim u realizua nga Shoqata Kombëtare e Punonjësve Sociale përgjatë periudhës Shtator 2022 – Prill 2023, në kuadër të projektit *"Të rinjtë që jetojnë në situata të vështira dhe në rrezik të braktisjes së sistemit të arsimit të mesëm me në fokus të shërbimet vendore lokale sociale"*, me mbështetjen financiare të Qeverisë Italiane dhe zbatuar nga UNICEF në Shqipëri.

Realizimi i këtij studimi ishte i nevojshëm për të kuptuar situatën e të rinjve në vështirësi në rajonet – Tiranë, Kamëz, Elbasan, Krujë dhe Durrës dhe vlerësuar shkallën e ofrimit të shërbimeve të kujdesit shoqëror në nivel vendor në këto pesë rajone.

Qëllimi i studimit ishte vlerësimi i situatës në pesë rajone – Tiranë, Kamzë, Elbasan, Krujë dhe Durrës – në mënyrë që të kuptohet cilat janë çështjet madhore dhe sfidat me të cilat përballen të rinjtë në këto zona, shkallën e ofrimit të shërbimeve në kujdesin shoqëror për të rinj në vështirësi dhe cilësinë e tyre.

Rezultatet e studimit synojnë ngritjen e kapaciteteve të punonjësve socialë dhe vlerësimin e nevojave të të rinjve për të mbështetur ndërhyrje programatike në fushën e ofrimit të shërbimeve të kujdesit shoqëror tek të rinjtë e grupeve në vështirësi në përmirësimin e ofrimit të shërbimeve të kujdesit shoqëror për këtë target grup.

1. METODOLOGJIA

Qëllimi i këtij studimi/vlerësimi është që të evidentojë barrierat dhe hendeqet për punonjësit e kujdesit shoqëror në nivel vendor në punën e tyre me fëmijë dhe të rinj në situata në vështirësi, si dhe nevojat e tyre për ngritjen e kapaciteteve, duke patur parasysh çështjet gjinore.⁸

Objektivat:

- Të evidentohen problematikat madhore të të rinjve dhe të rejave në zonat e studimit;
- Të eksplorohej besimi që kanë të rinjtë tek shërbimi që ofrohet nga punonjësit e kujdesit shoqëror në nivel vendor.
- Të identifikohen sfidat profesionale dhe institucionale që hasin punonjësit e kujdesit shoqëror në punën e tyre me të rinj/të reja në situata në vështirësi;
- Të hartëzohen shërbimet ekzistuese për të rinjtë/të rejat në nivel vendor dhe hendeqet në ofrimin e shërbimeve;
- Të kuptohet bashkëpunimi mes sektorëve të ndryshëm dhe sfidat në këtë proces;
- Të jepen rekomandime për përmirësimin e punës së punonjësve të kujdesit shoqëror me të rinjtë/të rejat në situata në vështirësi.

Pyetjet kërkimore:

- Cilat janë çështjet madhore që i shqetësojnë të rinjtë dhe të rejat në zonat e studimit?
- Cili është perceptimi i të rinjve për punonjësit e kujdesit shoqëror në nivel vendor dhe në institucione të tjera që ofrojnë shërbime për të rinjtë?
- Çfarë sfidash hasin punonjësit e kujdesit shoqëror në nivel vendor në punën e tyre me të rinj dhe të reja në situata në vështirësi? Si mund të adresohen këto sfida?
- Cilat janë programet dhe shërbimet ekzistuese për të rinjtë/të rejat në situata në vështirësi? Çfarëprogramesh/shërbimesh të tjera janë të nevojshme për ta?
- Si funksionon mekanizmi i bashkëpunimit ndërsektorial dhe si mund të përmirësohet?

---

⁸ Grupi i të rinjve në situatë vulnerable mund të jetë shumë i gjerë. Disa nga grupet e të rinjve që konsiderohen në vështirësi për këtë studim janë: të rinjtë e papunë, të rinjtë që nuk janë as në arsim as në punësim as në trajnim, të rinjtë në konflikt me ligjin, pa kujdes prindëror, të rikthyer nga emigracioni, të varfër, në rrezik trafikimi ose viktima trafikimi, të rinj të minoritetit Rom ose Egjiptian, të rikthyer nga zonat e konfliktit, me aftësi ndryshe etj.

Hartimi i planit të studimit/vlerësimit

Për realizimin e këtij studimi është përzgjedhur metodologjia cilësore, e cila do ketë si instrumente për mbledhjen e të dhënave diskutimet në fokus – grupe me të rinj/të reja dhe intervista gjysmë të strukturuar me përfaqësues kyç të pushtetit vendor dhe qendror. Metodologjia cilësore ndihmon për të eksploruar më thellë çështjet që shqetësojnë më shumë të rinjtë dhe arsyet për to, për të kuptuar perceptimin e tyre dhe nivelin e besimit tek shërbimi i ofruar nga punonjësit e kujdesit shoqëror në nivel vendor për të eksploruar programet dhe shërbimet ekzistuese për të rinjtë në situata në vështirësi si dhe për të kuptuar sfidat profesionale dhe institucionale të punonjësve të shërbimeve të kujdesit shoqëror në punën me të rinj në situata në vështirësi.

Hapi i parë për realizimin e studimit ishte shqyrtimi i literaturës aktuale për të rinjtë, duke përfshirë këtu studime dhe raporte kombëtare me fokus të rinjtë, të dhëna statistike, kuadrin ligjor dhe politik etj. Në vazhdim, janë hartuar instrumentet kërkimore: udhëzuesi për diskutimin në fokus – grup me të rinj dhe formati i intervistës për përfaqësues kyç në nivelin vendor dhe qendror. Është e rëndësishme që të rinjtë të kenë zërin e tyre në këtë studim, prandaj është menduar që të realizohen disa diskutime në fokus – grup me të rinj dhe të reja të zonave të ndryshme të projektit.

Instrumentet e kërkimit

Instrumentet e kërkimit të hartuara për këtë studim synojnë t'i japin përgjigje pyetjeve të ngritura dhe të përmbushin objektivat e tij. Ato janë si më poshtë:

- *Diskutim në fokus grup me të rinjtë* – temat kryesore që përfshihen këtu janë: çështjet më shqetësuese për të rinjtë, perceptimi për arsimin, punësimin dhe tregun e punës, të ardhmen, përfshirjen në jetën komunitare dhe perceptimin për shërbimet e ofruara nga pushteti vendor, besimin ndaj punonjësve të kujdesit shoqëror, aksesueshmërinë dhe cilësinë e shërbimeve të ofruara;
- *Intervistë gjysmë e strukturuar me punonjësit e kujdesit shoqëror* – temat ku fokusohet kjo intervistë lidhen me njohuritë për të rinjtë dhe çështjet që i shqetësojnë, praktikën e punës me të rinjtë në vështirësi, bashkëpunimin ndërsektorial dhe sfidat profesionale dhe institucionale në punën me të rinjtë në vështirësi;
- *Intervistë me përfaqësues të OJF – ve vendore ose kombëtare që kanë në fokus të rinjtë* – temat e kësaj interviste lidhen me misionin e organizatës dhe lidhjen me të rinjtë, fushat e veprimtarisë së organizatës në lidhje me të rinjtë dhe problematikat kryesore në secilën prej tyre (arsimi, puna dhe punësimi, të rinjtë në vështirësi), bashkëpunimi ndërsektorial dhe perceptimin për besimin e të rinjve ndaj punonjësve të kujdesit shoqëror në nivel vendor;
- *Intervistë gjysmë e strukturuar me politikbërësit* – kjo intervistë përqendrohet në situatën aktuale të të rinjve, kuadrin politik dhe ligjor dhe programet, shërbimet dhe kapaciteti i stafeve për t'i ofruar ato.

Kampioni i kërkimit dhe kriteret e përfshirjes

Për këtë studim të rinj konsiderohen të gjithë personat mes moshës 15 deri në 30 vjeç. Përzgjedhja e të rinjve në diskutimet në fokus grupe është e *qëllimshme*, duke patur në konsideratë variueshmërinë më të madhe në tipologjinë e të rinjve pjesëmarrës në fokus grupe. Në të njëjtën mënyrë, pjesëmarrësit e institucioneve vendore dhe qendrore si dhe ata të OJF – ve janë përzgjedhur bazuar në mandatin/misionin e institucionit që përfaqësojnë dhe në rolin e tyre. Punonjësit e kujdesit shoqëror për këtë studim janë: punonjësit e sektorit të shërbimeve sociale pranë Bashkive dhe Njësive Administrative si punonjësi për mbrojtjen e fëmijëve, eksperti për dhunën me bazë gjinore dhe administratori social; punonjësit e qendrave sociale komunitare (aty ku ka të tilla); punonjësit e Drejtorisë së Shërbimit Social Rajonal në zonat përkatëse dhe anëtarët e grupit teknik ndërsektorial. Realizimi i këtij studimi përfshiu pesë rajone, përkatësisht – Tiranë, Kamzë, Elbasan, Krujë dhe Durrës.

Gjithsej janë zhvilluar 21 intervista gjysëm të strukturuar me aktorë kycc vendor si në vijim:

- 12 intervista me përfaqësues të shërbimeve sociale në zonat e targetuara dhe strukturave rinore në Bashki; mesatarisht u zhvilluan 3-5 intervista gjysmë të strukturuar ose takime në grupe të vogla (prej 2-3 punonjësve) me punonjësit e kujdesit shoqëror në 5 zonat e studimit në secilën bashki duke përfshirë punonjësin për mbrojtjen e fëmijëve, ekspertin për dhunën në familje dhe administrator social, punonjësit e qendrave sociale komunitare, punonjësit në Drejtoritë të Shërbimit Social Rajonal dhe anëtarët e grupit teknik ndërsektorial, etj.
- 9 intervista me përfaqësues të shoqërisë civile dhe OJFve vendore që kanë në fokus të rinjtë në cdo bashki. cilët zbatojnë program për të rinjtë vulnerabël në zonat e targetuara.

U organizuan gjithashtu 14 fokus grupe me të rinj në zonat e targetuara të grupmoshës 15-30 vjecc, të cilët marrin shërbime në qendra komunitare, komunitet Rom, nga zona urbane ose rurale, të papunë apo në ndjekje të arsimit, etj.

Analiza e të dhënave

Analiza e të dhënave ka një qasje tematike. Kategoritë madhore dhe nënkategoritë janë koduar pas leximeve të shumta, duke kërkuar për lidhje dhe marrëdhënie mes temave. Përmbledhja e analizës së të dhënave ka kaluar nga një rishikim i pavarur. Temat finale prezantohen në seksionin e “Rezultateve”.

Çështjet etike

Të gjithë pjesëmarrësit janë informuar më përpara për qëllimin e studimit dhe të drejtat e tyre si pjesëmarrës. Anonimiteti i tyre është garantuar, janë zbatuar rregullat e etikës në kërkimin shkencor gjatë të gjitha proceseve të studimit.

ANALIZA E TË DHËNAVE/GJETJET E STUDIMIT

Ky kapitull synon ti përgjigjet pyetjeve kërkimore të studimit. Analiza e të dhënave është prezantuar sipas kësaj logjike. Pjesa e parë e analizës eksploron dhe evidenton profilin e të rinjve në vështirësi përfitues të shërbimeve të kujdesit shoqëror dhe disa nga problematikat madhore të të rinjve dhe të rejave në zonat e studimit. Disa nga temat kryesore që përfshihen në këtë analizë janë: perceptimi për arsimin, punësimin dhe tregun e punës, të ardhmen, përfshirjen në jetën komunitare dhe perceptimin për shërbimet e ofruara nga pushteti vendor, besimin ndaj punonjësve të kujdesit shoqëror, aksesueshmërinë dhe cilësinë e shërbimeve të ofruara. Pjesa e dytë e analizës fokusohet tek hartëzimi i shërbimeve ekzistuese për të rinjtë/të rejat në nivel qendror, vendor dhe organizatave të shoqërisë civile, hendeqet në ofrimin e shërbimeve. Sfidat profesionale dhe institucionale që hasin punonjësit e kujdesit shoqëror në punën e tyre me të rinj/të reja në situata në vështirësi dhe bashkëpunimi ndërsektorial në adresimin e këtyre sfidave përbën pjesën përmbyllëse të analizës.

Profili i të rinjve në vështirësi përfitues të shërbimeve

Të rinjtë e përfshirë në FG kanë identifikuar disa grupe midis të rinjve që janë më të rrezikuar për tu diskriminuar apo përjashtuar nga shoqëria.

Disa prej këtyre kategorive të identifikuar prej tyre janë: adoleshentët, të rinj që vijnë nga shtresat e varfëra apo familje disfunktionale, të rinj përdorues lëndësh narkotike dhe alkoli, të rinj nga komuniteti Rom dhe Egjiptian, të rinj që i përkasin pakicave etnike, të rinj LGBT, të rinj me aftësi ndryshe, të rinj pa kujdes prindëror, viktimat të dhunës në familje apo në konflikt me ligjin. Në aspektin gjinor të rinjtë identifikojnë vajzat e këtyre target-grupeve si më të rrezikuara në krahasim me djemtë, por edhe të rinjtë që i përkasin komunitetit LGBTI.

- (F.G). Janë shtuar shumë të rinjtë që konsumojnë alkool dhe hashash. Ata shpesh bëhen burim konfliktesh dhe janë agresiv. Fëmijët/të rinjtë që bien më tepër dhe më shpejt pre e lëndëve narkotike janë ata që nuk mundën t'ia plotësojnë vetes mundësitë për të arritur ato që duan dhe pa dashur e gjëjne veten pjesë e rrjeteve të ndryshme.

- (F.G). Mendoj se ndër grupet më në rrezik janë të rinjtë e minoriteteve, komuniteti Rom dhe Egjiptian, për shkak të paragjyimit dhe diskriminimit dhe të rinjtë që nuk arsimohen. Ata kanë nevojë për tu inkurajuar dhe të përfshihen në mënyrë aktive në tregun e punës apo të behen pjesë e arsimit profesional.

- (F.G). Të rinjtë që janë preh e bullizmit janë më të rrezikuarit midis të gjitha grupet të të rinjve. Janë ato situata kur një i rritur ose grup të rinjsh duke përfituar nga forca/fuqia, pushteti që ata mund të kenë, përbuzin, fyejnë, refuzojnë, përjashtojnë, kërcënojnë, godasin një te ri apo një grup te rinjsh “më të dobët” se ata në mënyrë të përsëritur, duke ju shkaktuar dëmtime fizike si dhe lëndime serioze të mirëqenies psiko/emocionale. Më të prirur ndaj bullizmit janë personat me nevoja të veçanta fizike, vështirësisë në të folur, ngjyrës së lëkurës, peshës së madhe/obez, trupit shumë të shkurtër apo shumë të gjatë, mënyrës se si ata sillen, karakteristikave të personalitetit, rezultateve në mësim, nivelit të zhvillimit që ata kanë etj. Këta të rinj mendoj që kanë nevojë për mbështetje, kanë nevojë për tju dhënë siguri pasi nga dhuna shumë nga këta kanë humbur besimin tek njerëzit.

- (F.G). Të rinjtë me aftësi të kufizuara. Të rinjtë që vijnë nga familje me trauma dhe histori prekëse ose dhune në familje, pa kujdes prindëror.

- (F.G). Kemi goca të reja që vijnë në vitin e parë nga fshatrat e thella dhe kur shohin këtu që është një botë tjetër, një jetë tjetër bien pre e grupeve dhe veprimeve kriminale dhe pre e dhunës.

- (F.G). Mendoj që djemtë homoseksual janë shumë më të rrezikuar. Të rinjtë që i përkasin komunitetit LGBT janë një prej grupeve në vështirësi.

Përfaqësuesit e OJFve listojnë kategoritë e të rinjve në vështirësi bazuar kryesisht në përvojën e tyre në shërbime apo programet e ndryshme që ofrojnë për të rinjtë si më poshtë:

- **Kryesisht gjimnazistë, por edhe të moshës universitare;**
  - **Të rinjtë që janë në konflikt/kontakt me ligjin, që u përkasin kryesisht familjeve në nevojë, komuniteti Rom, zonave periferike. Të rinj dhe të reja nga zonat urbane dhe suburbane. Në një përqindje më të vogël nga zonat rurale dhe periurbane.**
  - **Të rinj pa kujdes prindëror që dalin nga institucioni 18-25 vjeç;**
  - **Të rinj në pamundësi për të vazhduar shkollën, në përgjithësi të moshave 16-21 vjeç;**
  - **Të rinj të papunë, apo të grupeve të dizavantazhuara. Të rinj që vijnë nga familje me probleme social ekonomike, me probleme psikologjike, me dhunë në familje;**
  - **Të rinj që i përkasin grupeve në vështirësi si viktimat direkte apo indirekte të DHF, etj apo vijnë nga familje migrante me probleme të integritit, të ardhur kryesisht nga zonat e veriut të Shqipërisë apo emigracioni jashtë dhe jetojnë në një kontekst heterogjen mes të qenurit rural dhe urban, që reflektohet në marrëdhënie të dëmtuara familjare dhe shoqërore, në risk të konfliktit midis zonave të mëparshme dhe aktuale.**
  - **Të rikthyer nga zonat e konfliktit**
- Po e nis me targetin e të rinjve ose fëmijëve që janë në kontakt me ligjin që mund të jenë në konflikt, dëmtues ose dhe pësues të veprës penale. Unë nuk mundem të them që të rinjtë ose fëmijët që ne punojmë i përkasin vetëm familjeve në nevojë, ato janë të të gjitha shtresave, komuniteti rom, zonat periferike, pra kemi edhe nga ato familje me një formim ose një status ekonomik të mesëm dhe të lartë. (J. V. – ARSIS)
- Të rinjtë pa kujdes prindëror, që dalin nga institucioni 18-25 vjeç dhe me të cilët ne punojmë. Aktualisht kemi të strehuar në shtëpi 6 të rinj, vajza dhe djem, të cilët jetojnë së bashku si në një familje dhe na rezulton se ka funksionuar mirë, me gjithë vështirësitë për stafin të cilët duhet të tregojnë shumë kujdes në trajtimin e tyre. (E. D. - Fondacioni A2B - Elbasan)

- *Grupi me të cilët punojmë, në përgjithësi janë të rinjë e shkollave të mesme dhe jo vetëm, të rinjtë në pamundësi për të vazhduar shkollën. Në përgjithësi ta janë të moshave 16-21 vjeç. (S. O. - Terre Des Hommes)*
- *Përfituesit tanë janë kryesisht të rinj dhe të reja nga zonat urbane dhe suburbane. Në një përqindje më të vogël nga zonat rurale dhe periurbane. Kryesisht janë studentë të Universitetit të Durrësit në studime të siper, por edhe të rinj të tjerë të pa punë, apo të grupeve të dizavantazuara. (M. N. - Qendra e Zhvillimit të Shoqërisë Civile, Durrës)*
- *Të rinjtë përfitues të programeve tona i përkasin atyre që kanë dëshirën dhe vullnetin të angazhohen dhe të përfshihen vullnetarisht, por kemi edhe të rinjë të grupeve të vulnerabël si ato që vijnë nga situata të dhunës në familje, viktime indirekte, etj. (B. Gj. - Sot për të Ardhmen (Durrës))*
- *Të rinjtë që përfitojnë nga aktivitetet që zhvillohen në qendër si takime, trajnime, laboratore, apo klube të rinjëve i përkasin moshave 15-30 vjeç. Ndërsa përfituesit të ndihmës ligjore falas variojnë tek të gjitha moshat. (A. L. ATA - Kamëz):*
- *Qendra jonë ofron shërbime për fëmijet e moshave 5-18 vjeç, por këto 3 vitet e fundit target grupi i moshave të reja është shtuar deri në 25 vjeç edhe pse nuk mund të jenë frekuentues të rregullt të qendrës. Në përpjekje të mbajmë gjithmone të angazhuar me aktivitetet e ndryshme të tipit shërbime, kurse dhe iniciativa për biznes dhe ideja është që të minimizojmë problemet sociale dhe të angazhohim sa më shumë. Aktivitetet fokusojnë djemte që braktisin shkollën dhe angazhohen në punë shumë heret, janë në rrezik për të larguar për emigrim, apo edhe tek vajzat që braktisin shkollën për shkak të martesave të hershme. (M. Gj. – CARITAS, Kamëz)*
- *Vijnë nga familje në rrezik në shoqëri, nga familje me probleme sociale ekonomike, me probleme psikologjike, me dhunë në familje. Gjate bisedave që mund të kemi me të rinjtë ose fëmijet në nxjerrim problematik që mund të kenë dhe bëjnë ndarjen e problemeve dhe aplikojmë me programet tona dhe këtu theksojmë që ndërhyrja nuk është vetëm tek fëmija ose i riu, por tek i gjithë sistemi familjar. (M. N. - Global Care, Kamëz)*
- *Të rinj që i përkasin familjeve me marrëdhënie të demtuara, apo që vijnë nga familje të migruara nga zona kryesisht veriore të Shqipërisë dhe janë gjendur në një kontekst heterogjen, në një mjedis të ndërmjetëm rural - urban. (O. Xh. - Eorl Vision, Kamëz)*

Përfaqësuesit e bashkive kategorizojnë të rinjtë në nevojë në mënyra të ndryshme:

- **Të rinjtë e grupmoshave 15-25 vjeç që kërkojnë shërbime;**
- **I ri/e re mund të quhet kushdo nga moshën 15 deri në 29 vjeç;**
- **18-30 vjeç të cilët kërkojnë shërbime.**

Ndërkohë sipas tyre grupet më të rrezikuara midis të rinjëve janë:

- **adoleshentët**
- **të rinjtë nga shtresat e varfëra / të rinjtë që vijnë nga familje në nevojë**
- **të rinj nga zonat urbane, suburbane dhe zonat rurale**
- **të parsimuarit dhe të papunët**
- **përdorues të lëndës narkotike dhe alkoli**
- **komuniteti Rom dhe Egjiptian, pakicat etnike**

- të rinj që i përkasin komunitetit LGBTI
- të rinj me aftësi ndryshe
- të rinj pa kujdes prindëror
- viktime të dhunës në familje
- të mitur dhe të rinjtë në konflikt/kontakt me ligjin
- të miturit në situatë rruge
- nga familje migrante me probleme të integritimit
- të rikthyer nga zonat e konfliktit
- viktime të trafikimit

- *Të miturit në konflikt/kontakt me ligjin që ne i kemi deri në moshën 18 vjeç. Pastaj ata mbi 18 vjeç janë grupmoshat e të rinjve, në nevojë që vijnë nga familje në vështirësi që kanë nevoja të ndryshme, për shkolla, kurse, zanate. Të rikthyerit nga emigracioni janë pjesë e këtyre grupeve pasi përballen me shumë probleme socio-ekonomike. Janë edhe grupet e fëmijëve dhe të rinjve me aftësi të kufizuara. Pjesë e grupeve në vështirësi do quaja edhe të rinjtë e komunitetit rom dhe egjiptian, si dhe ata në situatë rruge, etj. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)*
- *Kryesisht janë ata të rinj që kanë braktisur shkollat, janë ata që nuk kanë asnjë lloj formimi ose kurse profesionale, të rinjtë në konflikt me ligjin, të pastrehët, të rinj që vijnë nga familje të varfra, të rinjtë e komunitetit rom dhe egjiptian, etj. (E. T.- Drejtorja e Shërbimit Social, Kamëz)*
- *Besoj që i ri mund të quhet kushdo nga mosha 15 deri në 29 vjeç. Kruja si bashki përbëhet nga 6 njësi administrative, me 80.000 banorë, nga ku grupet më në vështirësi të të rinjëve i kemi në Fushë Krujë. Nëse Kruja është homogjene si popullate, në Fushë Krujë popullata është e përzier si dhe kemi disa komunitete, atë rom dhe egjiptian. Këto të fundit mendoj që janë grupet më në vështirësi dhe më të ekspozuar drejt vështirësive më të mëdha ekonomike-sociale. (Xh. ?? - Zyra e BE, Specialist për rininë)*
- *Për ne është shumë e thjeshtë të përkufizojmë një të ri në vështirësi sepse këtë e ka përcaktuar shumë qartë ligji, që janë të gjithë qytëtarët nga mosha 15-29 vjeç të cilët kërkojnë shërbime që u përkasin target moshës së tyre. (I. B. - Drejtore e Rinisë, Bashkia Tiranë)*
- *Një njeri në vështirësi është një i ri që nuk ka një profesion, që nuk ka bërë një shkollë, nuk ka as strehim edhe është i ndarë apo privuar nga familja. (M. K. - Drejtorja e Përfshirjes Sociale, Tiranë)*
- *Pjesa e komunitetit rom dhe egjiptian është pjesa më në vështirësi në komunitetin tonë. Të rinjtë e ardhur, të papunë dhe të pa arsimuar janë pjesë e kësaj kategorie. Të rinjtë me aftësi të kufizuara, që kanë shumë nevojë për mbështetje dhe niveli i shërbimeve në Shkozë është shumë i vogël. (S. V. - Qendra Komunitare Shkozë)*

Kuadri ligjor dhe politikat

Kuadri ligjor dhe ai i politikave mbi të cilën kanë bazuar punën e përditshme institucionet qendrore, vendore dhe OJF-të në shërbimet për të rinjtë në vështirësi përfshin: Ligji nr. 75/2019 për rininë dhe aktet nënligjore në zbatim të tij; Ligj nr. 139/2015 për vetëqeverisjen vendore; Ligj nr. 18/2017 për të drejtat dhe mbrojtjen e fëmijës; kemi

protokollin dhe standartet e TDH; Ligji Nr.9669, datë 18.12.2006 për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare⁹ (ndryshuar me ligjin nr.9914, datë 12.5.2008, nr.10 329, datë 30.9.2010, 47/2018, datë 23.7.2018); Ligj nr. 121/2016 për shërbimet e kujdesit shoqëror në republikën e Shqipërisë; paketat kesh dhe kreditet e pagesave të mbrojtjes; Ligjin e transparencës dhe të drejtës për informim, si dhe kuadrin ligjor që lidhet me BE-në; ligjin e sigurimeve shoqërore, të përgjegjësisë penale për të rritur, për viktimat e trafikimit; Strategjinë kombëtare për rininë; Strategjinë kombëtare për mbrojtjen sociale, planet sociale vendore.

Politikat rinore dhe kuadri ligjor nga aktorët vendor dhe OJF-të/OSHC-të-të njihet deri diku, por jo nga të rinjtë në vështirësi. Disa prej aktorëve kanë qenë pjesëmarrës që në konsultimet për hartimin e tyre, por ka nga ata që nuk kanë asnjë informacion. Gjithësesi shumica e aktorëve të përfshirë në studim janë skeptikë me zbatimin e tyre në praktikën e ofrimit të shërbimeve sociale.

- *Ligji për rininë nuk i përgjigjet në mënyrë direkte të gjithë nevojave të të rinjve. Njihet si ligj por nuk zbatohet shumë për të rinjtë. (B. Xh. - Together in Community for Development Society TIC, Durres)*
- *Ekzistojnë politika. Por sa konkrete janë. Shumë pak i gjejmë të zbatuara në praktikë. (M. Gj. – CARITAS, Kamëz)*
- *Ligji i 2019, ligji për rininë. Ne kemi strukturën e TDH, kemi protokollin dhe standartet e TDH në bashkëpunim me bashkinë dhe ecim sipas programeve që kanë miratuar. Do e vlerësonim veten në kuadrin ligjorë mesatarisht të përgatitur. (M. T., Kordinatorë, Qendra Multifunkionale Shushicë, Elbasan)*
- *Ne na ka rënë rasti të shohim ligjin për rininë dhe krijimin e këshillit rinor, që mund të ishte një nismë e mire, por që ka degraduar sepse nuk janë funksional dhe nuk janë zgjidhur në mënyrën e duhur. Shoh që shumë gjëra janë vetëm formalisht. Pjesërisht të zbatueshme. (Aurora LEKA – ATA, Kamëz)*

Ligji i mbrojtjes së fëmijëve, Ligji Nr.9669, për masa ndaj dhunës në marrëdhëniet familjare, për shërbimet e kujdesit shoqëror në republikën e Shqipërisë, ligjin e sigurimeve shoqërore, të përgjegjësisë penale për të rritur, për viktimat e trafikimit. (E. T. - Drejtorja e Shërbimit Social, Kamëz)

Puna më ka lidhur më shumë me ligjin e rinisë, atë të vetqeverisjes vendore, si dhe rregulloret e brëndshme që ne kemi. Më së shumti punojmë me ligjin e transparencës dhe të drejtës për informim, si dhe kuadrin ligjor që lidhet me BE-në. (Xh. ?? - Zyra e BE, Specialist për rininë)
Shërbimet për të rinjtë nuk trajtohen aq sa duhet, jemi akoma në fazën që ne të rinjtë i trajtojmë si një grup i vetëm, ndërkohë aty ka shumë target grupe të ndryshme që duan trajtim të veçantë, si dhe kanë nevojë për politika të ndryshme dhe buxhete të ndryshme dhe duke qënë se ne jemi akoma në hapat e parë pasi para disa vitëve u formua Ministria për Politikën Rinore dhe Çështjet e Fëmijëve. Jam e vetëdijshme që me kalimin e kohës gjërat do ndryshojnë dhe do flitet më shumë për të rinjtë në vështirësi. (I. B.- Drejtore e Rinisë, Tiranë)

---

⁹ Ligji nr. 9669, datë 18.12.2006 është botuar në Fletoren Zyrtare nr. 150, datë 18 janar 2007.
Ligji nr.9914, datë 12.5.2008 është botuar në Fletoren Zyrtare nr. 76, datë 28 maj 2008.
Ligji nr.10 329, datë 30.9.2010 është botuar në Fletoren Zyrtare nr. 142, datë 25 tetor 2010.
Ligji nr. 47/2018, datë 23.7.2018 është botuar në Fletoren Zyrtare nr. 115, datë 3 gusht 2018.

Ne kemi bazën ligjore të shërbimeve sociale, ligjin për mbrotjen e fëmijëve, të mbrojtjes sociale të 2017, që janë paketat cash dhe kreditet e pagesave të mbrojtjes, si dhe ligji i vetqeverisjes vendore që është shumë i rëndësishëm. Strategjia e rinisë ka ardhur në drejtorinë e rinisë gjithmonë për konsultim për sugjerime dhe plani i rinisë ka aktivitete shumë të bukura dhe une e kam ndjekur nga afër dhe nuk mendoj që ka diçka për të ndryshuar. (M. K. - Drejtorja e Përfshirjes Sociale, Tiranë)

Pothuaj të gjithë pjesëmarrësit në studim vlerësojnë se mungojnë politikat e mirëfillta për të rinjtë në vështirësi dhe nuk është përcaktuar një mekanizëm vendor i institucionalizuar ku mund të mbështeten aktorët relevantë në punën me këta të rinj. Sidoqoftë në shumicën e rasteve pushteti qëndror dhe vendor ka bashkëpunuar me OJF-të/OSHC-të dhe organizatat ndërkombëtare për të adresuar nevojat e rasteve specifike. Ata theksojnë faktin që mungesa e infrastrukturës dhe financimeve publike penalizon të gjithë të rinjtë, jo vetëm ata në vështirësi.

- Shërbimet e mirëfillta për këtë kategori mungojnë. Më së shumti i kemi drejtuar rastet tek OJF-të që ofrojnë shërbime për këtë kategori. Ka mungesa të logjistikës, mungesa godinash, transporti, mungesë e shërbimeve ligjore, mbështetjës arsimore, aktivitete sportive apo aktivitete në komunitet. Zakonisht kur bëhen 18 vjeç ne i referojmë te administratori shoqëror. Gama e shërbimeve do ishte mirë të ishte edhe më e madhe por kjo varet edhe nga buxheti. Mungesa e infrastrukturës penalizon të gjithë të rinjtë, jo vetëm ato në vështirësi (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)

- Për personat me aftësi të kufizuara ose ata me sindromën doën mungon pjesa e rampeve dhe e karrocave. Për komunitetin rom dhe egjiptian sfidë do thoja është pjesëmarrja e tyre sepse janë disa grupe që janë shumë sensitive ndaj këtyre projekteve dhe duhet të veprosh në mënyrë shumë të kujdesshme që ata mos të ndjehen të diskriminuar, por të ndjehen të përfshirë. (D. H. - Drejtorja e Integritetit në BE, Bashkia Kamëz)

- Sfidë është të trajtosh të rinjtë në konflikt me ligjin, të rinjtë që janë viktimat të trafikimit, të rinjtë që kanë ardhur nga probleme në familjet e tyre. Problematikat dhe nevojat janë zgjeruar dhe gama e shërbimeve është shumë e vogël. Sfidë do përmendja mungesën e logjistikës, mungesa e godinave, shërbimet ligjore falas, etj. (E. T. - Drejtorja e Shërbimit Social, Bashkia Kamëz)

- Për sa i përket komunitetit rom dhe atij egjiptian ne kemi pasur një zyrë që e ka mundësuar porta romë. Bashkia Krujë ka mungesë të theksuar të shërbimeve për të rinjtë në vështirësi, duke nisur te arsimimi, te aktivitetet sportive, aktivitetet në komunitet. Ka totalisht një mungesë të madhe shërbimesh. Unë mendoj që po të kishte një zyrë këshillimi për të rinjtë do ishte shumë mirë, ose një grup për identifikimin e problematikave të të rinjtë në Krujë. (E. ?? - Drejtore e Shërbimeve Sociale, Krujë)

- Sfidë më e madhe është që ata të përfshihen si të tjerët në të gjitha aktivitetet kulturore që ne organizojmë. E kemi shumë të vështirë përfshirjen e të rinjëve që vijnë nga grupe në vështirësi sepse edhe fokusi i tyre është diçka tjetër, nuk është të marrin pjesë në aktivitete sociale ose në pastrimin e qytetit, apo aktivitete kulturore. Ata kanë në fokus mbijetësinë. (I. B. - Drejtore e Rinisë, Bashkia Tiranë)

- Unë e shoh një sfidë shumë të madhe mungesën e ndërgjegjësimit nga komuniteti, duhet një fushatë për promovimin e shërbimeve dhe ndërgjegjësimin e të rinjve. Edhe stafi ka akoma nevojë për trajnime dhe praktika të përshtatshme për vendin tonë. Shkolla qendër komunitare ka pasur në qendër këtë target grup. Po përmend qendrën rinore Gjergji Muzaka. Duhet të mbështesim

arsimimin dhe veçanërisht arsimin profesional për këtë kategori. Pa arsimin përfshirja sociale bëhet e vështirë. (M. K. - Drejtoria e Përfshirjes Sociale, Tiranë):

- Ne jemi fokusuar më shumë tek rastet e të rinjve që janë me aftësi të kufizuara por pa përjashtuar komunitetin rom dhe kjo pjesë është e pa mbuluar me shërbim. Sfidë është mungesa e arsimit, pjesa e punësimit dhe ne si punonjës social nuk na marrin në konsideratë edhe në dyert ku trokasim. Kemi edhe pjesën e logjistikës që mungon dhe ne na është dashur në disa raste ta kryejmë vetë me mjetet tona transportin. Mungojnë politikat dhe nuk ka një mekanizëm se ku do mbështetesh në punën me të rinjtë. (S. V. Qendra Komunitare, Shkozë)

Përfshirja dhe angazhimi i të rinjve në komunitet

Të rinjtë e përfshirë në FG nuk mendojnë se dëgjohej nga përfaqësuesit e komunitetit (administrator i Njesisë Administrative, politikanë, profesionistë, etj). Së pari ata identifikojnë mungesën e mekanizmave/institucioneve që promovojnë pjesëmarrjen e tyre në jetën komunitare. Në ato pak raste që kanë patur mundësi të thonë mendimet e tyre janë ndjerë të padëgjuar dhe kërkesat e tyre kanë mbetur ta pa adresuara apo zgjidhura.

- (F.G). Ndoshta po të merrnim pjesë edhe mund të dëgjohehim. Të rinjtë janë e ardhmja e vendit po ne nuk kemi asnjë informacion ku duhet të drejtohem për të thënë shqetësimet tona.

- (F.G). Ne i shprehim kur gjejmë mundësi por rrallë herë merren për bazë. Në komunitetin ku unë jetoj kemi kërkuar gjithmonë përmirësimin e kushteve të shkollës dhe krijimin e lehtësirave për transport por asnjëherë nuk na konsideruan dhe tani numri i nxënësve që ndjekin shkollën ka rënë shumë.

- (F.G). Kur kanë fushata elektorale bëjnë teatër sikur ju intereson po asnjëherë nuk bëjnë diçka në interesin tonë.

- (F.G). Unë bashkë me klasën time kemi patur takim me kryetarin e bashkisë dhe kemi paraqitur disa kërkesa, një ndër ata ka qënë të hapim një qendër për fëmijët e spekterit të autizmit por na u dha një justifikim që bashkia nuk kishte buxhetin e mjaftueshëm për ta mbështetur një të tillë.

Angazhimi në komunitet dhe aktivitete vullnetare duket se është në nivele shumë të ulëta tek të rinjtë në vështirësi. Shumë pak prej të intervistuarve kanë pranuar angazhimin në aktivitete dhe organizime bamirësie, në aktivitete vullnetare dhe aktivitete të organizatave të shoqërisë civile. Ka një interes të tyre drejt aktiviteteve që targetojnë drejtpërdrejt grupet në nevojë, por ka mungesë informacioni në lidhje me këto aktivitete dhe mungon bashkëveprimi nga institucionet për të përfshirë të rinjtë në këto aktivitete.

- (F.G). Vetëm në aktivitetet që krijon shkolla.

- (F.G). Ne kemi dëshirë të angazhohemi por na mungon informacioni dhe ka një mungesë bashkëveprimi.

- (F.G). Në Elbasan jam bërë pjesë e TDH dhe jemi përfshirë në aktivitete të ndryshme.

- (F.G). Në datat 25 nëntor deri në 16 dhjetor janë ditët kundër dhunës ndaj grave dhe vajzave ku jemi angazhuar në disa aktivitete të organizatave të shoqërisë civile.

- (F.G). Në gjimnaz jemi angazhuar për të ndihmuar të varfërit dhe të pastrehët.

- (F.G). Une jam pjesë e një shoqate dhe jam përfshirë në aktivitete të ndryshme, si qendra e fëmijëve me aftësi ndryshe në Durrës. Kemi shkuar në jetimore, azile, edhe në burgun e të

miturve.

- (F.G). Kam patur një eksperiencë vullnetarizmi tre mujor në një qendër komunitare.

Përfaqësuesit e OJF-ve /OSHC-venë këtë drejtim shprehen se ka filluar një farë përfshirje e të rinjve në dëgjesat publike, por gjithësesi është shumë pak.

- Nuk i marrin në konsideratë ngaqë janë shumë të rinjtë me probleme, por ndryshimi ka filluar pasi tani më e pakta që bëjnë i presin në takime dhe ju japin mundësinë ti dëgjojnë. – F. D. Porta Rome për Integrim, Krujë).

- Bashkia ka qënë suporti më i madh për Këshillin Rinor. (G. O., Këshilli Rinor, Elbasan)

- Ka një lloj propagande që gjërat po përmirësohen edhe ne po shohim një përpjekje më të madhe që të rinjtë të përfshihen, por kjo duket pak e sforcuar. Më shumë po bëhen për tu dukur dhe për të mbushur axhendën se sa për ti angazhuar realisht të rinjtë. (A. L. – ATA, Kamëz):

Problemet që shqetësojnë të rinjtë

Sipas përfaqësueve të Bashkive të targetuara, problematikat e të rinjve janë të ndryshme në zona të ndryshme dhe variojnë nga target grupi i rrezikuar. Disa nga çështjet që shqetësojnë të rinjtë e grupeve në vështirësi sipas tyre janë:

- Varfëria dhe papunësia e cila edhe është problematika kryesore e të rinjve në vështirësi;
- Braktisja e shkollave;
- Emigrimi masiv, migracioni i brendshëm sidomos drejt Tiranës dhe qyteteve të mëdha, por më së shumti jashtë Shqipërisë;
- Orientimi i munguar i karrierrës dhe mangësitë në formimin profesional, mungesa e lidhjes mes tregut të punës dhe arsimimit që përfundojnë të rinjtë në Shqipëri;
- Martesat e hershme veçanërisht për komunitetin rom dhe egjiptian;
- Shërbimet e mungura ose shumë të limituara për aftësinë e kufizuar;
- Bullizmi në shkolla dhe problemet e shëndetit mendor;
- Ritja e numrit të përdoruesve të lëndëve narkotike;
- Jeta e varfër sociale për shkak të mungesës së aktiviteteve kulturore, sportive.

- Nevojat e të rinjve janë të ndryshme. Varfëria dhe vështirësitë ekonomike bëhen shpesh arsye e braktisjes së shkollës nga të rinjtë për tu punësuar apo emigruar. Kemi fëmijët dhe të rinjtë në situatë rruge, të rinjtë dhe fëmijët në konflikt me ligjin. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)

- Kemi dhe nga ata të rinj që në mungesë të aktiviteteve social kulturor dhe sportive gjenden shumicën e kohës duke luajtur bixhoz, duke përdorur lëndë narkotike, duke u grindur me njëri tjetrin, etj. (E. T. - Drejtoria e Shërbimit Social, Kamëz)

- Kruja është një nga qytetet që po kalon një eksod në heshtje. Kemi dy lloj largimesh, ato drejt Tiranës dhe jashtë Shqipërisë. Përgjithësisht tërhiqen nga Tirana, për shkak të punës, pagave, jetës social- kulturore dhe mentalitetit. Jashtë Shqipërisë më shumë për të njejtat arsye dhe mundësi më të mira. (E. - Drejtore e Shërbimeve Sociale, Krujë)

- Ajo që i shqetëson të rinjtë më shumë është pjesa e punësimit, kush është profesioni që do na japë më shumë mundësi pune, tregu i punës, pagat a do jene aq të kënaqshme, etj. Një gjë që po diskutohet kohët e fundit shumë është përdorimi i lëndëve narkotike duke parë se sa lehtësisht

aksesohet gjetja e lëndëve të tilla edhe përdorimi i tyre bëhet më i shpejtë, moshë dhe kurioziteti do thojë një arsye e fortë, gjithashtu edhe kultura familjare. (I. B. - Drejtore e Rinisë, Tiranë)
- Çështjet variojnë nga grupi në vështirësi. Secili grup përfaqëson dinamika të ndryshme problematikash dhe kërkon shërbime specifike. (M. K. - Drejtoria e Përfshirjes Sociale, Tiranë)
- Nevojat e tyre varen se për cilën kategori flasim pasi minoriteti rom për shembull kanë nevojë kryesore formimin profesional, por ne nuk futemi dot pasi nuk kanë arsimin bazë. Problem janë edhe martesat e hershme veçanërisht për komunitetin rom dhe egjiptian. Aftësia e kufizuar ku shërbimet mungojnë totalisht, mundësia e punësimit edhe për ata që janë arsimuar mirë shancet mungojnë. (S. V. - Qendra Komunitare, Shkozë)

Sipas eksperiencës së përfaqësuesve të OJFve problemet që shqetësojnë të rinjtë në nevojë janë të shumta, duke filluar nga mungesa e mbështetjes në përgjithësi nga familja duke përfshirë këtu edhe shërbimet mbështetëse nëpër institucione arsimore, ku një vend qëndror zë problematika e komunikimit me prindërit. Disa prej tyre nënvizojnë sfidat që hasin me prindërit, të cilët nuk tregojnë interes që fëmijët e tyre të angazhohen në organizata sidomos ato Rome. Puna me vajzat dhe martesat e hershme, si edhe çështjet e punësimit, konsiderohen gjithashtu sfida për ta.

Bullizmi dhe problemet e shëndetit mendor, ku faktorin më të rëndësishëm konsiderojnë botën virtuale janë të tjera probleme që ata identifikojnë.

Shkollimi në përgjithësi, sidomos shkolla e lartë por dhe punësimi përbëjnë probleme shqetësuese për të rinjtë. Vështirësitë në punësimin në përputhje me studimet që kanë përfunduar, pamundësia për tu formuar profesionalisht në përputhje me fushën e studimit apo profilizimin.

Disa prej përfaqësuesve të OJF-ve dallojnë humbjen e besimit tek vetja dhe shpresës për të ardhmen karakteristike jo vetëm tek të rinjtë pa kujdes prindëror, por edhe tek të rinjtë që jetojnë në familje të shëndetshme, jo domosdoshmërisht në vështirësi.

Mungesa e aktiviteteve kulturore, sociale e sportive në përgjithësi, mungesa e kinemave dhe teatrove, jeta e varfër sociale përtej aktivitetit shkollor, janë karakteristikë e qyteteve të targetuara. Këto sipas tyre sjellin një fokusim të tepruar të të rinjve në rrjete sociale apo vrasje të kohës nëpër kafene apo jetë parazitare.

Emigrimi, migrimi i brendshëm, por edhe rikthimi i të rinjve në qytetet e origjinës pas studimeve janë kthyer në probleme shqetësuese për të rinjtë dhe ata vetë. Faktorë që lidhen me mentalitetin e familjeve tradicionale që e kanë të vështirë të pranojnë stilin dhe normat në qytete të mëdha, si edhe zonat nga të cilat vijnë sjellin konfliktualitet dhe mungesë komunikimi e mirëkuptimi midis të rinjve dhe familjeve të tyre.

Shume e vështirë sipas tyre gjithashtu është të motivosh të rinjtë e t'iu japësh modelin e shkollimit, pasi ata shpesh janë të ekspozuar me modelin e emigrantëve që vijnë nga vende të ndryshme të botes ku marrin fitime të shpejta dhe në një kohë të shkurter.

- Tek të gjithë të rinjtë jo vetëm ato të komunitetit rom unë shoh si sfidën më të madhe prindërit, pasi nuk kanë shprehur interesë që fëmijët e tyre të punojnë në organizatë ose

shoqatë rome, Vajzat janë një sfidë dhe martesë e hershme, gjithashtu një sfidë shumë e madhe është edhe pjesa e punësimit. (F. D. - Porta Rome per Integrim, Krujë)

- *Kategoritë më vulnerabël të të rinjve nuk kanë mbështetje dhe ndjehen shpesh të vetmuar, pra nuk gjejnë hapësirën për të kuptuar që mund të kenë alternativa të ndryshme dhe këtu mund të përfshij edhe fëmijë që janë bërë prindër. Një problematikë që vëmë re është mungesa e komunikimit me prindërit, pa dashur që me këtë të gjykoj shërbimet mbështetëse nëpër institucione apo në gjimnaze. (J. V. Nisma ARSIS, Tiranë)*
- *Bullizmi dhe problemet e shëndetit mendor mendoj janë problemet më shqetësuese. Të rinjtë që janë në universitete mendoj se kanë problematika të tjer si punësimi i ndryshëm nga dusha e tyre e studimit. (G. O. - Keshilli Rinor ELBASAN)*
- *Sfida më e madhe që unë e shikoj është që të rinjtë kanë humbur vetëbesimin dhe shpresa për të ardhmen, dhe këtu nuk po flas vetëm për të rinjtë e shtëpi se fëmijëve, por edhe për të rinjtë që jetojnë në familje të shëndetshme, të cilët shprehen se duan vetëm të largohen nga këtu. Patjetër që ka të rinjtë që mbarojnë shkollën me rezultate shumë të mira dhe nuk vlerësohen për atë që janë, pra kemi një shoqëri që ju mungojnë mundësitë. (E. D. - Fondacioni A2B, Elbasan)*
- *Nga kontaktet me të rinjtë shkollimi, sidomos shkolla e lartë dhe papunësia janë problemet që shqetësojnë më shumë të rinjtë. (S. O. - Terre Des Hommes)*
- *Sfida e momentit është punësimi i të rinjve, duke qenë se është një ceshtje që është thelluar edhe me shumë në 5 vitet e fundit në Shqipëri. Por edhe emigrimi është një sfidë, si edhe rikthimi në qytetet e lindjes me sfida dyfish me të mëdha. (M. N. - Qendra e Zhvillimit të Shoqërisë Civile, Durrës)*
- *Një nga sfidat më të mëdha që hasin të rinjtë lidhet me punësimin e tyre në përputhje me shkollimin ku kanë përfunduar studimet, një problematikë jo vetëm për zonën ku ne punojmë, por edhe në përgjithësi në Shqipëri. (B. Xh. – TIC, Durrës)*
- *Një nga sfidat më të mëdha për të rinjtë është mungesa e aktiviteteve, kryesisht të rinjtë janë fokusuar vetëm në rrjetet sociale dhe deri diku në nuk mundemi të paragjykojmë sepse këto mundësi ju ofrohen. Edhe ato pak aktivitete që ju ofrohen nuk kanë promovimin e duhur dhe nuk terheqin dëshirën e tyre për tu përfshirë. Një sfidë tjetër do quaja edhe problemet ekonomike sepse këto probleme po kushtëzojnë të rinjtë në zhvillimin e tyre dhe po i çojnë në braktisje të vendit. (B. Gj. - Sot për të Ardhmen, Durrës)*
- *Nga ne dhe organizata të tjera që kanë në fokus të rinjtë, dëgjojmë ankesa për të pasur një jetë me sociale përveç asaj që bëjnë në shkollë apo nëpër kafene, mungesa e kinemase, teatrit, aktiviteteve kulturore dhe sociale, etj. Sfidë e madhe është edhe pamundësia për të formuar profesionalisht për atë që kanë studiuar ose janë profilizuar, por edhe qytetet e tjera nuk është që kanë shumë ndryshime nga Kamza, përveç Tiranës. (A. L. – ATA, Kamez)*
- *Në përgjithësi në përdorim një metodologji pune që ti ndihmojmë të rinjtë të bëjnë projekte për të ardhmen, por nuk e di pse kohët e fundit të gjithë duan të largohen dhe nuk janë të kenaqur dhe nuk e shikojnë të ardhmen këtu dhe nuk duan të investojnë. (M. Gj – CARITAS, Kamez)*
- *Mendoj që e gjithë problematika e të rinjve vjen nga familja, është stili familjar që del në këto probleme dhe formimi nga vijnë. Pra duke qenë se vijnë nga zona me traditë dhe problematika që nuk e përqafojnë shumë ndryshimin ndaj edhe fëmijet e tyre nuk i kuptojnë. (M. N. - Global Care, Kamëz)*
- *Kjo është një pyetje shumë me vend pasi është një gjë me të cilën po punojmë aktualisht, duket që modelet ekzistuese të shërbimeve sociale në teresi nuk e gjejnë shumë veten*

aktualisht sepse te rinjte nuk motivohen sot dhe eshte shume e veshtire ti motivosh dhe tju japesh ate modelin e shkollimit. Nga ana tjetere ata shohin modelin e emigranteve qe vijne nga vende te ndryshme te botes ku marrin fitime te shpejta dhe ne nje kohe te shkurter dhe qe nuk ju duhet te shkollohen ose arsimohen. Ky eshte problem kryesor per mendimin tim, pra ndryshimi i asetit ose modelit te te rinjeve. Ata kane nje konflikt mes botes reale dhe asaj virtuale qe do te thote ndryshe jane ne boten reale dhe ndryshe ne boten e tyre virtuale dhe kjo shkakton problematika edhe te shendetit mendor. Kemi pasur ne vitin e kaluar problematika te medha te problemeve te shendetit mendor, shkaktuar nga bota virtuale, apo te vajzave qe kane dashur te bejne sfida me njera tjetren, deri me gervishtje ne duar... dhe keto kane gene ne grupmoshat e adolesheteve ose tentative per vetvrasje te cilat jane kthyer ne fenomen dhe na eshte dashur te bejme depistim per te informuar ne shkolla. (O. Xh. - Eorld Vision, Kamez)

Nga diskutimet në FG disa nga problematikat madhore në perceptimin e të rinjve dhe të rejave në zonat e studimit janë raportuar më poshtë:

Varfëria sipas tyre ndikon në mundësitë që kanë të rinjtë për sukses, progres në karrierë dhe si pasojë mirëqenie ekonomike, psikologjike e sociale. Perceptimi i tyre lidhur me varfërinë vjen nga realiteti që i rrethon dhe eksperiencat personale duke e listuar si një nga sfidat e tyre kryesore. Të rinjtë detyrohen të bëjnë zgjedhje të forcuara për të braktisur studimet, apo të punojnë në moshë të hershme. Varfëria shpesh bëhet motiv për tu ndjerë të bullizuar, të diskriminuar e përjashtuar.

- (F.G). Duke qënë se ne si shoqëri gjykohe mi në pjesën kush ka më shumë ose më pak para ose kush e ka familjen më të pasur, kjo ne na dëmton dhe na jep më pak mundësi për të ecur përpara.
- (F.G). Varfëria ndikon negativisht në mundësitë drejt suksesit sepse nëse nuk ke mjaftueshëm të ardhura ti nuk mundesh të paguash për arsimimin tënd si shtetëror dhe atë privat dhe nuk arrin dot të specializohesh për shkak të kostove.
- (F.G). Pamundësia për të vajtur në degët që duam të zgjedhim. Zgjedhim ato me më pak shpenzime dhe rrugës nuk e gjejmë veten aty e përfundojmë duke i braktisur shkollat.
- (F.G). Varfëria mendoj që është një fenomen shqetësues pasi disa nga ne duhet të gjejnë punë dhe nuk kanë kohë për të ndjekur shkollën.
- (F.G). Duhet të kemi mundësi të punojmë me orare të shkurtuara dhe punë online sepse që tja dalim më shkollën na duhet edhe të punojmë. Mendoj që orët e gjata në punë na lënë pak kohë për të mësuar dhe aspak kohë për aktivitete të tjera dhe kthehet në shqetësim.
- (F.G). Qeveria nuk po merr asnjë hap që të ndikojë tek fluksi i të rinjve që po emigrojnë sapo mbarojnë gjimnazin apo edhe më përpara. Po ikin që të fitojnë të ardhura për të ndihmuar familjet e tyre, pasi mundësitë në familje i kanë shumë të pakta dhe universitetin e shohin si një gjë të paarrtshme. Kemi edhe nga ata që e nisin universitetin dhe në vitin e dytë detyrohen ta ndërpresin. Kjo për shkak se gjatë vitit të parë kanë shpenzuar dhe në vitin e dytë detyrohen ta ndërpresin se familja nuk jua mundëson dot më shumë arsimimin.
- (F.G). Mendoj që ndikon edhe tek pjesa e personalitetit të të rinjve. Fakti i të qënurit i/e varfër i streson të rinjtë dhe shpesh i ka çuar drejt problemeve të shëndetit mendor.

Të rinjtë e intervistuar pranojnë se agresiviteti, dhuna dhe veprimtaritë kriminale çënojnë përditshmërinë e tyre. Disa nga fenomenet shqetësuese që ata listojnë janë përdorimi dhe shpërndarja e lëndëve narkotike në shkolla dhe ambiente të ndryshme, agresiviteti, dhuna

dhe bullizmi në rrjetet sociale dhe shkollë, dhuna dhe paragjykimi gjinor ndaj vajzave. Të gjitha këto fenomene limitojnë rrethin e tyre shoqëror dhe mundësitë e tyre për tu përfshirë në aktivitete të ndryshme brenda dhe jashtë shkollës.

- (F.G). *Marrëdhëniet që nuk janë abuzuese ose bullizuese në Shqipëri janë shumë të rralla.*

- (F.G). *Unë banoj në Tiranë dhe në zonën time kam pasur shokë që merreshin me kriminalitet dhe me lëndë narkotike. Ky fenomen ndodh edhe në shkollë. Shkolla është një burim shumë i mirë duke qënë se aty janë shpërndarësit dhe në gjimnaze ne kemi hasur raste të përdoruesve dhe shitjeve të lëndëve narkotike. Ka pasur edhe media investigative që kanë ardhur në shkolla dhe kanë parë që ka shitje dhe përdorues të lëndëve por pa u marrë masa për parandalim.*

- (F.G). *Dhuna apo verprimtaritë kriminale ndikojnë negativisht në jetën time pasi privohem ose friksohem të frekuentoj disa vende si lokale apo klube pasi ne femrat jemi të ekspozuara ndaj ngacmimeve fizike apo seksuale të meshkujve. Daljet e vajzave pas orës 8 janë të rralla prandaj edhe rreziku është më i vogël për të ndodhur diçka e keqe.*

- (F.G). *Vajzat janë më shumë të sulmuara në rrugë me komente nga më të shëmtuarat. Diferenca është më e madhe tek vajzat sepse janë më të rrezikuara se djemtë. Mendoj se vajzat janë më të ekspozuara ndaj këtyre sfidave për shkak të një shoqërie maskiliste dhe gjasat për tu dhunuar janë më të larta tek ato. Mënyra se si bëhet ndarja mes nje femre dhe një mashkulli unë mendoj që vjen që nga mënyra se si je rritur dhe se si të kanë edukuar në familje pasi që aty fillon ndarja ose gjykimi i një vajze.*

- (F.G). *Sfidat janë për të dyja gjinitë. Mentaliteti Shqiptar i ka rrënjët shumë të thella por realiteti është që të dyja gjinitë duhet ti kenë të drejtat e barabarta dhe të mbajnë përgjegjësi njëlloj për gjërat.*

Bullizmi në shkollë dhe rrjete sociale përbën një shqetësim serioz për të rinjtë e grupeve në vështirësi. Ky fenomen duket më shqetësues dhe ndikues tek vajzat krahasuar me djemtë. Vajzat gjithashtu ndihen të limituara për tu përfshirë dhe përfituar nga marrëdhëniet dhe aktivitetet social kulturore.

- (F.G). *Bullizimi është një fenomen që na shqetëson duke na gjykuar si vishemi, nga cili vend vijmë, mënyra e të folurës që kemi, etj.*

- (F.G). *Ne vajzat kemi probleme me shoqërinë me bullizmin. Bullizmit i shtohet edhe fakti që edhe po të kemi një aktivitet, një koncert, çfarëdo të jetë këtu nuk dalin vajzat sepse nuk lejohen nga prinderit dhe opinioni i të tjerëve, sidomos nëse do jetë në orët e vona.*

- (F.G). *Shqetësim për mua janë edhe rrjetet sociale. Atje duket sikur njerëzit e kanë më të thjeshtë për të sulmuar.*

Ka ndryshime të dukshme të problematikave në raportin gjinor midis vajzave dhe djemve dhe zonave gjeografike ku të rinjtë banojnë. Në situatat në konflikt/kontakt me ligjin 90% janë djem ata që përfshihen/ndikohen, numri i vajzave është i lartë tek raportimet e dhunës në familje, ngacmimet seksuale dhe martesat e hershme. Ekspozimi ndaj lëndëve narkotike ka sjellë dhe rritjen e konsumimit veçanërisht nga djemtë. Punësimi është më i lehtë për djemtë, për shkak të mentalitetit patriarkal, braktisja e shkollës ndikon një rën apo tjetrën gjini në varësi edhe të zonës gjeografike ku jetojnë. Vajzat janë më të tërhequra dhe limituara nga pjesëmarrja në aktivitetet social, kulturore dhe sportive. Homofobia ndikon më shumë djemtë se vajzat.

- *Përgjegjës i NJMF-së (Bashkia Durrës): Në situatat në konflikt me ligjin 90% janë djem. Duhet theksuar se nëse në konflikt me ligjin ka më shumë djem të përfshirë, në rastet e dhunës në familje dhe ngacmimet seksuale viktimat janë statistikisht më shumë vajzat. (A. V. – Bashkia Durrës)*
- *Mentaliteti ynë patriarkal mësohet që në familje. Nënata duhet të kujdesen për fëmijët dhe familjen ndërsa burrat sigurojnë të ardhurat. Ndryshimet janë shumë të mëdha dhe shumë të dukshme. (E. T. - Drejtoria e Shërbimit Social, Kamëz)*
- *Patjetër që gjinia femërore është më e kushtëzuar nga mentaliteti dhe djemtë janë më të lirë por unë besoj që të dyja gjinitë e vuajnë këtë pjesë, sepse asnjëra nuk është e plotë pa tjetrën. Kur dalin vetëm vajza ndihen bosh, kur dalin vetëm djemtë ndihen akoma dhe më bosh. Ndërkohë që ekspozimi ndaj lëndëve narkotike ka sjellë dhe rritjen e konsumimit. Nëse do bëhej një depistim sidomos në gjimnaze do të kishim rezultate të frikshme. Shumë nga ambientet e parqeve dhe kalasë gjithashtu dëmtohen vazhdimisht nga konsumuesit e lëndëve narkotike. Vajzat preken nga mentaliteti në masë me të madhe pasi i prek edhe fenomeni i martesës së hershme. Privohen të marrin pjesë në shumë aktivitete si brenda shkollës ashtu edhe jashtë saj. (E. ?? - Shërbimet Sociale, Bashkia Krujë)*
- *Për zonat rurale dhe urbane do thoja që ndryshimi është i dukshëm. Vajzat kanë shumë më pak mundësi në zonat rurale dhe problematikat janë më të vështira për to për tu adresuar dhe shërbimet pothuajse të munguara. (S. V. - Qendra Komunitare Shkozë:*

Arsimimi

Sistemi arsimor në vend parashikon arsim të detyruar bazë prej nëntë vitesh, duke përfshirë këtu pesë vitet e ciklit të ulët (klasa 1-5) dhe katër vite (klasa 6-9) në ciklin e lartë si pjesë e arsimit bazë. Ndërkohë, baza ligjore garanton aksesin universal në arsim nga (Ministria e Arsimit dhe Sportit) e cila ka për detyrë të sigurojë mundësi të barabarta.

Nga përgjigjet e pjesëmarrësve në FG del qartë që të rinjtë e shohin arsimimin si një investim të rëndësishëm për statusin e tyre social, për mundësi më të mira punësimi dhe një të ardhme më të sigurt si brenda ashtu edhe jashtë vendit. Investimi në arsim si atë profesional dhe arsimin e lartë është prioritet për ta dhe familjet e tyre. Të rinjtë raportojnë se konsultohen dhe mbështeten nga prindërit për zgjedhjen e arsimit dhe karrierës. Në opinionin e tyre arsimit vazhdon të mbështetet në metoda tradicionale të mësimdhënies dhe nuk i përgatit të rinjtë ashtu siç duhet për praktikën profesionale. Strukturat e këshillimit të karrierës brenda shkollës ose janë totalisht të munguara ose nuk funksionojnë. Nga intervistat del qartë shqetësimi i tyre për mungesën e lidhjes mes tregut të punës dhe arsimit që përfundojnë të rinjtë në Shqipëri. Ka nga ata që janë skeptikë dhe të pasigurtë për investimin e tyre në arsim.

- (F.G). *Ka shumë rëndësi arsimit për të ardhmen tonë. Arsimimi vjen edhe nga familja. Një familje e arsimuar detyrimisht edhe fëmijën e tij do e arsimojë për të ardhmen.*

- (F.G). *Arsimi mua me ka bërë të përvetësoj vlera të dobishme kulturore dhe qytetare, të zhvillohem në aspektet intelektuale, etike, fizike, estetike dhe sociale si dhe të aftësohem për jetën dhe për punën në kontekste të ndryshme.*

- (F.G). *Për kohën ku jetojmë sot edhe të marrësh një zanat ose kurset profesionale janë një përgatitje shumë e mirë për të ardhmen. Shkolla na jep shumë mundësi edhe për punësim edhe për të ardhmen. Pa shkollë nuk ka të ardhme mendoj unë.*
- (F.G). *Duke parë që bota jashtë është shumë e egër arsimimi na jep mundësinë të bëhemi më të aftë për jetën, të dimë të komunikojmë dhe të përballemi me njëri tjetrin dhe me sfida që jeta na sjell. Arsimimi më shumë të emancipon. Të jep mundësinë e ndërveprimit në situata të caktuara dhe në vende të caktuara.*
- (F.G). *Shumica e shkollave nuk kanë një këshillues karriere dhe sidomos për studentët e rinj është e vështirë për të vendosur se për ku ti drejtojnë studimet e tyre.*
- (F.G). *Nuk është fare i dobishëm pasi mjafton të korruptosh dike ose të fusësh një mik dhe do gjesh një punë. Shteti jonë me politikën e tij na tregon çdo ditë që nuk ka vlerë arsimi. Të rinjve të arsimuar sot nuk ju shpërblehet mudi sepse nuk punojnë në profesionin e tyre.*
- (F.G). *Të rinjtë po i braktisin shkollat për shkak të emigracionit, mungesës së shpresës se në të ardhmen do të kenë një vend pune me të ardhura të mjaftueshme për të patur një jetë cilësore. Pastaj vjen pasiguria që çfarë do ndodhë me ne pasi të mbarojmë arsimin, edhe pjesa e praktikës lë për të dëshiruar. Gjithashtu edhe pjesa e mësimdhënies në auditore është ajo tradicionalja.*
- (F.G). *Studenti ja doli nga shkolla, por ku do shkojë. Në vende të tjera të rinjtë kanë më shumë mundësi, ndërsa këtu përfundojnë në kafe.*

Të rinjtë e përfshirë në FG mendojnë se arsimi i lartë është domosdoshmëri për të patur më shumë mundësi në tregun e punës dhe avancimin në karrierë. Ata nënvizojnë praktikën profesionale dhe shkollat profesionale po kaq të rëndësishme në arritjen e suksesit.

- (F.G). *Mendoj që nëse unë duhet të bëhem dikush në Shqipëri apo jashtë duhet të mbyll me sukses ciklin e studimeve deri në fund.*
- (F.G). *Arsimi i lartë besoj është suksesi për të ardhmen dhe eksperiencat profesionale. Praktika është shumë e vlefshme edhe kjo vjen në bazë të arsimit ose të degës që kemi zgjedhur. Është praktika punës ajo që na çon drejt suksesit.*
- (F.G). *Nëse do themi a na përgatit shkolla për punën do thoja që jo në të gjitha rastet, duhet edhe diçka më shumë nga vetja jote. Suksesi përfitohet në forma të ndryshme, jo vetëm nëpërmjet arsimit.*
- (F.G). *Unë mendoj që duhet të shtohen më tepër shkollat profesionale që të rinjtë të kenë më shumë mundësi zgjedhjeje.*

Përgjigjet e të rinjve në FG në lidhje me atë që vlerësojnë më shumë apo më pak nga eksperiencat e tyre me shkollën janë të ndryshme dhe shumë specifike në raport me stafin pedagogjik, motivimin nga mësuesit, vlerësimin, socializimin me të tjerët, rregullat, aktivitetet e ofruara apo të munguara, kushtet e mira të ambienteve në raport me ato që nuk i kanë, vetëvlerësimin për veten, madje edhe në lidhje me prezencën e shërbimit psiko-social në shkolla. Disa prej tyre vlerësojnë shumë të rëndësishëm rolin e shkollës si mjedis për socializim por edhe zhvilluar vetëvlerësimin.

- (F.G). *Përveç faktit që shkolla na formon si individ, do thoja marrëdhënia me njerëzit, me shoqërinë. Na jep më shumë mundësi për socializim.*
- (F.G). *Shkolla të paktën ne vajzave na ka bërë më të afta për jetën.*

Disa theksojnë rolin e mësuesve dhe pedagogëve në këtë proces, por edhe të psikologëve e punonjësve socialë në shkolla, marrëdhëniet me ta dhe krijimin e një mjedisi të sigurt e të qetë për zhvillimin e tyre.

-(F.G). Edhe pse nuk i njoh pedagogët e universiteteve të tjera unë i vlerësoj shumë pedagogët e universitetit tim, janë shumë komunikues dhe më bëjnë të ndjehem shumë rehat aty. Jam e kënaqur me zgjedhjen time.

- (F.G). Më shumë do veçoja mësuesit që janë shumë të mirë dhe flasin shumë me ne, na i bëjnë gjërat më të thjeshta. Do veçoja mbështetjen dhe motivimin nga disa mësues, jo nga të gjithë.

- (F.G). Në shkollën tonë ka punonjëse sociale dhe kemi këndin miqësor ku ne shkojmë dhe bisedojmë me të.

- (F.G). Gjimnazi më ka dhënë shumë urrejtje për veten, mendoja që s' do bëhesha askush në jetë ndërsa universiteti më ka hapur më shumë mendjen dhe ndjehem më e sigurt dhe më e qartë se sido vazhdoj gjatë jetës.

Sidoqoftë nuk mungojnë edhe opinionet kritike sidomos lidhur me komponentin e mësimin të aftësive nëpërmjet praktikës, diferencimin në rëndësinë që u jepet lëndëve e fushave të studimit, rregullat e forta dhe metodat e vlerësimit, ambjentet fizike, dhe sidomos mungesës së aktiviteteve argëtuese e sportive.

- (F.G). Nga përvoja ime me shkollën vlerësoj njohuritë që kam fituar lidhur me fushën që studioj, por më pak vlerësoj qasjen praktike që nuk është aq në fokus. Vlerësimi ndoshta është jo shumë i drejtë në shkollën tone.

- (F.G). Ambjentet e ngrohta, palestra dhe fusha na pëlqejnë. I kanë rregulluar mirë.

- (F.G). Nuk më pëlqejnë rregullat e forta, uniformat, moslejimi i telefonave. Palestra është në gjëndje të keqe. Nuk ka aktivitete thuajse fare.

Nga përgjigjet e të rinjve në FG kuptohet qartë ndikimi ndonjëherë edhe autoritar që luajnë prindërit në arsimimin e fëmijëve të tyre, mbështetjen që i japin jo vetëm financiarisht por edhe emocionalisht, ndikimin e tyre deri në imponim në zgjedhjen e degëve dhe karrierën e ardhshme, dëshirën për ti shkolluar jashtë edhe kur nuk e kanë mundësinë si dhe skepticismin për ndonjë zgjedhje jo të drejtë nga ana e fëmijëve.

- (F.G). Prindërit e mi më thonë vazhdo atë që ty të pëlqen të bësh. Duke qenë se janë të dy mësues, janë shumë pro shkollës dhe janë një shtysë për mua për të vazhduar shkollën. Ata duan që unë të qëndroj në Shqipëri.

- (F.G). Prindërit e mi janë shumë të kënaqur me përzgjedhjen time edhe pse e dinë që nesër kur do dal në punë nuk është se do kem një pagesë shumë të kënaqshme pasi niveli i pagave në Shqipëri është i vogël.

- (F.G). Prindërit e mi akoma nuk e kuptojnë së cilën degë dua të zgjedh dhe se çfarë ofron ajo në tregun e punës. Janë të prirur më shumë për gjërat që kanë dëgjuar nga të tjerët. Babi im e vetmja degë që i duket që ka interes është mjekësia ose informatika.

- (F.G). Prindët e mi nuk ka qënë fare dakort me degën time pasi ju dukej një degë pa treg pune dhe tani që e panë që unë ja dola vetë me aftësitë e mia ja kuptuan rëndësinë kësaj dege.

- (F.G). *Duke qënë se prindërit tanë nuk e patën mundësinë vetë ta ndiqnin shkollën tani bëjnë sakrificë për ne që ta kemi këtë mundësi. Prindët e mi kanë marrë kredi për ne që të shkollohem. Edhe shkolla profesionale këtu në Shqipëri bën punë.*

Shumica e të rinjve të intervistuar kanë nënvizuar si sfidën kryesore të tyre mungesën e lidhjes mes tregut të punës dhe arsimimit që përfundojnë. Shpesh herë kjo i bën konfuz dhe të pasigurtë për të ardhmen e tyre. Ka një nivel të lartë papunësie për të rinjtë e mirëarsimuar. Nga ana tjetër ata nënvizojnë faktin se familjet e tyre shpenzojnë/investojnë para për shkollimin e tyre dhe shpesh herë ky investim nuk i kthehet mbrapsht.

- (F.G). *E ardhmja që mua më pret pasi të mbaroj shkollën. Pasiguria na jep shumë stres.*

- (F.G). *Ne jemi një brez me shumë ambicie, por vendi jonë të jep shumë pak mundësi.*

- (F.G). *Familjarët investojnë në arsimimin e fëmijëve por ky investim në Shqipëri shpesh është zhgënjyes pasi të rinjtë shpenzojnë para, kohë dhe në fund nuk arrijnë të hyjnë në tregun e punës.*

- (F.G). *Mua më streson fakti që lodhemi shumë por përfitimi është shumë pak dhe kjo nuk na motivon që të ecim më përpara. Edhe kur arrijmë të futemi në punë, pagat në Shqipëri mbeten shumë të vogla.*

Arsimimi jashtë Shqipërisë shihet nga të rinjtë dhe prindërit e tyre si një mundësi dhe garanci më shumë për t'ia dalë mbanë me punësimin në të ardhmen dhe për një jetë më të mirë. Tirana mbetet destinacioni kryesor brenda Shqipërisë për më shumë mundësi arsimimi, punësimi dhe argëtimi.

- (F.G). *Të gjithë të rinjtë duan të ikin po nuk i kanë mundësitë. Shkollat këtu dhe arsimit lënë shumë për të dëshiruar. Unë e kam gjithë shoqërinë time jashtë vendit. Do thoja që 50% e të rinjve janë larguar dhe 50% janë në tentative për tu larguar.*

- (F.G). *80% mendoj që e duan largimin nga Shqipëria. Mendoj që kushtet ekonomike i detyrojnë që të ikin jashtë Shqipërisë. Mungesa e shpresës se ky vend mund të përmirësohet dhe meritokracia e munguar janë faktorët kryesorë.*

- (F.G). *Unë personalisht jo, por shoqëria ime po. Unë nuk dua të iki sepse vendet e tjera të ofrojnë një jetë shumë monotone ndërsa Shqipëria të ofron më shumë kohë të lirë për argëtim dhe shumë mënyra si të kënaqësh veten. Edhe atje gjen, por nuk është socializim i duhur si këtu. Bashkëmoshatarët e mi duan të largohen pasi kanë shumë arsye, por një ndër ato më të fortat është që megjithëse janë në punë nuk ja dalin dot me pagat që marrin këtu.*

- (F.G). *Brenda Shqipërisë është Tirana dhe jashtë është shumica. Disa që njoh unë e shohin vetëm jashtë mundësinë për të arritur sukses në jetë. Të rinjë e tjerë që duan të lëvizin drejt Tiranës e bëjnë për më shumë mundësi shkollimi, pune dhe argëtimi.*

Të rinjtë pjesëmarrës në FG nënvizojnë si faktorë të rëndësishëm në braktisjen e shkollës faktorët ekonomikë, varfërinë, papunësinë, mungesën e lidhjes mes tregut të punës dhe arsimimit, demotivimin për të ardhmen, fitimin e parave me rrugë të pandershme, bullizmin, emigracionin kryesisht për djemtë dhe mentalitetin patriarkal për vajzat, kushtet higjieno sanitare dhe logjistikën, në disa zona edhe mungesën e stafit të kualifikuar

në trupën mësimore. Duket që ky fenomen rrezikon më shumë të rinjtë që jetojnë në qytetet e vogla krahasuar me ato që jetojnë në qytete më të mëdha.

- (F.G). *Për arsye ekonomike, shkolla do kushte, libra, veshje dhe të tjera.*
- (F.G). *Emigrimi për djemtë besoj një arsye e fortë dhe martesë e hershme të vajzat mendoj unë.*
- (F.G). *Mendoj që demotivohen për të ardhmen dhe preferojnë për të punuar dhe jo për tu arsimuar.*
- (F.G). *Ka edhe disa që duan të zgjedhin një jetë tjetër më të lehtë përtej arsimimit. Braktisin shkollën sepse i josh më shumë pjesa e fitimit të lehtë në një kohë më të shkurtër.*
- (F.G). *Ka dhe arsye të tjera që shpjegojnë pse fëmijët braktisin shkollat si psh: bullizmi, dhe agresiviteti në shkollë.*
- (F.G). *Të rinjtë po i braktisin shkollat për shkak të emigracionit, mungesës së shpresës se në të ardhmen do të kenë një vënd pune me të ardhura të mjaftueshme për të patur një jetë cilesore.*
- (F.G). *Mendoj që edhe shteti ka të bëjë shumë në këtë pjesë pasi të rinjtë sot nuk kanë mbështetje fare dhe pasi mbarojnë shkollën nuk kanë asnjë prespektivë për punë dhe kjo pastaj shoqërohet me kriminalitetin dhe emigrimin.*

Pikat e forta dhe të dobëta të sektorit të arsimit

Pikat e forta në sektorin e arsimit që identifikojnë përfaqësuesit e OJF-ve lidhen me bashkëpunimin midis institucioneve, mundësinë që kanë të rinjtë për tu shprehur brenda institucioneve arsimore dhe bashkëpunimi me mësuesit apo midis tyre, edhe nëpërmjet përmirësimit të komunikimit apo rolit të shërbimeve psikosociale dhe programeve mesimore në këtë aspekt. Motivimi i mësuesve, gjithashtu vlerësohet si pike shumë e forte e sistemit nga disa përfaqësues të OJFve.

- *Mendoj se bashkëpunimi midis institucioneve me fokus arsimin ka krijuar që sektori I arsimit të jete në nivelet e duhura. (M. N. - Qendra e Zhvillimit të Shoqërisë Civile, Durrës)*
- *Si pozitive do thoja bashkëpunimin e mirë që kemi si organizatë me drejtoret e shkollave, për të prezantuar tema të ndryshme sociale dhe organizuar aktivitete të tjera. (M. Gj. – CARITAS, Kamëz)*
- *Pikë e fortë është mundësia për tu shprehur, bashkëpunimi me të rinjtë, Pikë e dobët është pjesa pasive që kanë, bashkëpunimi me institucionet (Fatmira Dajlani/ Porta Rome për Integrim, Krujë).*
- *Cilesia e lartë e nivelit të mësuesit si pikë e fortë, si dhe tani është rregulluar pjesa e komunikimit pasi shprehemi me lirshëm dhe shërbimet psikosociale janë me të shumta bashkë me programet mesimore. (G. O. - Keshilli Rinor Elbasan)*
- *Me është dashur që të kem të bëj me shumë mësues për shkak të punës dhe kam parë që ka shumë mësues që punojnë me zëmër dhe që vlerësohen shumë pak për atë që bëjnë dhe këtë do quaja si një pike shumë e forte të arsimit. (E. D. - Fondacioni A2B, Elbasan)*
- *Fakti që shumica e mësuesve janë me origjinë nga zonat që i përkasin komunitetit dominant dhe njohin kontekstin kulturor të fëmijëve dhe familjeve të tyre, e shoh si një pikë të fortë, pra ndryshe nga Tirana sa për të bërë një krahasim që është pak me miks në mësues dhe nxënës. (O. Xh. - Eorld Vision, Kamez)*

Nga ana tjetër kur ata shprehen për pikat e dobëta lista është goxha më e gjatë dhe problemet më komplekse. Problematikat e lidhura me dhunën mes adoleshentëve, të

shfaqura fillimisht në format e bullizmit dhe shantazhimit me njeri-tjetrin, përforcuar edhe nga roli e rrjeteve sociale që më pas shndërrohet në sulme fizike të mirëfillta. Megjithë rritjen e numrit i punonjësve social nëpër shkolla dhe institucione realiteti i dhunës në shkolla është i frikshëm.

Një problematikë tjetër që adresohet si pikë e dobët është mbingarkesa e shkollave Në disa zona janë shkollat e demtuara nga termeti, pjesa me e madhe e nxenesve vazhdojnë mësimin me turne Edhe mësuesit janë të ngarkuar edhe me dokumentacion çfarë sjell zhvendosje të fokusin nga nxënësi/individin. Nuk kanë interes për tu marre me çështje sociale, ndoshta edhe për shkak të motivimit të ulët financiar. Por në zona si Kamza, pikë e fortë është që të gjithë mësuesit njohin mentalitetin e zonave nga vijnë fëmijët dhe familjet e tyre si dhe kontekstin e kulturor e social të tyre.

Ka një mungesë të mësuesve ndihmës për fëmijët me aftësi ndryshe, po ashtu edhe shërbimi psikosocial megjithë përmirësimet e bëra, ka probleme me mbulimin njëkohësisht të 3-4 shkollave nga të njëjtët psikologë e punonjës social. Nga kontaktet e OJF-ve me psikologët dhe punonjësit socialë e shkollave, rezulton që nxenesit vijnë me problematika shume te renda sociale për të cilat ndonjëherë ndihen të pafuqishëm për ti ndihmuar.

Mungesa e laboratoreve dhe aktiviteteve sociale e sportive bën që nxenesit të përfshihen në aktivitete jo të duhura shpesh të rrezikshme jashtë shkollës.

Në përgjithësi, shprehen disa prej të intervistuarve, sistemi arsimor ofron ende një metodologji strikte/tradicionale dhe aspak fleksibël. Prindërit e kanë të vështirë ti ndjekin fëmijët në procesin e arsimimit të tyre, ka nje kosto shume të madhe ndjekja e progresit të fëmijëve.

Lidhur me arsimin e mesëm, ata gjykojnë që mungojne shume degë profesionale apo edhe ato ekzistuese janë më shumë të orientuara dhe të përshtatshme për djemte dhe shume pak për vajzat. Edukimi i karrierës së të rinjve gjithashtu lë shumë për të dëshiruar në orientimin e tyre për profesione apo vazhdimin e studimeve dhe në përputhje me talented apo prirjet e tyre.

Pikë e dobët për arsimin është që akoma refuzohen në shkolla fëmijë të komuniteteve Rom dhe Egjiptian, në shkelje të ligjit. Si pozitive do thoja bashkpunimin e mire qe kemi me drejtoret e shkollave, për tema te ndryshme sociale dhe tjera.

- Çfarë shohim në të përditshmen tonë është e dhimbshme, shohim frymën që kanë të rinjtë, pra bullizmin dhe shantazhimin e njeri-tjetrit, egzistojnë problematika me dhunën mes adoleshentëve dhe me probleme të mbartura si lufta e rrjeteve sociale në momentin që kanë kontakt fizik aty shpërthen në luftë fizike, këtë do quaja pikë shumë të dobët sepse se di ne këto raste duhet të përfshihet arsimi, edhe pse është rritur numri i punonjësve social nëpër shkolla dhe institucione realiteti i dhunës në shkolla është i frikshëm (J. V. - Nisma ARSIS Tiranë).
- Pika te dobeta jane shume, mungesa e laboratoreve, nxenesit përfshihen me shume ne aktivitete jo te duhura jashte shkolles (Geraldina Osmani/ Keshilli Rinor ELBASAN).
- Arsimi ka ato sfidat e veta qe here pas here ju ndryshon kurrikula, mesuesit jane te renduar me dokumentacion dhe ju heq fokusin me individin, kane nevojë qe te kene ndihmes edhe pse

jan miratuar te kene mesues ndihmes per femijet me aftesi ndryshe por prap eshte shum pak ka nevoje akoma me shume, edhe nje psikolog nuk I mbulon dot 3-4 shkolla. (E. D. - Fondacioni A2B, Elbasan)

- Per mendimin tim per prinderit eshte nje sakrifice shume e madhe per ti edukuar ata ne menyren e duhur, pasi nevojitet vemendje shume e madhe nga ana e tyre dhe kjo ka nje kosto shume te madhe. Nje pikë tjetër e dobët është që në disa drejtime arsimit ka mbetur shume strikt për kohët që jetojmë. (S. O. - Terre Des Hommes)
- Lidhur me pikat te dobeta të arsimit do vecoja pjesen e infrastruktures qe ofrohet per te rinjte dhe arsimin e tyre ne vazhdim. Në nivelin e arsimit te mesem mungojne shume dege profesionale apo shkolla profesionale te orientuara me shume ne dege te frekuentueshme nga djemte dhe shume pak nga vajzat. (M. N. - Qendra e Zhvillimit te Shoqerise Civile, Durres)
- Mungon edukimi efektiv i karrierës së të rinjve në mënyrë që ata të jenë të qartë për të zgjedhur shkollën që i përshtatet më shumë me aftësitë që kanë. Një tjetër sfidë lidhet me mungesën e vendeve të lira për të filluar punë. (B. Xh. – TIC, Durres)
- Nje nga problematikat kryesore te arsimit ne kete zone jane shkollat e demtuara nga termeti, pjesa me e madhe e nxenesve po vazhdojne mesimin me turne, edhe niveli arsimor i mesuesve eshte ne renie çdo vit. Gjithashtu per tu theksuar eshte edhe numri i larte i nxenesve ne shkolla mbetet problem. (B. Gj. - Sot per te Ardhmen, Durres)
- Shkollat jane shume te mbingarkuara, nuk ka interes per tu marre me çeshtje sociale nga mesuesit, ndoshta kjo eshte edhe me te drejte nga mesuesit sepse jane te keq paguar, te keqtrajtuar, keto efekte dhe pasoja qe ne fund te dites I vuajne nxenesit. Nga kontaktet tona me psikologet e shkollave, thone qe nxenesit vijne me problematika shume te renda sociale qe ne nuk kemi as mundesine ti ndihmojme. (A. L. – ATA, Kamëz)
- Do thoja te dobeta per arsimin eshte qe akoma refuzohen ne shkolla femije te komuniteteve rom dhe egjiptian, qe eshte shkelje e ligjit. (M. Gj. – CARITAS, Kamëz)
- Pika te dobeta të arsimit jane shume, por me e rëndësishmja eshte qe pjesa me e madhe e tyre nuk kane aktivitete rinore dhe nuk ofrojne me shume mundesi pervec mesimit. Nuk kane nje psikologe apo punonjese sociale qe të qëndrojnë stabil në institucon dhe ndjekin problematikat e të rinjve në menyrë të qëndrueshme. (M. N. - Global Care, Kamëz)

Politikat arsimore

Politikat arsimore konsiderohen të mira, por si edhe në fusha të tjera problem mbetet zbatimi i tyre. Të intervistuarit vlerësojnë veçanërisht vëmendjen e viteve të fundit për fuqizimin dhe përmirësimin e arsimit profesional. Një tjetër vlerësim pozitiv të intervistuarit kanë edhe ndaj programit të praktikave profesionale, nëpërmjet të cilit i'u jepet mundësia të zhvillojnë stazhin/praktikën profesionale pranë institucioneve publike duke përfituar edhe një pagesë për periudhën e eksperiencës.

- Gjatë periudhës së studimeve, studentët zhvillojnë një praktikë në bazë të profilit të punës. Ka kuadër ligjor të mirë dhe të rinjtë janë entuziastë për këtë eksperiencë. (B. Xh. – TIC, Durres)
- Janë bërë përpjekje me shumë nga organizatat e shoqërisë civile edhe Ministria e Arsimit. Ka pasur politika që kanë dashur të përfshijnë edhe zëjtarinë në shkollë, për tju afruar anës profesionale por akoma nuk gjen zbatim në shkollë. Ka nje lidhje të sektorit të zyrës së punës me shërbimet sociale në nivel vendor por ka më shumë referime dhe jo ndjekje të rastit nga një punonjës i caktuar. Mungon ura e komunikimit për ta zbritur në tokë këtë politikën domethënë. (Orjalda Xhaholli - World Vision, Kamëz)

Punësimi

Shumica e të rinjve pjesëmarrës në FG pranojnë që janë në marrdhënie pune. Vetëm një pjesë e vogël e tyre mbështeten tek të ardhurat e familjes. Burimi kryesor i punës së tyre vjen nga sektori privat (shërbime, call-center, telekomunikacion, ndërtim, lavazh, fasoneri, hoteleri, turizëm), biznes i familjes, apo punë rastësore dhe shumica punojnë me kohë të pjesshme, kryesisht në sektorin informal, punë të pakualifikuara, të cilat nuk krijojnë perspektivë të qëndrueshme për të ardhmen. Ka një tendencë për profilet e punësimit që mundësojnë të punuarit nga shtëpia. Fitimi i shpejtë i shtyn të rinjtë të punësohen gjatë shkollimit dhe në punë jashtë profilit profesional. Një pjesë e tyre kanë zgjedhur aktivitetet kriminale si shpërndarja dhe tregtimi i lëndëve narkotike. Ata shprehen se të rinjtë që vijnë nga qytetet e mëdha (Tirana, Durrësi dhe Elbasani) e kanë më të lehtë gjetjen e një mundësie për tu punësuar në raport me ata që jetojnë në qytete më të vogla.

- (F.G). *Kamariet.*
- (F.G). *Në call-center.*
- (F.G). *Unë personalisht punoj si shitëse.*
- (F.G). *Punoj si ndihmës ekonomiste dhe me ato pak të ardhura që marr ndihmoj familjen time, sado pak dhe veten time.*
- (F.G). *Unë jam një shembull konkret i të rinjve që punojnë në call center. Kam filluar të punoj që kur isha 17-vjeç dhe vazhdoj akoma punoj sepse më lejon të punoj me kohë të pjesshme dhe paguhem goxha mirë.*
- (F.G). *Unë për momentin nuk punoj të ardhurat e mia i kam nga familja. Ndërsa pjesa e shoqërisë time kryesisht punon punë informale.*
- (F.G). *Punoj pa sigurime sepse jam me bursë dhe më hiqet bursa.*
- (F.G). *Edhe në rrugë të tjera si duke u marrë me shitje lëndësh të ndryshme. Në rrugë të paligjshme.*

Megjithatë për një pjesë tjetër gjetja e një vendi pune edhe pse në sektorin informal në shumicën e rasteve është e vështirë për ta. Mungesa e eksperiencës, pagat e ulëta, marrdhënia me shkollën, të qenit pjeë e grupeve në vështirësi janë disa nga faktorët që e vështirësojnë këtë proces. Gjetja e një pune pas përfundimit të shkollimit vështirësohet akoma më shumë.

- (F.G). *Për të gjetur punë është shumë e vështirë sidomos për ne studentët duke qënë se ne nuk kemi përshtatje orarësh dhe nuk kemi eksperiencën e duhur.*
- (F.G). *Në zonën ku jetoj mundësitë për punësim nuk janë të mëdha për profesione të mirëfillta, por ka mundësi të shumta për punë në kompani tekstile, ushqimore, mekanike të cilët kërkojnë punonjës me nivel të mesëm arsimor.*
- (F.G). *Edhe të punosh shitëse është e vështirë se kërkojnë eksperiencë pune.*
- (F.G). *Pagat janë të pamjaftueshme për tja dalë.*
- (F.G). *Për të pasur një punë duhet miku ose leku.*

Në kërkimin për punë, shumica i janë drejtuar të njohurve, miqve, familjarëve, dikush rastësisë, apo njoftimeve të publikuara zyrtarisht, rrjeteve sociale, etj. Asnjë nga të rinjtë nuk raporton të ketë kërkuar për punë nëpërmjet institucioneve përgjegjëse për punësimin siç janë zyrat vendore apo rajonale të AKPA, apo agjenci të tjera të punësimit.

- (F.G). *Unë punën e gjeta kur po haja në kreperi dhe aty dëgjova që kishin nevojë për një punëtoore dhe kështu fillova.*
- (F.G). *Mënyra më e mirë për të gjetur një punë janë njoftimet që publikohen. Portali është një burim i mirë informacioni.*
- (F.G). *Unë e kam gjetur punën nga një i njohur.*
- (F.G). *Nëpërmjet dorëzimit të një cv-je aty ku duam të punësohemi.*
- (F.G). *Nga të afërmit dhe shoqëria kam gjetur punë.*
- (F.G). *Një mënyre e mirë është nga njoftimet online por në rastin tim unë thjesht jam paraqitur për një intervistë aty ku kisha interes dhe kam nisur punë.*

Mundësitë e punësimit të djemve janë më të mëdha krahasuar me vajzat megjithëse këto të fundit investojnë më shumë në arsimim dhe kanë rezultate më të mira në shkollë. Për djemtë është më e lehtë se për vajzat, jo vetëm për shkak të gjinizimit të profesioneve, dallimeve në paga, por edhe mentalitetit se vajzat rrezikojnë më shumë kur janë në punë.

- (F.G). *Varet nga puna sepse për shembull djemtë zgjedhin ato punë që sjellin më shumë të ardhura sepse edhe mentaliteti është që djemtë duhet të mbajnë familjen.*
- (F.G). *Djemtë kanë më shumë mundësi punësimi për shkak të diskriminimit dhe pabarazisë që bëhet ndaj vajzave.*
- (F.G). *Zakonisht që në njoftimet e punës që bëhen, e shkruajnë aty e duam femër ose mashkull.*
- (F.G). *Ndryshimet janë të dukshme pasi mentaliteti vajzat i penalizon për të qënë më të lira për të ecur në jetë.*
- (F.G). *Vajzat edhe kohën e kanë më të kufizuar se djemtë pasi merren edhe më punët e shtëpisë.*
- (F.G). *Vajzat ndonjëherë edhe i paguajnë më pak.*
- (F.G). *Vetë prindërit i pengojnë vajzat ndonjëherë për të punuar duke nxjerrë justifikime se nuk janë të sigurt.*

Shumica e të intervistuarve nuk janë përfshirë në programe punësimi që ofrojnë institucionet përgjegjëse publike apo private, kurse apo praktika profesionale. Vetëm disa prej tyre kanë përfituar nga eksperiencia në trajnime dhe i kanë vlerësuar këto eksperiencia si të vlefshme.

- (F.G). *Jo nuk jemi të përfshirë në kurse ose praktika profesionale.*
- (F.G). *Jam e përfshirë në një praktikë mbi shërbimet që ofron një qendër komunitare për fëmijët dhe të rriturit në situatë rruge.*
- (F.G). *Po, kam ndjekur trajnime dhe më kanë shërbyer, jam pajisur me certifikatë dhe më kanë pëlqyer.*

Emigracioni jashtë vendit shihet nga të rinjtë gjithmonë e më shumë si e vetmja shpresë për një të ardhme më të mirë në sektorin e punësimit për të rinjtë.

- (F.G). *Një arsye shumë e fortë që të gjithë ne duam të emigrojmë është punësimi.*
- (F.G). *Janë shumë të rralla rastet ku emigrimi shihet si një mundësi më e mirë për tu arsimuar. Shumica ikin për një punë të mirë dhe të ardhura të kënaqshme.*
- (F.G). *Mungesa e vëndeve të punës, kushtet e papërshtatshme, pagat e ulëta po i detyrojnë të rinjtë të ikin.*

E ardhmja për të rinjtë e intervistuar duket e projektuar në përfundimin me sukses të shkollimit, punësimin, karrierën e ardhshme, familjen, statusin në shoqëri. Një pjesë e tyre reflektojnë për një të ardhme më të mirë, në raport edhe me vulnerabilitetin e tyre.

- (F.G). *Brezat kanë ndryshuar dhe ne e shohim pak më ndryshe jetën tonë nga ajo e prindërve tanë, dhe duam që ti bëjmë gjërat më mirë se ata.*
- (F.G). *Si çdo student dua që të mbaroj studimet dhe të punësohem për profesionin që kam zgjedhur.*
- (F.G). *Qëllimi im është të mbaroj studimet dhe të shoh një mundësi për të nisur diçka jashtë Shqipërisë.*
- (F.G). *Unë shpresoj të ndjek ëndrrën time për të vazhduar studimet për grafik dezajn.*
- (F.G). *Ëndrra që kam unë për të ardhmen është të gjej një punë të sigurt dhe të bëj një jetesë normale.*
- (F.G). *Dëshira më e madhe për mua është ta shohim Shqipërinë aty ku duam dhe të mos të largohemi nga vendi ynë.*

Disa prej tyre ëndërrat dhe projektet i lidhin jo vetëm ngushtësisht me veten por edhe me ndihmën për të tjerët, me një sens të fortë altruizmi.

- (F.G). *Do doja që të ndihmojmë të gjithë të pastrehët.*
- (F.G). *Të ndihmoj fëmijët në nevojë dhe të bëj që edhe ata të ndjehen të barabartë me ne.*
- (F.G). *Ajo që kam ëndërruar po më realizohet po diplomohem në Psikologji dhe do bëhem një psikologe klinike. Do ndihmoj të tjerët për një jetë më të mirë.*

Disa shprehen me nota optimiste se do arrijnë gjërat që kanë projektuar për të ardhmen edhe duke tejkaluar çfarë prindërit e tyre kanë arritur.

- (F.G). *Mendoj që jeta ime do jetë ndryshe nga e prindërve të mi sepse si mami dhe babi janë pa një diplomë të shkollës lartë. Unë mendoj që nëse prindërit tanë kanë qenë më shumë të përkushtuar ndaj nesh ne do jemi më të suksesshëm në të ardhmen.*
- (F.G). *Do bëj maksimumin që standarti i jetesës në të ardhmen të jetë shumë më ndryshe nga ai i prindërve të mi.*
- (F.G). *Do doja të mos kisha paqartësi me veten time dhe një jetë të rehatshme.*
- (F.G). *Qetësinë mendore që prindërit e mi nuk e kishin, këtë dua të kem ndryshe. Ata nuk kanë patur shumë mundësi. Ne duhet ti bëjme gjërat ndryshe pasi kemi më shumë hapësira dhe mundësi.*

Nga intervistat me përfaqësues të OJF-ve referohet se ka një ndryshim të dukshëm midis mundësive të kufizuara që ofrojnë për punësim qytetet e vogla në krahasim me qytetet e

mëdha. Në qytete si Durrësi ka ofertë të lartë punësimi, veçanërisht në sektorin privat si në turizëm, shërbime, fasoneri, telekomunikacion.

Vështirësia për të gjetur punë në profilin e tyre sidomos për ata që sapodiplomohen për shkak të mungesës së eksperiencës, apo edhe për shkak të paragjytimeve, punësimet në baza njohjesh personale apo nepotizmi dhe jo meritokracisë, por edhe pagesat shumë të ulta janë faktorë që ndikojnë direkt tek besimi dhe motivimi i të rinjve për tu larguar.

Edhe pse ka patur ndryshime të dukshme në ofertën e programeve të punësimit dhe përpjekjeve të zyrtare të punës për të lidhur bizneset me grupet më në vështirësi në shoqëri, rezultatet shpesh janë të ulta për shkak edhe të mungesës së motivimit për tu punësuar me gjithë varfërinë ekstreme ku shpesh jetojnë. Më shumë proporcion duhet të ketë për programet e punësimit dhe arsimin profesional.

Nga të intervistuarit raportohet se ka një vëmendje më të rritur edhe nga Bashkia për lidhjen e rasteve të kategorive në nevojë si të rinjtë në vështirësi, nënat e vetme, rastet që lidhen me urdhrat e mbrojtjes me vende pune apo kuota të punësimit në sektorë të tillë si i arsimit apo gjelberimi, etj.

Formimi profesional konsiderohet si hallka kryesore e lidhjes mes sektorit punësimit dhe shkollave profesionale, por duhet të ndryshojë qasjen për të arritur të rinjtë, dhe Bashkitë mund të luajnë një rol të rëndësishëm sidomos në drejtim të studimit/vlerësimit të tregut të punës në zonën/komunitetin e tyre që do të orientonin shkolla apo kurset profesionale në prioritizimin e profileve të nevojshme dhe si konsekuencë kufizimin e largimit të të rinjve nga territori i tyre.

Me gjithë interesin në rritje për arsimin profesional, përpjekjet të rritje të disa OJFve sidomos në zona periferike dhe të margjinalizuara në ofrimin e trajnimeve në fushën e aftësive digjitale për të lehtësuar integrimin në sektorin e punësimit dhe të shkollimit, mbetet ende shumë për të bërë në këtë drejtim sidomos në fuqizimin e bashkëpunimit mes aktorëve të ndryshëm dhe promovimin e programeve të reja të punësimit. Rezultatet duken akoma të ulëta dhe interesi për të emigruar mbetet dominant midis të rinjve.

- *Në zonë e Krujës ka mungesë të theksuar të mundësisë për të gjetur punë nga të rinjtë, mungojnë fabrika, fasoneri, etj, si rrjedhojë ata janë të detyruar të levizin drejt Tiranës për të kërkuar mundësi punësimi (F. D. - Porta Rome per Integrim, Kruje).*
- *Une me sa kam degjuar shumica e të rinjve pasi mbarojnë shkollën që mundohen të gjejnë ndonjë punë ose paguhen shumë pak, sa për të nxjerre shpenzimet e shkollës, por edhe pasi mbarojnë studimet nuk është se gjejnë në prioritetin e tyre pasi ju kërkohet eksperiencia. (G. O. - Keshilli Rinor Elbasan).*
- *Kemi vënë re disa ndryshime në sektorin e punësimit dhe këtu po flas për Elbasanin ku sektori i punësimit ka qenë i fjetur, ndërsa tani sikur është zgjuar dhe duket sikur vetë të rinjtë kanë një frymë të re dhe me shumë angazhim. Në Elbasan, ka biznese por vëmë re që njerezit që janë të varfër nuk duan të punojnë edhe pse zyrtarët mund të luajnë një rol për këtë dhe për ndryshimin e frymës. (E. D. - Fondacioni A2B, Elbasan)*

- *Ne Elbasan ne kemi nje universitet te profilizuar ne mesuesi, por nderkohe jane futur edhe profile te tjera. Por edhe keto hyrje te trendeve/degëve te reja si infermeria për shembull, i nxit tendencën per tu larguar nga Shqipëria. Mua me vjen mire qe çdo dite po I meshohet arsimit profesional dhe kjo eshte shume e rendesishme, por ve re te nxenesit qe shkojne ne keto shkolla nuk arrijne ne nivelin e duhur, sepse prap duan te largohen dhe nuk kane me shume nxitje profesionale. (S. O. - Terre Des Hommes, Elbasan)*
- *Mendoj se zona ka potenciale punesimi duke qene se eshte dhe nje qytet bregdetar ka shume te zhvilluar turizmin dhe sektorin e hotelerive, por qe pa lene jasht dhe sektore te tjere te rendesishme. Nese do te flasim per pikat e dobeta eshte qe punesimi i te rinjve behet ne baza njohje dhe jo te meritokracise. Nese do te shohim edhe portalin e punesimit te vene ne dispozicion per qytetin e Durresit sektoret qe jane me kerkesa te larta per punesim jane sektoret privat dhe kryesisht atyre te fasonerise apo dhe sektore te tjere te telekomunikacionit dhe sherbimeve te transportit rrugor. Kjo çon ne nje ngushtim te sektorit te punesimit ne krahasim me arsimin e te rinjve. (M. N. - Qendra e Zhvillimit te Shoqerise Civile, Durres)*
- *E dhe pse sektori I punesimit ne dy vitet e fundit Durresi ka perparuar shume, duke ofruar programe të ndryshme punesimi për perfitues te gjitha kategorite, mos kualifikimi i duhur i tyre ka bere qe shume vende te lira pune ne Durres te mbeten akoma bosh. Pike e dobet do thoja eshte promovimi i programeve te punesimi dhe kurset profesionale. (B. Gj. - Sot per te Ardhmen, Durres)*
- *Une vetë kam bere nje harte sherbimesh ne zone dhe kam parë qe jane modeste ne pergjithesi. Edhe pse kam mbledhur informacion per bizneset ne zone për ti une ti orientuar te rinjte, nuk kam gjetur mbeshtetje te madhe ndoshta edhe per shkak te moshes por edhe per shkak te paragjyqimeve. Nuk e shikoj asnje lloj lehtesimi per ti punesuar keta te rinj ne zone vetem çfare kemi sajuar vete me njohjet tona sepse askush nuk e lehteson punesimin per ket o target grupe. (M. Gj. - CARITAS - Kamëz)*
- *Nuk me duket qe ka diçka specifike qe keta te rinje mund te bejne ne zone perveçse te punojne ne sherbime, ose ne administrate. (M. N. - Global Care, Kamëz)*
- *Kam pare disa pika te forta qe kane dalë nga takimet qe ne kemi zhvilluar, ka ndodhur qe ka raste e referuara të nenave ne moshë te re, jane perfshire kryesisht në sektorin e arsimit apo gjelberimit. Bashkia Kamez ka nje vemendje te veçante per rastet qe vijne nga urdhri I menjehershem I mbrojtjes apo te rinjte vilnerabel, nenat e vetme dhe perpiqen qe me ato kuota te punesimit te mbulohen nga keto kategori. Ka nje numer te veçante me sherbimet e reja tani qe jane hapur çerdhet dhe mundesite per këto kategori jane shtuar duke qenë se edhe niveli I kërkesave është I ulët, pa ndonje formim profesional. Gjithsesi synimet tona ne zone jane per te futur aftesite e digjitalizimit. Kemi organizuar shume trajnime për aftësitë digjitale ne bashkepunim me aktore te tjere me qellim qe te rinjte ne Kamez ta gjejne veten pak me teper ne sektorin e punesimit dhe te shkollimit. Nder shume pika te dobeta une mendoj qe formimi profesional duhet te marre nje kthese goxha te rendesishme, mendoj qe kjo eshte hallka e lidhjes mes sektorit punesimit dhe shkolla profesionale. Perveç se shkolla e larte ta krijon vete hapsiren ku ti te perfshihesh, ketu duhet punuar me teper. Bashkia Kamez duhet te beje nje vleresim se kush eshte tregu i punes ne zone me qellim orientimi te shkolles profesionale te Kamzes per ato profile qe deshirohen ne zone në mënyrë që te rinjte te mos largohen. (Orjalda Xhaholli - Eorld Vision, Kamez)*

Aktivitetet ekonomike formale dhe informale ku përfshihen të rinjtë

Tendenca e punësimi sipas përfaqësuesve të OJFve nga të rinjtë në qytete të mëdha duket se është drejt profileve që japin komoditet si puna online (call center), por vihet re gjithashtu një tendencë e të rinjve për punë të cilat sigurojnë fitim të shpejtë, si edhe tendenca për të bërë çfarëdo lloj pune jo domosdoshmërisht e lidhur me arsimin e tyre. Punët sezonale kryesisht në shërbime dhe turizëm, apo profile të tilla si IT, telekomunikacion janë të preferuara nga të rinjtë, por nuk mungojnë edhe ata që preferojnë punë krahu.

Punët sezonale në shërbime ose punë të pakualifikuara i gjejnë më të shpeshta tek të rinjtë, por të cilat nuk krijojnë perspektivë të qëndrueshme për të ardhmen.

Aktivitetet informale konsistojnë në punë të tilla të punëve në të zezë si lavazhe, fasoneri të cilat nxisin/stimulojnë punën informale në shtëpi, ku shpesh nuk përfshihen pagesa të sigurimeve shoqërore dhe shëndetësore apo tatimi mbi të ardhurat. Vihet re se të rinjtë që jetojnë në zonat periferike kanë tendencë të punojnë në të tilla punë në qytete të mëdha si Tirana e Durrës për shkak të lehtësisë që ofron tregu.

Sa i përket të rinjve në qytete të vogla apo zona periferike rezulton se angazhohen më tepër në bizneset e tyre të vogla familjare apo në profesione të lira si juriste/ë, ekonomiste/ë, etj., por ka edhe nga ta që preferojnë fasoneritë dhe ndërtimin ku gjejnë më lehtësisht punë.

Të intervistuarit thksojnë faktin që përfshirja në aktivitete të ndryshme të paligjshme, shitja e lëndëve narkotike apo kultivim i tyre, si edhe emigrimi janë opsione që shihen si mundësi/aktivitete ekonomike jo pak atraktive nga të rinjtë.

- *Një pjesë po orientohen në punësimin online, pra drejt një profili pune që të jep komoditet që mund ta bësh edhe nga shtëpia, menaxhimi i ëeb-ëve për të rinj që kanë një lloj formimi dhe një lloj experience, por kemi edhe kategorinë e të rinjve që duan ti bëjnë lekët shpejt, ose edhe ata që mbarojnë shkollën dhe bëjnë çfarëdo lloj pune, që nuk ju lidhet me arsimin e tyre (J. V. - Nisma ARSIS, Tirane).*
- *Ka të rinjtë që punësohen në afate të gjata kohore si mekanik, servise, fasoneri, fabrika e peshkut, por një stepje që të rinjtë kanë janë pagesat e ulta. Edhe organizatat bëjnë një punë të mirë me të rinjtë dhe me punësimin e tyre, por kryesisht janë punë sezonale. (S. O. - Terre Des Hommes)*
- *Tendenca e punësismit drejt call center dhe këtu ka disa të tilla, por nuk mund ti quajmë të qëndrueshme sidoqoftë. Është edhe sektori i punësismit sezonal në turizëm, por edhe ky nuk është i qëndrueshëm. (B. Gj.a - Sot për të Ardhmen, Durrës)*
- *Nga sa e kuptojmë në qytetin e rinjtë ose angazhohen në bizneset e tyre të vogla ose janë profesioniste ku munden ta angazhojnë vetë profesionin e tyre si juriste, ekonomiste, etj. Janë edhe fasoneritë dhe ndërtimi sepse këtu janë dhe vendet më të shpeshta ku punësohen të rinjtë. (A. L. – ATA, Kamëz)*
- *Në fakt kemi pasur sukses kohët e fundit dhe interes të shtuar për ndjekjen e këtyre kurseve profesionale të ndryshme dhe disa servise që në I kemi gjetur si pika në I kanë pranuar këta të rinj. Pjesa tjetër pastaj janë kamarier, banakier dhe shërbime të tjera. Mendoj që eksperiencat e kurseve profesionale janë mirë, ndërsa të tjerat janë kalimtare. (M. Gj. – CARITAS, Kamëz):*

- *Jane disa aktivitete te paligjshme ku të rinjtë I shohim të përfshirë, por nuk eshte se ata e pranojne se me çfare merren. Me sa di une pjesa me e madhe e tyre qe gjenerojne te ardhura te tilla kane levizur nga Shqiperia. (M. N. - Global Care, Kamëz)*
- *Ketu eshte pak me ndryshe se sa Tirana. Nese ne Tirane flasim per shitje te gjerave te vogla, ketu punojne ne lavazhe, ne fabrika ose edhe ne shtepi per te qepur kepuce qe jane marre nga prinderit e tyre dhe ku perfshihen edhe femijet ne keto, sigurisht ne rruge informale. Fasonerite jane biznese te qendrushme ne zone sepse kane shume vite qe operojne me rroga minimale, por funksionojne akoma. Me te degjuar patjeter ka edhe nga ata qe shesin lende te ndryshme te jashte ligjshme. (O. Xh. - Eorld Vision, Kamez)*

Lidhja midis sektorit të arsimit dhe atij të punësimit (intervistat me OJF)

Përfaqësuesit e OJF-ve ndajnë pothuaj të gjithë mendimin se ka një boshllëk të madh midis arsimit dhe punësimit në Shqipëri. Në dijeninë e tyre ekziston një projekt ligj për rininë dhe strategji, por rezultojnë të jenë ende të pa miratuara përkatësisht në Kuvend dhe qeveri dhe kjo ka sjellë ndërhyrje të shkëputura dhe jo efektive.

Një pjesë e konsiderueshme e tyre pranojnë se nuk janë shumë në brendësi të politikave, por marrin të mirëqenë faktin që zbatimi i politikave varet shumë nga faktori njerëzor gjatë zbatimit të tyre, dhe këtu vendi ynë në përgjithësi lë shumë për të dëshiruar.

Disa prej tyre kanë dijeni dhe vlerësojnë pozitivisht programin e zhvillimit të praktikave të studentëve në institucione në bazë të profilit të punës, duke vlerësuar edhe kuadrin ligjor dhe institucional në këtë fushë.

Ata vlerësojnë disa përpjekje të MAS dhe OSHC për të përfshirë profesione të tilla si zejtaria në programet mësimore por konstatojnë që ka ende shumë për të bërë në këtë drejtim.

- *Kam qenë se fundmi duke punuar për një projekt propozim dhe di që kemi një strategji ende të pa miratuar, kemi një ligj për rininë por të pa miratuar në kuvend dhe i pa zbatuar, pra nuk ka një gjë të konsoliduar (J. V. - Nisma ARSIS, Tirane).*
- *Bashkëpunimi me të rinjtë dhe me shoqatat komunitare, sigurisht që nuk është e mjaftueshme, por është një mbështetje e madhe për të rinjtë (F. D. - Porta Rome per Integrim, Kruje).*
- *Mund te flas vetem per Keshillin Rinor ne Elbasan dhe mendoje qe jane goxha te mjaftueshme, kjo fale edhe mbeshtetjes qe ka dhene bashkia ne disa vite (G. O. - Keshilli Rinor Elbasan).*
- *Me aq sa e njoh pasi nuk jam shume ne brendesi te politikave po me aq sa me eshte dashur te shikoj politikat jane te mira por varen shume nga zbatuesi i ketyre politikave. (E. D. - Fondacioni A2B (Elbasan):*
- *Mendoj se politikat arsimore jane ne nivelin e duhur por zbatueshmeria e tyre eshte ne nje nivel shume me te ulet nga ai çfare diskutohet apo matet. (M. N. - Qendra e Zhvillimit te Shoqerise Civile, Durrës)*

- *Gjatë studimeve studentët zhvillojnë një praktikë në bazë të profilit të punës dhe në këtë mënyrë i krijohet mundësia që të mësojnë, por do ishte mirë t'u jepet mundësia që edhe punësohen në këtë vend. Ka kuadër ligjor të mirë në këtë aspekt. (B. Xh. - TIC, Durrës)*
- *Nuk i kam shikuar me detaje te them te verteten, por me sa kam degjuar mendoj qe nuk kane politika te mire menduara sidomos per kete zone. (M. N. - Global Care - Kamëz)*
- *Jane duke u bere perpjekje nga OSHC, por edhe Ministria Arsimit ka pasur politika qe kanë synuar përfshirjen në programet mësimore të lëndëve të tilla si zejtaria, për të aftësuar nxënësit nga ana profesionale, por akoma nuk gjen zbatim ne shkolla. Ka nje lidhje te sektorit te zyres punes me sherbimet sociale te bashkive, por rastet me shume referohen sesa realisht ndiqen nga nje punonjes i caktuar, e/i cila/i të shoqeroje të renë/riun ose nje prind drejt sektorit punes. (O. Xh. - Eorld Vision, Kamez)*

1.1. Shërbimet ekzistuese për të rinjtë/të rejtat

Shërbimet dhe aktivitetet e ofruara në mbështetje të të rinjve në nivel vendor për qytetet e përfshira në studim përfshijnë qendrat komunitare, qendra rezidenciale ditore, qendra 72 orëshe për viktimat e dhunës në familje.

Përfaqësuesit e strukturave të shërbimeve sociale pranë bashkive të targetuara raportojnë tregojnë praktika dhe eksperiencia pozitive në ofrimin e shërbimeve për të rinjtë. Më poshtë po listojmë disa prej tyre:

Pallati i Kulturës në Kamëz që ofron aktivitete kulturore dhe artistike si klubi i librit apo edhe panairë e trajnime të ofruara nëpërmjet bashkëpunimeve që bashkia ka me organizatat të tilla si Eorld Vision, TDH, CARITAS si dhe OJF-të e tjera. Kamza ka gjithashtu një kompleks sportiv, e qendër sportive për të rinjtë me aftësi të kufizuara, të ofruara gjithmonë në partneritet me OSHC.

Qendrat komunitare të Bashkisë Durrës, (në zonat e Nishtullës dhe Rashbullit) me prioritet fëmijët dhe të rinjtë 0-18 vjeç, zhvillojnë programe psikosociale të ndryshme, si shërbime psikologjike falas, terapi në grup dhe individuale për fëmijët, të rinjtë dhe familjet e tyre.

Qendra multifunkionale Shushicë në Elbasan ofron programe prindërimi, grupe mbështetëse, aftësitë për jetën me të rinjtë dhe fëmijët.

Qendra komunitare (Shkozë) ka në fokus të punës së saj të rinjtë në raport me frekuentimin e shkollës, arsimimin, arsimin profesional dhe punësimin. Kryesisht aktivitete informuese dhe ndërgjegjësuese. 5 qendrat komunitare (Tiranë) dhe Drejtoria e Rinisë (vetëm kjo Bashki ka në strukturë një drejtori për rininë) pranë Bashkisë së Tiranës ofrojnë shërbime multidisiplinare për të rinjtë në nevojë.

Drejtoritë e Integritimit në BE, (Kamëz dhe Krujë) kanë ngritur këshillin rinor vendor bazuar tek Ligji për Rininë. Këto janë ndër bashkitë e para që e kanë ngritur këtë strukturë. Disa nga aktivitetet që ata planifikojnë të zhvillojnë janë klubi i leximit, grupi i debatit, klubi i sportit, klubi i artit dhe kulturës, klubin e EKO kryesisht me aktivitete për

mjedisin, këshillimin e karrierës, qendrën e artizanatit, praktika profesionale, etj. Kjo strukturë ofron trajnime dhe aktivitete duke bashkëpunuar me shumë institucione dhe jo vetëm edhe OJF të ndryshme të fokusuara tek problematikat e të rinjve. Për qytetin e Tiranës kjo strukturë është në proces aplikimesh dhe ende nuk është bërë funksionale.

- *Si drejtori e Shërbimeve Sociale kemi 2 qendra komunitare, një në zonën e Nishtullës dhe një në zonën e Rashbullit. Në këto qendra përfshihen edhe të rinjtë, ndërsa sektori i mbrojtjes së fëmijëve është për moshat 0-18 vjeç. Tek të dy qendrat komunitare kanë prioritet fëmijët 0-18 vjeç, ku zhvillohen programe psikosociale të ndryshme. Ka psikolog që ofron shërbime psikologjike falas, zhvillohen terapi në grup dhe individuale për fëmijët dhe familjet e tyre. Ofrohet edhe afterschool pas mbarimit të orarit të shkollës edhe kjo falas. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)*
- *Qendra është multifunksionale ofron programet e prindërimit, grupet mbështetëse, trajnime lifeskills me të rinjtë dhe fëmijët. Bëjmë 4 takime në muaj, përcaktojmë temat dhe datat dhe i zhvillojmë si sesione informuese dhe ndërgjegjësuere. Kemi grupet e parashkollorëve që merren edukatorët dhe pas shkollorë që merren mësueset. Me të rinjtë merret psikologia. (M. T. - Qendra Multifunksionale Shushicë, (Elbasan).*
- *Drejtoria e Integritit në BE, për projektet e huaja dhe zhvillimin ekonomik ka ngritur këshillin rinor vendor bazuar tek “Ligjin për Rininë”. Jemi një ndër bashkitë e para që e ka ngritur këshillin rinor vendor dhe momentalisht jemi në zgjerimin e këtij këshilli dhe formimin e grupeve. Kemi krijuar klubin e leximit që aktualisht e kemi në funksion dhe është në mirëfunksionim nga pallati kulturës. Dëshirojmë që shumë shpejt të ngrejmë edhe grupin e debatit, klubin e sportit, klubin e artit dhe kulturës, si dhe pse jo edhe klubin e EKO që të merren kryesisht me aktivitete për mjedisin. Bashkëpunojmë me shumë organizata lokale dhe jo vetëm. Sigurisht fokusi që ka bashkia është rinia duke qënë se jemi bashkia me numrin më të lartë të të rinjve në rang kombëtar. (D. H. - Drejtoria e Integritit në BE, (Bashkia Kamëz)*
- *Punonjës të dedikuar vetëm për të rinjtë nuk kemi. Më së shumti ofrojmë shërbime për të rinjtë në konflikt me ligjin. Vlejnë për tu përmendur shërbimet e shoqatave si Eorld Vision, janë shërbimet e CARITASIT, është edhe grupi ATA. (E. T. - Drejtoria e Shërbimit Social, Kamëz)*
- *Ne nuk kemi një person të dedikuar për të rinjtë në Bashkinë Krujë. Është një zyrë tjetër po pjesë e bashkisë tonë që merret me problematikat dhe aktivitetet me fëmijët. (E. ?? - Drejtore e Shërbimeve Sociale, Krujë)*
- *Bazuar në ligjin e vitit 2019, ku përcaktohet që njësitë e qeverisjes vendore duhet të kenë minimalisht një specialist që të mbulojë çështjet e rinisë, unë jam i ngarkuar për këtë fushë. Sapo kemi kaluar në këshillin bashkiak ngritjet e këshillit rinor vendor, gjithashtu kemi fokus të punës bashkëpunimin me aktorë të tjerë lokal. Aktualisht bashkia është në fazën finale të ngritjes së zyrës së këshillimit të karrierës. Jemi vazhdimisht duke bashkëpunuar me OJF të ndryshme, që ofrojnë projekte për rininë. Aktualisht jemi duke ngritur qendrën e artizanatit që do jetë e vendosur pranë gjimnazit të qytetit dhe synon që nëpërmjet klasave kreative të kalojmë zanatin nga artizanët e vjetër tek ato të rinj. Jemi duke u përpjekur gjithashtu të krijojmë një ambient që të rinjtë të mund ta përdorim për studim, aktivitete etj. Kemi një titull projekti “Qyteti i Fëmijëve”, që synon marrjen e ish parkut të lojërave me dorë që dëshirojmë ta kthejmë në infrastrukture rinore dhe sportive, duke synuar që nga një zone ku të rinjtë konsumojnë lëndë narkotike të shndërrohet në një zone edukative. (Xh.?? - Zyra e BE, specialist për rininë, Bashkia Krujë)*

- Rreth 2 vitë jam drejtoreshë e Rinisë, por edhe më parë kam qënë pjesë e kabinetit të bashkisë ku edhe jemi kujdesur për problematikat e të rinjve. Në këtë pozicion më shumë merremi me politikat rinore dhe me promovimin e të rinjve. (I. B. - Drejtore e Rinisë, Tiranë)
- Kemi 5 qendrat komunitare që ofrojnë shërbime për të rinjtë. Atje të rinjtë jo vetëm marrin shërbime por disa prej tyre janë bërë dhe mentor për të tjerët. Pjesa më e madhe janë individë në nevojë që marrin shërbime multidisiplinare. (M. K. - Drejtorja e Përfshirjes Sociale, Tiranë)
- Ne si staf kujdesemi për rastet dhe për familjet, vlerësojmë dhe kuptojmë nevojat që ato kanë, fokusohemi te shërbimet që kërkojnë. Për të rinjtë monitorojmë sa e ndjekin shkollën dhe si e frekuentojnë atë. Ndjekim punësimin dhe arsimimin gjithashtu, të paktën një pjesë nga ky komunitet të marrë arsimimin e duhur, kryesisht kjo kategori drejtohet tek arsimimi profesional. (S. V. Qendra Komunitare, Shkozë)

Disa nga shërbimet specifike dhe aktivitetet e listuara për të rinjtë në vështirësi janë: aftësimi për jetën, aktivitetet ndërgjegjësuese dhe informuese, referimet në zyrat e punës, kurset profesionale, mundësia e ndihmës ekonomike, bursa e qerasë, shërbimi ligjor që në pak raste është mbuluar nga OJF-të, këshillim psikologjik, shërbimi i mencës, etj.

- Janë aftësimi për jetën, aktivitetet ndërgjegjësuese dhe informuese, referimet në zyrat e punës. Nëse kanë nevojë i referojmë edhe tek kurset profesionale. Sfidë do quaja transportin për ti frekuentuar këto shërbime sepse duhet ta paguajnë vetë ata. (M. T. Kordinatore, Qendra Multifunkionale Shushicë, Elbasan).
- Ndërmjetësimin me zyrën e punës. Kemi fatin që të kemi mundësi punësimi dhe kurse profesionale, kemi dhe mundësinë e ndihmës ekonomike dhe disa kanë përfituar edhe bursën e qerasë. Shërbimet për menaxhim rasti direkt, pastaj kemi edhe shërbimin e menaxhimit rast pas rasti sipas nevojave. Ofrohet edhe shërbim ligjor nga shoqatat. (E. T. - Drejtorja e Shërbimit Social, Kamëz)
- Mbështetja nga qendra komunitare fillon me këshillimin psikologjik në varësi te problematikës. Kemi terapitë specifike, shërbimin e mencës, orientimin drejt kurseve profesionale, lobimin për punësim në bashkëpunim me hallka të tjera, etj. (S. V. Qendra Komunitare, Shkozë).

Nga ana tjetër aktivitetet që OJF raportojnë se zhvillojnë janë të shumëllojshme. Disa organizata ofrojnë programe të mirëfillta që synojnë fuqizimin ekonomik dhe integrimin në shoqëri të të rinjve dhe familjeve të tyre nëpërmjet nxitjes së punësimin, zhvillimit të aftësive personale dhe profesionale, apo fuqizimit ekonomik të familjeve të kthyer nga emigracioni.

Aktivitete të tjera të tyre lidhen me fuqizimin për pjesëmarrjen aktive në procese vendimmarrese, aktivizmi si qytetarë nëpërmjet shpërndarjes së ndihmave për familjet në nevojë, takime me moshën e tretë, kujdes për mjedisin në përgjithësi apo mjediset për të kaluar kohën e lirë si llyerja e disa pjesëve të parkut për fëmijët apo edhe zhvillimi i aktiviteteve argëtuese rikrijuese si shfaqje me shumë të rinj pjesëmarrës.

Nuk mungojnë edhe shërbimet e mirëfillta si në rastin e Elbasanit ku është ngritur një qendër rezidenciale për të rinjtë pa kujdes prindëror të moshës 18 deri në 29 vjeç që më parë kanë jetuar në qendra rezidenciale, duke iu ofruar mbështetje dhe aftësi për të përballuar jetën në mënyrë të pavarur dhe të shëndetshme.

Në qendrat e shërbimeve për të rinjtë zhvillohen aktivitete kulturore, si edhe ndihmë ligjore falas.

Të shumta janë iniciativat që nxisin sensibilizimin dhe edukimin për çështje të ndryshme me profesionistë të profileve të tilla si pedagogë të Universiteteve, mësues, psikologë shkollash dhe punonjës social duke diskutuar rreth vlerave të edukimit të fëmijëve, çështje të abuzimit të fëmijëve me fokus të drejtat dhe mbrojtjen e fëmijëve, martesat e hershme por edhe edukim me prindërit e rinj për prindërimin pozitiv.

Fokusi tek çështjet e arsimit është karakteristikë e shërbimeve në zona të tilla suburbane që vuajnë nga probleme të mprehta ekonomike dhe sociale. Në këto qendra ofrohen programe të ndryshme sipas nevojave të tipologjive të ndryshme të familjeve, të tilla si ndihmesë për regjistrimin në shkollë, veçanërisht për komunitetin Rom dhe Egjiptian, programe të tjera për të reduktuar braktisjen e shkollave përfshirë edhe rastet e familjeve të rikthyera nga emigracioni nëpërmjet kurseve “after school” apo atyre profesionale, por nuk mungojnë edhe shërbimet si ato të logopedisë, terapi zhvillimi, fizioterapi.

Pjesëmarrja dhe bashkëpunimi me grupin teknik ndërsektorial për menaxhimin e rasteve të dhunës në familje dhe ato të mbrojtjes së fëmijëve është një tjetër aktivitet që zhvillohet nga disa prej OJFve.

- *Aktivitetet me të rinjtë janë të përfshira në të gjitha programet edhe pse themi që është për grupmoshat 18-30 vjeç por ne i kemi përfshirë edhe grupmoshat 15-25-vjeç. Programet tona kanë të bëjnë kryesisht me nxitjen e punësimit ose zhvillimin e aftësive personale dhe profesionale por që ne kryesisht i kemi me SËISS Contact. Si fillim zhvillojmë trajnimin për monitorimin dhe kemi mbështetjen e minikredive ose minigranteve të vogla ku ne aktualisht e kemi një program të tillë që ka disa vite, ku kryesisht punojmë me të rinjtë që kanë frekuentuar qendrën. Këtu dua të theksojmë që nisma ARSIS është vazhdim i ARSIS domethënë ndër vite janë të njëjtat programe të zhvilluara nga ARSIS. Programet me Sëiss Contact kryesisht kanë të bëjnë me punësimin edhe me mbështetjen e Terre Dess Hommes dhe me mbështetjen e GIZ. Programet kanë pasur të bëjnë me të rinjtë dhe me familjet e kthyera nga emigracioni. Programe për fuqizimin ekonomik dhe nisma rinore që ne e kemi ngritur këto vite me një grup të rinjsh dhe po e fuqizojmë. (J. V. - ARSIS)*
- *Këshilli Rinor është një strukturë që ka për qëllim të fuqizojë sa më shumë të rinjtë në procese vendimmarrëse dhe në aktivitete ku mund të kalojnë kohën tyre të lirë. Ndërsa raporti social është më tepër te problematikat që ata mund të kenë, është një mundësi më shumë që ata të shprehin të lirë. Që në kohën që unë kam qënë anëtare dhe deri më sot ndër aktivitetet e para që kemi mundësuar ka qënë lyerja e disa pjesëve të parkut ku fëmijët mund të luajnë. Kemi organizuar shfaqje me shumë të rinj pjesëmarrës, kemi shpërndarë edhe ndihma për familjet në nevojë, kemi bërë edhe takime me moshën e tretë. Në bordin tonë janë rreth 30 të rinj. (G. O. - Këshilli Rinor, Elbasan).*

- *Konkretisht momentalisht ne kemi 3 qendra që operojnë në Elbasan dhe njëra nga këto është rezidenciale vetëm për të rinjtë dhe një qendër e kemi në Peqin. Jemi fokusuar tek moshat 18 deri në 29 vjeç. Kemi një projekt rezidencial dhe jemi në një kontratë huapërdorje me bashkinë. Ideja është që për gjithë ata që deri dje kanë qënë fëmijë dhe kanë jetuar në qendra rezidenciale, qoftë shtetërore qoftë private, mbi 18 vjeç sipas shtetit Shqiptarë ata duhet të jenë të pavarur dhe nuk ju ofrohet asnjë lloj ndihme tjetër as ekonomike as sociale. Ne duhet të japim modelin e një shtëpie dhe ti nxisim për të vazhduar ëndrrat e tyre duke i aftësuar për jetën e tyre duke i ndihmuar edhe në aspektin e talentit, ekonomisë, higjenës, etj. (E. D. - Fondacioni A2B, Elbasan)*
- *Qendra komunitare multifunkionale e Elbasanit është në bashkëpunim me Bashkinë Elbasan dhe fokusi i saj janë fëmijët dhe të rinjtë. Fëmijët kanë aktivitete argëtuese dhe pas shkolle por edhe mbështesim familje në nevojë duke krijuar programe për ngritjen e kapaciteteve të tyre si familje dhe individ. (S. O. - Terre Des Hommes)*
- *Aktivitetet kryesore që organziata zbaton janë kryesisht në fushën e edukimit qytetar. Duke i bërë të rinjtë më aktiv në jetën e qytetit dhe duke i dhënë orientime drejt punësimit apo edhe në fusha të tjera të ngritjes së kapaciteteve të tyre për tu bërë lider në komunitet ku jetojnë. (M. N. - Qendra e Zhvillimit të Shoqërisë Civile, Durrës)*
- *16 prill 2015 Qendra TIC Development Society iu bashkua nismës së Green Line Albania për të pastruar qytetin, të gjithë së bashku, studentë dhe vullnetarë u angazhuan në pastrimin e qytetit të Durrësit 20 nëntor 2015. Aktiviteti u zhvillua për Krishlindjet me nismën e Ecovolis: “Gatuaj një pjatë më shumë” me mbështetjen e Bashkisë Durrës, vullnetarëve si dhe qytetarëve të Durrësit që dhuruan ushqime për të moshuarit, gratë e dhunuara, etj. (B. Xh. - Together in Community for Development Society TIC, Durrës)*
- *Ne me të rinjte kemi aktivitetet aftër school, si dhe programe edukuese që zhvillohen çdo ditë në qendër. Tek pjesa e të rinjve ne kryesisht kemi zhvilluar fushata sensibilizuese në bashkëpunim me universitetin Aleksandër Moisiu, Durrës dhe pjesën e praktikës për 3 studentë çdo vit. (B. Gj. - Sot për të Ardhmen, Durrës)*
- *Është e vështirë ta perceptosh se çfarë ka në fokus grupi ATA, por duke qënë së është bashkthemeluar nga të rinjtë, puna me të rinjtë ka qënë puna kryesore e jona. Fillimisht e kemi nisur me aktivitete kulturore, përfshirjen në qeverisjen vendore dhe ndihmë ligjore falas. (A. L. – ATA, Kamëz)*
- *Fokus është edukimi formal dhe informal. I ndihmojmë për rregjistrimin në shkollë dhe kemi një numër goxha të lartë nga komuniteti rom dhe egjiptian. Kemi dhe fenomenin e braktisjes së shkollave për shkak të emigrimit dhe kur janë rikthyer janë ndihmuar me kurse profesionale të ndryshme duke i mundësuar materialet dhe transportin e nevojshëm. (M. Gj. - CARITAS (Kamëz)*
- *Programet e edukimit afterschool, sepse shumë nga prindërit nuk i kuptonin mirë tekstet shkollore. Kryesisht vijnë nga zonat rurale. (M. N. - Global Care, Kamëz)*
- *Ëorld vision ka 10 grupe rinore në Kamëz që përfshijnë grupmoshat 12-18 vjeç. Kemi edhe projekte të tjera që lidhen edhe me martesat e hershme dhe me prindërimin pozitiv për prindërit e rinj. Bashkëpunojmë dhe mbështesim grupin teknik ndërsektorial për rastet që adresohen nga sektori i dhunës në familje dhe në rastet e mbrojtjes së fëmijëve. (O. Xh. - Ëorld Vision, Kamëz)*

Disa nga shërbimet që të rinjtë në vështirësi identifikojnë nga eksperiencat e tyre janë: Shërbimet sociale në njësitë vendore, qendrat komunitare, punonjësi për mbrotjen e

fëmijës *NjMF-të*, shërbimi për viktimat e dhunës në familje, organizata të shoqërisë civile që ofrojnë shërbime për kategori të ndryshme, etj. Shumica e atyre që kanë patur ekperiencë direkte me këto shërbime shprehin të kënaqur dhe kanë besim tek to, veçanërisht të rinjtë që i përkasin qytetit të Tiranës, Durrësit dhe Elbasanit. Ka edhe prej atyre që identifikojnë mungesën e tyre dhe stafin e pakualifikuar në ofrimin e shërbimeve.

- (F.G). Kam pasur kontakt me shërbimet sociale në bashkinë e qytetit tim dhe jam ndier shumë mirë për punën që bënin punonjësit aty.
- (F.G). Kam marrë shërbim pranë një qendre komunitare që nuk ndodhet në zonën time.
- (F.G). Në shkollë në 9-vjeçare shkonim te dentisti pa pagesë dhe kjo ishte shume e aksesueshme nga fëmijët.
- (F.G). Nga një rast për gratë e dhunuara kam kuptuar që ai shërbim funksiononte shumë mirë dhe mori zgjidhje nga shërbimet sociale të Bashkisë.
- (F.G). Në krijimin e besimit ndikon aksesit dhe efikasiteti i shërbimit që ofrohet. Besimi krijohet por është problemi tek profesionalizmi dhe tek institucionet.
- (F.G). Familja ime është përfituese e ndihmës ekonomike po stafi është i pakualifikuar për të na ndihmuar siç duhet dhe shpesh më shumë se të ndihmuar ndjehemi të pashërbyer.
- (F.G). Aty ku jetoj unë shërbimi mjekësor aksesohet nga të gjithë por kundrejt pagesës.
- (F.G). Zero besim. Nuk janë punonjës të fushës.

Aksesi në shërbime: perspektiva gjinore dhe vendbanimi

Shërbimet për të rinjtë në vështirësi në përgjithësi nuk janë të ndjeshme nga perspektiva gjinore. Përveç shërbimeve për viktimat e dhunës në familje ku shumica e përfitueseve janë vajza dhe gra dhe programet këshilluese për parandalimin e martesave të hershme, asnjë shërbim tjetër nuk ofrohet me këtë vëmendje. Në parim shërbimet dhe informacioni për të dyja gjinitë duhet të ofrohen në mënyrë të barabartë Gjithësesi, disa prej tyre theksojnë nevojën për një vëmendje më të madhe në ofrimin e shërbimeve ndaj vajzave sidomos për të adresuar nevoja që lidhen me martesat e hershme, braktisjen e shkollës dhe meaxhimin e rasteve të abuzimit të të gjitha formave, nëpërmjet ofrimit të shërbimeve të strehimit, emergjencës dhe rehabilitimit. Nevoja për ndërjegjësim dhe informim të të rinjve për çështjet e barazisë gjinore në përgjithësi dhe rrezikut të trafikimit në vëçanti, vlerësohet po ashtu të rëndësishme.

- Mendoj që nevojat dhe shërbimet duhet të jenë të barabarta dhe të aksesueshme njësoj. Në shumë aktivitete që organizohen vajzat mungojnë. Nuk i lejojnë prindët të vijnë dhe marrin pjesë. Mentaliteti ende është gjykues për to. (M. T. Kordinatorë, Qendra Multifunkionale Shushicë, Elbasan).
- E përmendëm edhe më parë që ka diferencë patjetër por nuk do doja që edhe ne ti trajtonim me diferencë rastet. Gjithmonë kam menduar që programet për këshillimin, për parandalimin e martesave të hershme, dhunën në familje nuk kanë qënë kurrë të tepërta në zonën tonë madje do sugjeroja që ky edukim të fillojë sa më hershëm që në fillimet e arsimimit në bankat e shkollës. (E. T. - Drejtorja e Shërbimit Social, Kamëz)
- Besoj që në këtë fazë ka nevojë për shërbime plotësuese. Ne kemi ngritur qëndrën rezidenciale ditore bashkë me qëndrën 72 orëshe të viktimave të dhunës, për ta zgjeruar si

shërbim na duhet shtimi i stafit, ndërkohë bashkia nuk ka mundësi për ta bërë financiarisht. Ata kanë vazhdimisht nevoja në rritje për staf psiko-social. Gjithashtu ka dhe mungesë të interesit të të rinjëve për të punuar në struktura shtetërore. (Xh. ?? - Zyra e BE, Specialist për rininë)

- *Duhet të ketë ndryshime. Tek vajzat ndjehet më shumë sepse kanë hapësira të limituara, pra brenda shërbimeve të ketë më shumë programe specifike për vajzat. (S. V. Qendra Komunitare, Shkozë)*
- *Jo më larg se dje një 13 vjeçare që është e fejuar dhe që braktisi shkollën është mbyllur në shtëpi dhe pret që kur të jetë gati të bëhet nënë. (M. N. - Global Care, Kamëz)*
- *Përgjithësisht janë të njejtat shërbime vetëm se do thoja të ketë më shumë takime ose aktivitete me vajzat në fokus informimin dhe edukimin për abuzimin ose trafikimin, etj. (M. Gj. – CARITAS, Kamëz)*
- *Unë do të isha për shërbime gjithëpërfshirëse dhe për shërbime që kanë drejtësi gjinore brenda, që nuk bëjnë diferencën por patjetër që ndonjëherë duhet diskriminuar edhe pozitivisht pasi dihet që grupet më në vështirësi janë vajzat. (O. Xh. - Eorld Vision, Kamez)*

Për banorët e zonave urbane aksesin është i barabartë për të gjithë. Për banorët e zonave rurale aksesin në shërbimet ekzistuese është një sfidë ende e paadresuar. Duhet përmirësuar puna informuese në terren dhe me forma të tjera sepse ndonjëherë edhe ato pak shërbime që janë ekzistuese nuk njihen nga grupet e interesuara. Duke qenë grupe në vështirësi aksesin dhe informacionin e kanë të limituar. Shërbimet e ofruara nga organizatat e shoqërisë civile janë më të aksesueshme dhe cilësore si dhe ka më tepër informim për to në komunitet. Organizata të tilla si TdH, Nisma/Arsis, etj., duke patur një qasje gjithëpërfshirëse të shërbimeve për të rritur dhe fëmijë sigurojnë edhe informim dhe lehtësira në akses. Më i vështirë duket aksesin veçanërisht për komunitetet Rome dhe Egjyptiane, duke konsideruar vështirësitë në transport dhe mentaliteti. Sa i përket shërbimeve publike nga Bashkia apo shkollat nevojitet më shumë informim për komunitetet në përgjithësi për llojshmërinë dhe tipologjinë e shërbimeve.

- *Informimi për shërbimet ekzistuese nuk mungon dhe vazhdimisht zhvillohen fushata komunikimi për ndarjen e informacionit me punën direkt në terren, kalendare, fletëpalosje. Si unë edhe kolegët bejmë një punë të madhe që këta të rinj të adresojmë në shërbimet ekzistuese dhe këto shërbime të jenë të aksesueshme. Patjetër që banorët e zonave urbane janë më të favorizuar për të përfituar prej tyre. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)*
- *Janë të aksesueshme të gjitha, por ato që jetojnë në fshatra e kanë më të vështirë për të përfituar për shkak të transportit dhe të ardhurave më të limituara. (M. T, Kordinatorë, Qendra Multifunktionale Shushicë, Elbasan).*
- *Do të nënvizoja që shërbimet e ofruara nga organizatat janë më të aksesueshme dhe ka më tepër informim për to në komunitet. (E. T. - Drejtorja e Shërbimit Social, Kamëz)*
- *Të dyja qendrat janë të hapura dhe funksionale në zonën tonë. Janë të aksesueshme si qendra dhe është krijuar edhe infrastruktura për personat me aftësi të kufizuara. Të rinjtë mund të vijnë dhe të angazhohen. (Xh. ?? - Zyra e BE, Specialist për rininë)*
- *Është pak i vështirë aksesin sidomos në zonat rurale. Kanë nevojë për më shumë informim dhe ndërgjegjësim se ky lloj shërbimi ekziston. Në qytete kanë më shumë njohuri sepse kanë dhe organizatat që i orientojnë. (E. D. - Fondacioni A2B, Elbasan)*

- *Sikundër u përmend edhe më sipër ka mungesa të theksuara për të rinjtë nga zonat rurale dhe aq më të theksuara dhe për komunitetet R&E. (M. N. - Qendra e Zhvillimit të Shoqërisë Civile, Durres)*
- *Unë mendoj që të rinjtë nuk kanë informacionin e duhur që këto shërbime ekzistojnë dhe se ka një punonjës për mbrojtjen e fëmijëve dhe një punonjës social. Që ekziston një ligj i posaçëm për ta. Edhe në shkollë nuk e kanë këtë informacion. Unë mendoj që hapi i parë është të informohen të rinjtë që këto shërbime ekzistojnë. (A. L. – ATA, Kamëz)*

Perceptimi për shërbimet e ofruara nga pushteti vendor, besimin ndaj punonjësve të kujdesit shoqëror, aksesueshmëria dhe cilësia e shërbimeve të ofruara.

Shumica e të rinjve të përfshirë në FG kanë shumë pak ose aspak njohuri në lidhje me shërbimet e kujdesit shoqëror në nivel vendor apo shërbime të tjera për të rinjtë, veçanërisht për grupet në vështirësi. Njerëzit apo institucionet ku ata janë drejtuar për ndihmë në situata shqetësuese kanë qenë familjarët, bashkëmoshatarët, apo në ndonjë rast shërbimi psiko-social në shkollë kur ato kanë qenë prezente.

- *(F.G). Për sa i përket shërbimeve sociale në qytetin tonë nuk kemi informacionin e duhur pasi nuk i bëjnë fushatë ose reklamë këtyre shërbimeve. Si emra po i njohim por nuk kemi më shumë informacion për to.*
- *(F.G). Po në disa shërbime kam akses si në atë shëndetësor, por në shërbime sociale si PMF apo punonjës social pranë njësisë administrative jo.*
- *(F.G). Nëse bëhet fjalë për ndihmën sociale po patjeter që i kemi parë dhe dëgjuar nga rrethi që jetojmë. Unë i kam ndihmat sociale që na ofrohen dhe për mua dhe familjen time janë një ndihmesë shumë e madhe, më kanë ndihmuar edhe për të përfituar bursën në shkollë. Shumica nga ne marrim bursa nga këto shërbime.*
- *(F.G). Punonjës social dhe psikologun në shkollë. Qëndrat kulturore, po. Qëndrat për voleiboll-basketboll.*

Një pjesë e vogël e tyre për shkak të eksperiencave personale arrijnë të identifikojnë disa prej tyre. Shërbimet e kujdesit shoqëror në ato pak raste kur i njohin, i lidhin me eksperiencat të familjarëve apo të të njohurve që kanë marrë shërbime atje. Edhe këtu vërehet një konfuzion për sa i përket shërbimeve në përgjithësi si (transporti, qendrat shëndetësore, urgjencat, aktivitetet social-kulturore, sportive, etj.) nga shërbimet e kujdesit shoqëror në nivel vendor. Ka një frymë mosbesimi në përgjigjet e tyre në raport me këto shërbime.

- *(F.G). Unë mendoj që përveç shkollës janë psikologët dhe punonjës social. Vetëm këta njoh.*
- *(F.G). Në shkollën tonë kemi një oficer sigurie që do thojë na jep një shërbim shumë të mirë, komunikon shumë me ne.*
- *(F.G). Në qytetin ku unë jetoj ofrohen disa shërbime sociale si mbrojtja nga dhuna, shërbime për shëndetin mendor, zhvillohen gjithashtu dhe shërbime ku të rinjtë kanë mundësi argëtimi.*
- *(F.G). Në komunitetin tim ekzistojnë shërbimi shëndetësor, administratori social dhe punonjësi i NjMF-së.*
- *(F.G). Në shkollë në 9-vjeçare shkonim te dentisti pa pagesë.*
- *(F.G). Përveç kurseve dhe shërbimeve me pagesë, nuk di që ofrohet gjë tjetër.*

- (F.G). Shërbime shëndetësore, shërbime arsimore dhe Qendra e Kulturës me kurset që ofron. Kemi edhe një qendër komunitare por nuk di a është për të rinjtë.

- (F.G). Qendra për fëmijët me aftësi të kufizuara por jo në kushtet e duhura dhe me një staf të pakualifikuar.

Disa nga shërbimet që identifikojnë nga eksperiencat e tyre janë shërbimet sociale në njësitë vendore, qendrat komunitare, punonjësit për mbrotjen e fëmijës dhe NjMF-të, shërbimet për viktimat e dhunës në familje, organizatat e shoqërisë civile që ofrojnë shërbime për kategori të ndryshme, etj. Shumica e atyre që kanë patur ekperienca direkte me këto shërbime shprehen të kënaqur dhe kanë besim tek to, veçanërisht të rinjtë që i përkasin qytetit të Tiranës, Durrësit dhe Elbasanit. Po ka edhe prej atyre që identifikojnë mungesën e tyre dhe stafin e pakualifikuar në ofrimin e shërbimeve.

- (F.G). Kam pasur kontakt me shërbimet sociale në bashkinë e qytetit tim dhe jam ndier shumë mirë për punën që benin punonjësit aty.

- (F.G). Kam marrë shërbim pranë një qendre komunitare që nuk ndodhet në zonën time.

- (F.G). Nga nje rast për gratë e dhunuara kam kuptuar që ai shërbim funksiononte shumë mirë dhe mori zgjidhje nga shërbimet sociale të bashkisë.

- (F.G). Personalisht nuk kemi pasur diçka konkrete por nga të tjerët di që rastet nuk marrin zgjidhje.

- (F.G). Familja ime është përfituese e ndihmës ekonomike po stafi është i pakualifikuar për të na ndihmuar siç duhet dhe shpesh më shumë se të ndihmuar ndjehemi të pashërbyer.

- (F.G). Shërbimet sociale në qytetin tim janë shumë të limituara dhe në asnjë prej tyre nuk e gjej veten.

- (F.G). Aty ku jetoj unë shërbimi mjekësor aksesohet nga të gjithë por kundrejt pagesës.

Shërbimet me karakter social, sportiv dhe kulturor, por edhe ato që formojnë aftësitë dhe i përgatisin profesionalisht për tregun e punës identifikohen si të munguara nga të rinjtë e përfshirë në studim në komunitetet e tyre.

- (F.G). Qendra sociale. Në përgjithësi mungojnë aktivitetet sportive dhe kulturore për të rinjtë. Mund të ofrohen edhe palestra falas apo ambiente ku të kemi mundësi të aplikojmë sportin dhe aktivitete social kulturore.

- (F.G). Mungojnë hapësira për aktivitete që të kemi mundësi bashkëpunimi me moshatarët tanë.

- (F.G). Diçka në lidhje me artizanatin. Këshillim karriere, kurse gjuhësh të huaja falas.

- (F.G). Trajnime/kurse profesionale, praktika të aftësohemi më shumë për tregun e punës.

- (F.G). Të ketë më shumë shërbime për të rinjtë, më shumë mundësi të reja dhe më shumë vënde argëtimi, më shumë mundësi punësimi.

- (F.G). Hapja e qendrave rinore edhe në zona rurale dhe rritje të mundësive për punësim.

Si përfundim mund të themi se shërbimet për të rinjtë mungojnë si në qytete të mëdha ashtu edhe ato më të vogla. Në përgjithësi shërbimet janë të pakëta për të rinjtë, sidomos në zona periferike si Kamza apo qytete të vogla si Kruja ku pothuajse mungojnë totalisht ose janë të vështira të aksesohen nga gjithë të rinjtë. Ndërkohë ka edhe nga ata që raportojnë se shërbimet për të rinjtë mungojnë ose janë plotësisht të pamjaftueshme, për

shkak të mungesës së hapësirave të përshtatshme përveç atyre që ofrojnë organizatat e shoqërisë civile.

Disa nga sugjerimet e identifikuar nga të rinjtë e intervistuar lidhen me shtimin e qendrave komunitare aty ku janë ekzistuese dhe hapjen e tyre në qytetet apo zonat ku mungojnë. Disa prej tyre sugjerohen të jenë qendra rinore të mirfillta me aktivitete për të rinjtë, qendra të rehabilitimit, programe të prindërimit, biblioteka, etj. Ndërkohë që shërbimet specifike për të rinjtë në vështirësi duhet të përfshijnë kurse për aftësim profesional, gjuhë të huaja, këshillimi falas për të rinjtë, si edhe zgjerimin e shërbimeve nga OJF-të që operojnë lokalisht në qytetet e vogla dhe zonat rural. Prioritare mbetet nevoja për ngritje dhe forcim të kapaciteve të institucioneve në nivel vendor, pëfshirë shtimin e burimeve njerëzore dhe burimeve financiare në shërbimet sociale për këtë kategori.

- (F.G.). Mungojnë aktivitetet sportive dhe kulturore për të rinjtë. Mund të ofrohen edhe palestra falas apo ambiente ku të kemi mundësi të aplikojmë sportin dhe aktivitete social kulturore.
- (F.G.). Të ketë më shumë shërbime për të rinjtë, më shumë mundësi të reja dhe më shumë vende argëtimi, më shumë mundësi punësimi.
- (F.G.). Hapja e qendrave rinore edhe në zona rurale dhe rritje të mundësive për punësim.

Në këndvështrimin e punonjësve të bashkive përmirësimet që mund të bëhen në ofrimin e shërbimeve janë si më poshtë:

- Një bibliotekë për të rinjtë, është një mënyrë e mirë edukimi por edhe mund të ndërjegjësojë. Ngritja e një tjetër qendre komunitare pasi janë larg, që të aksesohet nga të gjithë. Hapësira sportive, kurse gjuhësh të huaja apo qendra interneti. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)
- Burime njerëzore në shërbimet sociale dhe shërbime specifike për të rinjtë në vështirësi. Burime financiare, përmirësim të logjistikës, qendra dhe hapësira për këtë kategori. (E. T. - Drejtorja e Shërbimit Social, Kamëz)
- Mungesat janë të theksuara për të gjitha grupet e të rinjve, mungesë ka qenë arsimimi, mungesë e klasave, mungesë e një strukture të qëndrueshme që të meren me këto kategori grupesh. Qoftë edhe një zyrë këshillimi për të rinjtë. (E. ?? - Drejtore e Shërbimeve Sociale, Krujë)
- Besoj që të gjithë aktorët përpiqen për të dhënë kontributin e tyre. Politikat dhe programet janë favorizuese por unë shoh shqetësues demotivimin kolektiv të të rinjve. Problemi është tek vetë të rinjtë. Po merr vëmendje çështja e shëndetit mendor dhe kjo ka sjellë shtimin e psikologëve dhe punonjësve social në shkollë. Mendoj që është e rëndësishme pasja e një qendre rinore të mirfilltë, që të jetë e mbushur me aktivitete për të rinjtë, si dhe mungesa e OJF që operojnë lokalisht dhe kanë bazën e tyre në Krujë. Ne kemi vetëm një organizatë me fokus rinor në territorin tonë. Ne ndihmojmë të gjithë OJF me infrastrukturën në zonën tonë. (Xh. ?? - Zyra e BE, Specialist për rininë, Krujë)
- Unë mendoj që fillimisht duhet ngritur mekanizmi institucional mbështetës njësoj si për kategoritë e tjera që marrin shërbime sociale. Duhet forcuar edhe bashkëpunimi midis

organizatave dhe institucioneve që ofrojnë shërbime si në nivel vendor ashtu edhe qendror. (S. V. Qendra Komunitare, Shkozë).

- *Unë do thoja mungesë qendrash rinore për të rinjtë ku të jenë të ndërthurura arti, sporti dhe shumë aktivitete të tjera. (J. V. - Nisma ARSIS, Tiranë)*
- *Qendrat e rehabilitimit mungojnë, në mënyrë që rastet që identifikohen të marrin trajtimin e duhur. (G. O. - Këshilli Rinor, Elbasan)*
- *Do thoja një qendër rinore, shërbimi emergjencës, edhe një qendër kombëtare për viktimat e dhunës në familje. Të kemi programe prindërimi dhe të jenë pjesë e programeve ose strukturës së shërbimeve që ofron pushteti vendor. (O. Xh. - Eorl Vision, Kamëz)*

Sfidat profesionale dhe institucionale që hasin punonjësit e kujdesit shoqëror në punën e tyre me të rinj/të reja në situata në vështirësi

Të intervistuarit veçojnë njohuritë dhe shprehitë nga studimet në shkencat sociale dhe programin e punës sociale, por nënvizojnë se përvoja, komunikimi efektiv dhe bashkëpunimi me aktorë të tjerë në këtë fushë i ka ndihmuar të jenë profesionistë të mirë në punën e tyre të përditshme. Më së shumti ata pranojnë se në kurrikula i jepet një theks më i madh dhe vëmendje problemeve të lidhura me shërbimet për fëmijët dhe familjen. Problematikat e të rinjve trajtohen nën këndvështrimin e problemeve të tjera sociale dhe jo drejtpërdrejt.

Shumica e të intervistuarve pranojnë se kanë mjaftueshëm informacion dhe shprehin për të punuar me të rinjtë në vështirësi. Formimi dhe përvoja janë dy elementë shumë të rëndësishëm. Gjithësesi vlerësojnë rëndësinë e trajnimeve kualifikuese, edukimin në vazhdim dhe eksperiencën e punës në bashkëpunim me aktorë të tjerë në këtë fushë. Të intervistuarit theksojnë se nuk është ende në prioritetet e punës së tyre mbështetja me shërbime për të rinjtë në vështirësi. Kjo sipas tyre lidhet edhe me qasjen e politikave dhe mënyrës se si është konceptuar sistemi i mbrojtjes dhe shërbimeve sociale, të cilat nuk specifikojnë të rinjtë si kategori e veçantë, por përfshihen në grupin e fëmijëve në nevojë deri në moshën 18 vjeç.

Përfaqësuesit e shërbimeve sociale në Bashki referojnë si burime informimi për vlerësimin e nevojave të të rinjve takimet dhe aktivitetet në shkolla për të promovuar të drejtat e tyre, sesionet që realizohen për ti informuar se ku të drejtohen për ndihmë, qendrat komunitare, OJF-të që ofrojnë shërbime për ta dhe NJMF-të.

- *Tek pjesa e informacionit ne përpiqemi të jemi në kontakt të vazhdueshëm dhe këtë e bëjmë nëpërmjet takimeve dhe aktiviteteve nëpër shkolla, në ndërveprimet dhe bashkëpunimet me OJF-të dhe institucionet me të cilat bashkëpunojmë. Unë besoj që për sa i përket stafit ato janë të gatshëm të punojnë me këto grupe të rinjsh edhe veten time e shoh të përgatitur mjaftueshëm nga arsimimi dhe trajnimet e vazhdueshme që kam marrë për të punuar me këtë target-grup. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)*

- *Eksperiencia edhe formimi është shumë i rëndësishëm si edhe trajnimet kualifikuese. Në punën me të rinjtë rëndësi të veçantë kanë edhe strategjitë e komunikimit. Janë grupe të vështira dhe komunikimi me ta është i vështirë. (E. T. - Drejtoria e Shërbimit Social, Kamëz)*
- *Unë mendoj që kam aftësitë e duhura pasi kam studiuar për punë sociale dhe çështjet sociale Patjetër që edhe eksperiencën më ka ndihmuar shumë dhe do veçoja punën në terren që më ka përballur më shumë me realitetin e sjelljeve të të rinjve. (I. B. - Drejtore e Rinisë, Tiranë)*
- *Edukimi në shkencat sociale dhe punë sociale më ka ndihmuar. Për mua ka qënë një kurrikul shumë e vlefshme dhe më ka dhënë njohuri dhe shprehje profesionale të bollshme. Patjetër edhe përvoja disa vjeçare. Gjithësesi kam nevojë që të njihem edhe me dinamika të tjera sepse sa më shumë informacion që do të kem do më bëjë më të aftë ti bëj ato përballje me problematikat që do na vijnë. Stafit që ne kemi përballjet drejtëpërdrejtë me përfituesit, e ka më të lehtë për tu njohur me problematiken por me të vështirë për tu përfshirë në vendimmarrje. Stafit psikosocial ka pasur trajnime të vazhdueshme, dhe ndarja e eksperiencave me institucione dhe organizata që punojnë në këtë fushë na ndihmon shumë, etj. (M. K. Drejtoria e Përfshirjes Sociale, Tiranë)*
- *Unë besoj që kjo lidhet me formimin dhe përvojën. Për mua të rinjtë në vështirësi nuk kanë qënë fokusi direkt i punës time. Mendoj që për problemet specifike do të ishte më mirë një punonjës social apo psikolog që të merrej me ndjekjen dhe trajtimin e tyre. Unë jam profil pak më ndryshe brënda sferës sociale. Personalisht punën me të rinjtë nëse do ishte nga 0-10 do e vendos tek 4. Nuk e kemi pikë të fortë shërbimin me të rinjtë, është çështje politikash nuk çalon vetëm te qendra mendoj unë. (S. V. Qendra Komunitare, Shkozë)*

Trajnimet kualifikuese kanë qënë forma kryesore ku përfaqësuesit e pushtetit qëndror dhe vendor janë angazhuar për të rritur kapacitetet e tyre në punën me të rinjtë në vështirësi. Shumica e tyre janë ofruar nga organizata ndërkombëtare si TDH, Eorld Vision, Save the Children, BE dhe OJF-lokale që kanë në fokus të shërbimeve të tyre punën me këtë kategori. Disa nga çështjet specifike të trajtuara janë lidhur me aftësinë ndryshe/aftësinë e kufizuar, përdoruesit e lëndëve narkotike, minoritetet, të rinjtë e kthyer nga emigracioni, të rinjtë në konflikt me ligjin, arsimin profesional etj. Format që ata vlerësojnë si efikase në aspektin e kualifikimeve në vazhdim janë shkëmbimi i eksperiencave me kolegët, institucione dhe organizata që punojnë në këtë drejtim.

- *Marrim trajnime shpesh. Trajnime për menaxhimin e rasteve, shkëmbim eksperience me kolegët e tjerë. Një cilësi për tu përmendur tek institucioni i shërbimit social është që janë të gjithë në pozicionet e veta sipas arsimit përkatës dhe profesionistë në atë që bëjnë. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)*
- *Trajnime specifike për të rinjtë nuk kemi marrë. Ne kemi një format nga TDH që është si një program pune ose kornize që ne e zbatojmë. Shkolla mendoj që na ka përgatitur mjaftueshëm për punën që bëjmë. Të marrësh trajnime është një plus më shumë dhe patjetër që do na ndihmontë të përmirësonim punën tonë. (M. T. - Kordinatore, Qendra Multifunkionale Shushicë, Elbasan)*
- *Ne si zyrë marrim trajnime të ndryshme nga donatorë të ndryshëm dhe realizojmë trajnime për të rinjtë dhe jo vetëm. Ne jemi përfitues nga një projekt që funksionon me mbështetjen e shoqërisë civile dhe rinisë në Ballkanin Perëndimor. Bashkia Kamëz është bashkia e 6-të përfituese përgjatë këtij viti deri në 2023. Projekti është i fokusuar tek të rinjtë dhe trajnimet*

kanë qënë të vazhdueshme si nga bashkia ashtu edhe nga ministria. Nëse do marrim përfshirjen e grupeve shëndetësore dhe sociale për fëmijët me aftësi të kufizuara kemi ngritur edhe qendrën e parë multifunktionale e cila tashmë ofron shërbime për këtë kategori. (D. H. - Drejtoria e Integritit në BE, Bashkia Kamëz)

- Kam marrë shumë informacione dhe trajnime, me fokus të rinjtë e grupeve në vështirësi, kryesisht nga shoqata Eorld Vision.
- Edlira- Drejtore e Shërbimeve Sociale, (Krujë): Kam marrë pjesë në trajnime për të rinjtë me aftësi të kufizuara për të lehtësuar mundësinë e tyre drejt punësimit. (E. T. - Drejtoria e Shërbimit Social, Kamëz)
- Kam marrë pjesë në trajnime për këtë kategori. Para 1 muaji rasti i fundit i një programi që u zhvillua në Serbi me tematike Act to Understand. Më pas kemi vazhduar me aktivitetet pasuese në disa zona të Shqipërisë. Gjithashtu kam ndjekur dhe trajnime të tjera që lidhen me të rinjtë. Patjetër që më kanë ndikuar në qasjen dhe këndvështrimin ndaj çështjeve rinore. Sot është e rëndësishme të njohësh praktika të mira pune dhe ti adoptosh në zonat tona. (Xh. ?? - Zyra e BE, Specialist për rininë)
- Për të rinjtë në vështirësi jo por kam marrë trajnime për politikën rinore, kryesisht trajnime nga jashtë nga organizata të ndryshme. (I. B. - Drejtore e Rinisë, Tiranë)
- Trajnime për përdoruesit e lëndëve narkotike, prindërimin pozitiv, menaxhimin e rastit, etj. (S. V. - Qendra Komunitare, Shkozë)

Sfidat profesionale dhe institucionale

Mungesa e qëndrueshmërisë së programeve për shkak të fondeve të paqëndrueshme dhe të limituara artikullohet nga shumica e OJFve si sfida kryesore. Disa nga sugjerimet e tyre për përmirësimin e shërbimeve në ndihmë të të rinjve në vështirësi janë: institucionalizimi i sektorit të shërbimeve sociale për këtë kategori, rritja e mbështetjes financiare, rritja e llojshmërisë së shërbimeve dhe burimeve njerëzore të kualifikuara, ofrimi i shërbimeve nëpërmjet ekipeve multidisiplinare, trajnime kualifikuese dhe edukim në vazhdim për profesionistët e këtij sektori, shkëmbim eksperiencash, forcim të bashkëpunimit me OJF-të dhe donatorë të ndryshëm që mbështesin në këtë drejtim, protokolle pune të unifikuara, përmirësim të logjistikës dhe infrastrukturës. Njësitë e qeverisjes vendore dhe ato administrative duhet të rrisin më shumë kapacitetin e tyre për tu gjendur më pranë nevojave të qytetarëve nëpërmjet ngritjes dhe fuqizimit të njërive për vlerësimin e nevojave dhe referimit të rasteve (NJVNR), të cilat ende nuk janë funksionale në shumicën dërrmuese të bashkive.

- *Institucionalizimi i sektorit të shërbimeve sociale për këtë kategori është domosdoshmëri në kushtet kur të rinjtë po lënë vendin duke emigruar jashtë për mundësi më të mira arsimimi, punësimi dhe një jetese cilësore. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)*
- *Ambiente dhe hapësira më të bollshme, staf më të madh dhe më shumë trajnime dhe kualifikime për to, kurse dhe mundësi më shumë nga buxheti i shtetit për realizimin e aktiviteteve për të rinjtë. (M. T. - Kordinatorë, Qendra Multifunktionale Shushicë, Elbasan)*
- *Ngritja e qendrave rinore me mbështetjen e donatorëve do ndihmonte në përmirësimin e shërbimeve për të rinjtë dhe vlerësimin e nevojave të tyre. (D. H. - Drejtoria e Integritit në BE, Bashkia Kamëz)*

- Duhet shtuar gama e shërbimeve për të rinjtë dhe të forcohen bashkëpunimet mes organizatave dhe institucioneve në këtë drejtim. (E. T. - Drejtoria e Shërbimit Social, Kamëz)
- Ne na mungon një buxhet specifik për këtë kategori. Shërbimet sociale nuk e kanë një të tillë në bashkinë tone. Ne kemi vetëm fondet e deleguara për të bërë ato pagesat fikse vetëm kaq mundësohet, nuk kemi asnjë fond të dedikuar për këto kategori. (E. ?? - Drejtore e Shërbimeve Sociale, Krujë)
- Mendoj që e para është infrastruktura. Kemi mundësi të infrastrukturës për aktivitete sportive e kulturore. Po kaq i rëndësishëm është edhe krijimi i më shumë qendrave rinore ku ofrohen kurse trajnimi dhe programe specifike për të rinjtë që të angazhohen me shumë. (Xh. ?? - Zyra e BE, Specialist për rininë)
- Njësia e vlerësimit të nevojave ka akoma më shumë nevojë për trajnime për menaxhimin e problematikave. Njësitë administrative duhet të rrisin më shumë kapacitetin e tyre që të jenë më afër qytetarit dhe nevojave të tyre. (M. K. Drejtoria e Përfshirjes Sociale, Tiranë)
- Duhet përmirësuar logjistika, unifikuar protokollat e punës, dhe zgjeruar trajnimet për ekipet muldisiplinare në punën me të rinjtë në vështirësi. (S. V. Qendra Komunitare, Shkozë).
- Mungesa e qëndrueshmërisë sepse shumica e organizatave nuk kanë fonde të qëndrueshme. (J. V. Nisma ARSIS, Tiranë).

Lidhur me eksperiencat e bashkëpunimit me aktorë të tjerë, të intervistuarit listojnë institucione të tilla si: strukturat vendore të shërbimeve sociale dhe veçanërisht me NJMF-të, pikat fokale për BGJ dhe DHF, zyrat e punës dhe qendrat e formimit profesional, zyrat vendore të institucioneve arsimore, por në pak raste përmenden edhe strukturat e Policisë e qendrat shëndetësore. Aktorë të rëndësishëm përmenden dhe vlerësohen të jenë edhe organizatat ndërkombëtare si Eorld Vision, ATA, TdH, Caritas-I, si edhe OSHC-të që ofrojnë shërbime për këtë kategori të tilla si zyra e këshillimit për burra e djem, zyra e këshillimit për gratë dhe vajza, qendrat komunitare dhe rezidenciale, etj.

- Aktorët që ne bashkëpunojmë janë kryesisht të fushave publike dhe jo publike. Një herë në muaj bëjmë mbledhjen e GTN ku përfshihen të gjitha rastet që ne trajtojmë, por ky bashkëpunim me këto aktorë nuk është vetëm për pjesën e mbledhjeve por edhe për pjesën e daljeve në terren. Bashkëpunojmë me shërbimin social, me bashkinë. Kur kemi fushata sensibilizuese bashkëpunojmë me shëndetin publik, me shkollat, kopshtet, zyrën e punës, TDH. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)
- Me organizatat lokale, keshillin rinor, dhe ZVA-të për arsimin. (D. H. - Drejtoria e Integritimit në BE, Bashkia Kamëz)
- Komisariati, zyra e punës, zyra arsimore, qendrat shëndetësore dhe te gjitha organizatat Eorld Vision, ATA, Carittasi, zyra e këshillimit për burra e djem, zyra e këshillimit për gratë dhe vajza por edhe shumëorganizata të tjera sipas rasteve në nevojë. (E. T. - Drejtoria e Shërbimit Social, Kamëz)
- Operojmë në nivel vendor dhe atë lokal, me organizata të ndryshme sepse falë tyre ne plotësojmë edhe disa nga nevojat që familjet kanë, duke i mbështetur. (E. ?? - Drejtore e Shërbimeve Sociale, Krujë)
- Ne kemi nivelin më të lartë të bashkëpunimit me të gjithë aktorët. Jemi gjithë kohës në kontakt me shërbimin social, zyrën e punës, zyrat arsimore, etj. Gjithashtu me ministritë e linjës, institucione të ndryshme etj. Me OJF-të kemi bashkëpunim shumë të mirë. Biznesi

është i prirur të na mbështesë por vlerëson shumë besueshmërinë tek programet ose projektet në fjalë dhe ka trend bashkëpunues për çështje të nevojave sociale. (Xh. - Zyra e BE, Specialist për rininë)

- *Ne bashkëpunojmë shumë me shoqërinë civile, mundohemi që të kemi një rrjet kontaktesh me të gjitha organizatat dhe ajo që ne ofrojmë si bashki është gjithmonë në pjesën logjistike dhe përfshirjen e target grupeve që ne punojmë. Nëse një organizatë vjen dhe dëshiron të bëj diçka por ju mungojnë kontaktet dhe nuk dinë ku të drejtohen ose nuk kanë akses në shkolla ose tek të rinjtë ne jemi gjithmonë lehtësues për procesin, edhe shkollat gjimnazet edhe universitetët janë partner të rëndësishëm. (I. B. - Drejtore e Rinisë, Tiranë)*
- *Tek puna ime bashkëpunëtorët kryesore janë qendrat komunitare, polica bashkiake organizatat e shoqërisë civile që luajnë rol të rëndësishëm sepse disa nga emergjencat na i kanë zgjidhur shumë mirë partneritetet me organizatat. (M. K. Drejtoria e Përfshirjes Sociale, Tiranë)*
- *Bashkëpunojmë me të gjitha institucionet publike dhe jopublike. Organizatat i kemi partnere sidomos në çështjet ligjore, zyrat e punesimit gjithashtu edhe qendrat e kurseve profesionale. (S. V. Qendra Komunitare, Shkozë)*

Nga ana tjetër edhe përfaqësuesit e OJF-ve vlerësojnë mjaft pozitiv dhe të rëndësishëm bashkëpunimin me aktorë të tjerë në komunitetet e tyre duke specifikuar sipas profilit të shërbimeve që ofrojnë, struktura të ndryshme të tilla si strukturat e shërbimeve sociale në bashki, zyrat e punës, ZVA dhe shkollat, policinë, qendrat shëndetësore, etj.

- *Institucionet bazë janë strukturat vendore dhe lokale që vijnë si njësi administrative. Bashkëpunim të ngushtë kemi me njësinë e mbrojtjes së fëmijëve. Pra me strukturat e shërbimeve sociale, qendrore dhe vendore. (J. V. Nisma ARSIS, Tiranë)*
- *Unë kam marrëdhënie shumë të mira me bashkitë, me zyrën e punës, me shkollat dhe zyrën arsimore, si dhe me organizatat e tjera. (F. D. Porta Rome për Integrim, Krujë).*
- *Në nivel vendor partneri jonë është bashkia e Elbasanit, shërbimet sociale pranë bashkisë, institucionet e shkollave, formimi profesional, zyrat e punës, qendrat e tjera që operojnë në këtë sektor. (S. O. - Terre Des Hommes)*
- *CSDC është shumë efektive në koordinimin dhe fuqizimin e organizatave dhe aktorëve të shoqërisë civile në qarkun e Durrësit duke u fokusuar tek të rinjtë dhe barazia gjinore. CSDC Durrës ndër vite ka krijuar një netëork të fuqishëm me organizatat e tjera në Bashkinë Durrës nëpërmjet mekanizmave funksional për transparencën dhe llogaridhënien. Ka një bashkëpunim shumë të mirë me drejtorinë e shërbimit social, drejtorinë e projekteve, transporti publik edhe me zyrat vendore arsimore në Bashki, edhe sektorë të ndryshëm. (M. N. - Qendra e Zhvillimit të Shoqërisë Civile, Durres)*
- *Që nga 2010 ne jemi pjesë e koordinimit të dhunës në familje dhe për menaxhimin e rasteve të të miturve. Kemi bashkëpunim me policinë, prokurorinë, gjykatën, shërbimin social, shkollat, etj. (B. Gj. - Sot per te Ardhmen, Durres)*
- *Bashkëpunimi me Bashkinë Kamëz ka qënë shumë i mirë gjatë gjithë kohës. Duhet të forcojmë pak më shumë bashkëpunimin me zyrën e punës dhe policinë. (O. Xh. - Eorld Vision, Kamez)*

- *E rëndësishme është që ne kemi bashkëpunim dhe nëse unë kërkoj ndihmë e gjej mbështetjen tek institucionet, por nëse hallkat shkëputen atëherë edhe puna jonë nuk është aty ku duhet. (S. O. - Terre Des Hommes)*
- *Pozitive është bashkëpunimi i vazhdueshëm dhe krijimi i urave midis institucioneve. (M. N. - Qendra e Zhvillimit të Shoqërisë Civile, Durrës)*
- *Të gjithë përpiqen që të bëjnë diçka të mirë dhe pozitive për komunitetin. Pastaj formimi profesional lë për të dëshiruar sepse në tryezat që ne ulemi shumë pak janë profesionistë. (M. Gj. – CARITAS, Kamëz)*

Edhe përfaqësuesit e bashkive theksojnë se ka një bashkëpunim të mirë dhe koordinim efektiv midis sektorit shtetëror, shërbimeve vendore dhe OJF-ve. Ky bashkëpunim ka ardhur duke u përmirësuar me kalimin e viteve.

Gjithësesi, sipas tyre sfidat mbeten të shumta: mungesa e llojshmërisë së shërbimeve dhe shpërndarja territoriale e balancuar e tyre, diznivele midis profesionistëve në struktura të ndryshme, mungesa të theksuara të punonjësve social dhe psikologëve në shërbimet për këtë kategori si edhe burokracia e strukturave shtetërore.

- *Pozitive është që falë këtyre bashkëpunimeve ne menaxhojmë me sukses rastet, në mënyrë efektive dhe të shpejtë, me të gjitha shërbimet që ju nevojiten. Të gjithë aktorët e organizatave janë bashkëpunues ndoshta edhe ngaqë kemi vite që punojmë në këtë sektor dhe jemi familjarizuar me të gjithë. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)*
- *Të gjithë bashkë ne menaxhojmë rastet me efikasitet dhe ju vijme në ndihmë infividëve dhe familjeve në nevojë. Në nivelin e bashkëpunimit kemi mbështetje mes institucioneve të tjera. (M. T. - Kordinatorë, Qendra Multifunksionale Shushicë, Elbasan).*
- *Për të bërë gjëra të bukura duhen disa aktorë që të bëhen bashkë dhe që ky projekt të jetë i suksesshëm duhet shumë mund dhe bashkëpunim. (D. H. - Drejtorja e Integritetit në BE, Bashkia Kamëz)*
- *Kemi ardhur duke u përmirësuar. Sfidë mbetet bashkëpunimi midis OJF-ve dhe strukturave shtetërore. Këto të fundit humbasin shumë kohë me burokraci. (E. ?? Drejtore e Shërbimeve Sociale, Krujë)*
- *Do vlerësoja faktin që na japin një dorë, pra na mbështesin. Ne nuk mund të mbulojmë çdo gjë vetë dhe ndihma që na vjen nga aktorët e jashtëm është shumë e rëndësishme për të gjithë ne. (Xh. ?? - Zyra e BE, Specialist për rininë)*
- *Sfidë të pjesa e organizatave është që na shohin si njerëz burokrat, si njerëz që nuk duam të bëjmë punën. Ajo që nuk kuptojnë që ne me aq mundësi që kemi mundohemi ti mbështesim ata, por ka edhe organizata që realisht kanë një qasje shumë më të mirë se këta që sapo përmenda. (I. B. - Drejtore e Rinisë, Tiranë)*
- *Pas 5 vitesh që unë drejtoj këtë drejtori asgjë nuk është si ditën e parë çdo herë përmirësohet diçka. Ajo që vlerësoj është koordinimi dhe bashkëpunimi me organizatat. Sfidë mbetet mungesa e logjistikës për qytetin e madh të Tiranës, shërbime ka po nuk mjaftojnë, mungese protokollit të unifikuar dhe ndonjëherë mungon dëshira për ta ndjekur rastin më tutje. (M. K. - Drejtorja e Përfshirjes Sociale, Tiranë).*
- *Kemi ardhur në përmirësim në krahasim me si kemi qënë, pra kemi një bashkëpunim më të mirë. Edhe bashkëpunimin me shkollat dhe shëndëtsinë e kemi shumë të mirë dhe kemi*

realizuar fushata ndërgjegjësuere pa fund. Kemi edhe nje grup vullnetarësh që na mbështetin në aktivitetet. (S. V. - Qendra Komunitare (Shkozë).

Llojet e bashkëpunimeve institucionale në shumë raste janë formalizuar nëpërmjet marrëveshjeve të bashkëpunimit me disa institucione. Të intervistuarit raportojnë se ka protokolle pune ekzistuese për menaxhimin e rasteve, dhunën në familje dhe mbrojtjen e fëmijëve, por ende nuk disponojnë protokolle specifike për punën me të rinjtë në vështirësi.

- *Kemi një protokoll për mbrojtjen e fëmijëve, kemi dhe një marrëveshje për GTN që bëjmë çdo vit, por një marrëveshje vetëm për të rinjtë nuk dimë të themi që ka. (A. V. - Përgjegjës i NJMF-së, Bashkia Durrës)*
- *Po, për menaxhimin e rasteve, dhunës në familje dhe mbrojtjen e fëmijëve, kemi edhe marreveshjet mes organizatave. (E. T. - Drejtoria e Shërbimit Social, Kamëz)*
- *Edlira- Drejtore e Shërbimeve Sociale, (Krujë): Jo, në nuk kemi ndonjë protokoll të veçantë si institucion i shërbimeve sociale për punën me të rinjtë në vështirësi.*
- *Kemi me të gjithë partnerët marrëveshje bashkëpunimi ku ndajmë rolet e secilës palë. Me dhe për të të rinjtë nuk kemi marrëveshje specifike. (Xh. ?? - Zyra e BE, Specialist për rininë)*
- *Ne kemi procedura standarte të miratuara nga kryetari për çdo monitorim ose shërbim që duhet të mbërrijë tek individi. (M. K. - Drejtoria e Përfshirjes Sociale, Tiranë)*
- *Jo, marrëveshje bashkëpunimi nuk kemi me institucionet por me organizatat kemi thjesht komunikim zyrtar, me email. (S. V. Qendra Komunitare, Shkozë).*
- *Ne kemi protokolle pune të institucionalizuara. Kemi edhe politikat e mbrojtjes domethënë nisma ka gjithë manualet e veta për shërbimet që ofrojmë. (J. V. - Nisma ARSIS, Tiranë)*
- *Po kemi marrëveshje edhe pse ndoshta jo të shkruar por ne bashkëpunojmë me zyrat e shërbimit social dhe me mbështetjen e tyre kemi organizuar disa aktivitete të ndryshme. (G. O. Këshilli Rinor, Elbasan).*
- *Për fokusin e të rinjve nuk ka, për fëmijët dhe të moshuararit ka. Ne kemi programe me të rinjtë por jo protokolle pune. (E. D. - Fondacioni A2B, Elbasan)*
- *TDH duke filluar që në aksesin me shkollat ne kemi një marrëveshje bashkëpunimi për aktivitetet që bëjmë brenda territorit të shkollës. Kemi edhe një marrëveshje me bashkinë Elbasan që na lejon hapësira dhe mundësi për të shfrytëzuar ambientet e qytetit dhe ambientet e qendrës ku ne operojmë. (S. O. - Terre Des Hommes)*
- *Po është një mekanizëm i quajtur kontrata sociale. (M. N. - Qendra e Zhvillimit të Shoqërisë Civile, Durrës)*

PËRFUNDIME

Profili i të rinjve që janë më të rrezikuar për tu diskriminuar apo përjashtuar nga shoqëria duket lehtësisht i identifikueshëm nga të tre target grupet e intervistuar. Gjithësesi, më të informuar

dhe ndërgjegjësuar/familjarizuar me këtë profil prezantohen përfaqësuesit e OJF-ve/OSHC-ve, bazuar kryesisht në përvojën e tyre në shërbime apo programet e ndryshme që ofrojnë. Disa prej këtyre kategorive të identifikuar prej tyre janë:

Të rinjtë që janë në konflikt/në kontakt me ligjin, dëmtues ose dhe pësues të veprës penale; që u përkasin kryesisht familjeve në nevojë; komunitetit Rom dhe Egjiptian; kryesisht gjimnazistë por edhe të moshës universitare, në përgjithësi të moshave 16-21 vjeç; të rinj pa kujdes prindëror; që dalin nga institucioni 18-25 vjeç; të rinj në pamundësi për të vazhduar shkollën; të rinj dhe të reja nga zonat urbane dhe suburbane, në një përqindje më të vogël nga zonat rurale dhe periurbane; të rinj të papunë; të rinj që vijnë nga familje me probleme social ekonomike dhe të shëndetit mendor; me dhunë në familje, të rinj viktime direkte apo indirekte të DHF; viktime të trafikimit; nga familje migrante me probleme të integritimit, përdorues të lëndëve narkotike dhe alkolit; të rinj që i përkasin komunitetit LGBT; të rinj me aftësi të kufizuara/ndryshe.

Në lidhje me **përcaktimin moshor** për këtë target grup duket se ka një konfuzion midis perceptimeve të ofruesve të shërbimeve. *Të rinjtë e grupmoshave 15-25 vjeç që kërkojnë shërbime; I ri/e re mund të quhet kushdo nga moshë 15 deri në 29 vjeç; 18-30 vjeç të cilët kërkojnë shërbime.* Bazuar në përkufizimin e Ligji nr. 75/2019 “Të rinj” janë personat, i ri ose e re, që kanë mbushur moshën 15-29 vjeç.

Politikat rinore dhe kuadri ligjor nga aktorët vendor dhe OJF-të/OSHC-të njihen deri diku, por jo nga të rinjtë në vështirësi. Disa prej aktorëve kanë qenë pjesëmarrës që në konsultimet për hartimin e tyre, por ka nga ata që nuk kanë asnjë informacion. Gjithësesi shumica e aktorëve të përfshirë në studim janë skeptikë me zbatimin e tyre në praktikën e ofrimit të shërbimeve sociale. Pothuaj të gjithë pjesëmarrësit në studim ***vlerësojnë se ka mungesë të politikave të mirëfillta e mekanizmave vendorë të institucionalizuar ku mund të mbështeten aktorët relevantë në punën me këta të rinj.*** Sidoqoftë në shumicën e rasteve pushteti qëndror dhe vendor ka bashkëpunuar me OJF-të/OSHC-të dhe organizatat ndërkombëtare për të adresuar nevojat e rasteve specifike.

Problematikat që shqetësojnë të rinjtë janë të ndryshme në zona të ndryshme dhe variojnë nga target grupi i rrezikuar. Disa nga problematikat e identifikuar nga të tre target grupet e intervistuar janë: ***Varfëria dhe papunësia e cila edhe është problematika kryesore e të rinjve në vështirësi; Braktisja e shkollave; Emigrimi masiv; Migracioni i brendshëm sidomos drejt Tiranës dhe qyteteve të mëdha; Orientimi i munguar i karrierës dhe mangësitë në formimin profesional; Mungesa e lidhjes mes tregut të punës dhe arsimimit që përfundojnë të rinjtë në Shqipëri; Martesat e hershme veçanërisht për komunitetin rom dhe egjiptian; Bullizmi në shkolla dhe problemet e shëndetit mendor; Ritja e numrit të përdoruesve të lëndëve narkotike; Jeta e varfër sociale për shkak të mungesës së aktiviteteve kulturore, sportive; Mungesa e shpresës për të ardhmen.***

Varfëria ndikon në mundësitë që kanë të rinjtë për sukses, progres në karrierë dhe si pasojë mirëqenie ekonomike, psikologjike e sociale. Perceptimi që të rinjtë kanë lidhur me varfërinë vjen nga realiteti që i rrethon dhe eksperiencat personale duke e listuar si një nga sfidat e tyre kryesore. ***Të rinjtë detyrohen të bëjnë zgjedhje të forcuara për të braktisur studimet, apo të punojnë në moshë të hershme. Varfëria shpesh bëhet motiv për tu ndjerë të bullizuar, të diskriminuar e përjashtuar.***

Të rinjtë e intervistuar pranojnë se **agresiviteti, dhuna dhe veprimtaritë kriminale** çënojnë përditshmërinë e tyre. Disa nga fenomenet shqetësuese që ata listojnë janë përdorimi dhe shpërndarja e lëndëve narkotike në shkolla dhe ambiente të ndryshme, agresiviteti, dhuna dhe bullizmi në rrjetet sociale dhe shkollë, dhuna dhe paragjykimi gjinor ndaj vajzave. Të gjitha këto fenomene limitojnë rrethin e tyre shoqëror dhe mundësitë e tyre për tu përfshirë në aktivitete të ndryshme brenda dhe jashtë shkollës.

Ka ndryshime të dukshme të **problematikave në raportin gjinor midis vajzave dhe djemve** dhe zonave gjeografike ku të rinjtë banojnë. Në situatat në konflikt/kontakt me ligjin 90% janë djem ata që përfshihen/ndikohen, numri i vajzave është i lartë tek raportimet e dhunës në familje, ngacmimet seksuale dhe martesat e hershme. Ekspozimi ndaj lëndëve narkotike ka sjellë dhe rritjen e konsumimit veçanërisht nga djemtë. ***Punësimi është më i lehtë për djemtë, për shkak të mentalitetit patriarkal, braktisja e shkollës ndikon njërën apo tjetrën gjini në varësi edhe të zonës gjeografike ku jetojnë. Vajzat janë më të tërhequra dhe limituara nga pjesëmarrja në aktivitetet social, kulturore dhe sportive. Homofobia ndikon më shumë djemtë se vajzat.***

Arsimimi. Të rinjtë e shohin arsimimin si një investim të rëndësishëm për statusin e tyre social, për mundësi më të mira punësimi dhe një të ardhme më të sigurt si brenda ashtu edhe jashtë vendit. Investimi në arsim si atë profesional dhe arsimin e lartë është prioritet për ta dhe familjet e tyre. Të rinjtë raportojnë se konsultohen dhe mbështeten nga prindërit për zgjedhjen e arsimit dhe karrierës. Në opinionin e tyre arsimi vazhdon të mbështetet në metoda tradicionale të mësimdhënies dhe nuk i përgatit të rinjtë ashtu siç duhet për praktikën profesionale. Strukturat e këshillimit të karrierës brenda shkollës ose janë totalisht të munguara ose nuk funksionojnë. ***Ka një mungesë të theksuar të lidhjes mes tregut të punës dhe arsimimit që përfundojnë të rinjtë në Shqipëri. Ka nga ata që janë skeptikë dhe të pasigurtë për investimin e tyre në arsim.***

Përgjigjet e të intervistuarve në lidhje me atë që vlerësojnë më shumë apo më pak nga eksperiencia dhe bashkëpunimi i tyre me shkollën janë të ndryshme dhe shumë specifike në raport me stafin pedagogjik, motivimin nga mësuesit, vlerësimin, socializimin me të tjerët, rregullat, aktivitetet e ofruara apo të munguara, kushtet e mira të ambienteve në raport me ato që nuk i kanë, vetëvlerësimin për veten, madje edhe në lidhje me prezencën e shërbimit psiko-social në shkolla. Pjesa më e madhe e nxënësve vazhdojnë mësimin me turne. Ka një mungesë të mësuesve ndihmës për fëmijët me aftësi ndryshe, po ashtu edhe shërbimi psiko-social me gjithë përmirësimet e bëra, ka probleme me mbulimin njëkohësisht të 3-4 shkollave nga të njëjtët psikologë e punonjës social, ndërkohë që dinamika e problematikave të të rinjve është shumë komplekse. ***Ka raste kur refuzohen në shkolla fëmijë të komuniteteve Rom dhe Egjiptian, në shkelje flagrante të ligjit. Mungesa e laboratoreve, bibliotekave dhe aktiviteteve sociale, kulturore e sportive limiton mundësitë e të rinjve për tu përfshirë në to.***

Arsimimi jashtë Shqipërisë shihet nga të rinjtë dhe prindërit e tyre si një mundësi dhe garanci më shumë për t'ia dalë mbanë me punësimin në të ardhmen dhe për një jetë më të mirë. Tirana mbetet destinacioni kryesor brenda Shqipërisë për më shumë mundësi arsimimi, punësimi dhe argëtimi.

Të rinjtë nënvizojnë si faktorë të rëndësishëm në **braktisjen e shkollës** faktorët ekonomikë, varfërinë, papunësinë, mungesën e lidhjes mes tregut të punës dhe arsimimit, demotivimin për të ardhmen, fitimin e parave me rrugë të pandershme, bullizimin, emigracionin kryesisht për djemtë dhe mentalitetin patriarkal për vajzat, kushtet higjieno sanitare dhe logjistikën në shkolla, në disa zona edhe mungesën e stafit të kualifikuar në trupën mësimore. Duket që ky fenomen rrezikon më shumë të rinjtë që jetojnë në qytetet e vogla dhe zonat rurale krahasuar me ato që jetojnë në qytete më të mëdha.

Politikat arsimore konsiderohen të mira, por problem mbetet zbatimi i tyre. Të intervistuarit vlerësojnë veçanërisht vëmendjen e viteve të fundit për fuqizimin dhe përmirësimin e arsimit profesional dhe programin e praktikave profesionale, nëpërmjet të cilave i'u jepet mundësia studentëve të zhvillojnë stazhin/praktikën profesionale pranë institucioneve publike duke përfutuar edhe një pagesë për periudhën e eksperiencës.

Punësimi mbetet sfidë për të rinjtë në vështirësi. Burimi kryesor i punës së tyre vjen nga sektori privat (shërbime, call-center, telekomunikacion, ndërtim, lavazh, fasoneri, hoteleri, turizëm), biznes i familjes, apo punë rastësore dhe shumica punojnë me kohë të pjesshme, kryesisht në sektorin informal, punë të pakualifikuara, të cilat nuk krijojnë perspektivë të qëndrueshme për të ardhmen. Ka një tendencë për profilet e punësimit që mundësojnë të punuarit nga shtëpia. Fitimi i shpejtë i shtyn të rinjtë të punësohen gjatë shkollimit dhe në punë jashtë profilit profesional. Një pjesë e tyre kanë zgjedhur aktivitetet kriminale si shpërndarja dhe tregtimi i lëndëve narkotike.

Të rinjtë që vijnë nga qytetet e mëdha (Tirana, Durrësi dhe Elbasani) e kanë më të lehtë gjetjen e një mundësie për tu punësuar në raport me ata që jetojnë në qytete më të vogla. Mungesa e eksperiencës, pagat e ulëta, marrdhënia me shkollën, të qenit pjesë e grupeve në rrezik janë disa nga faktorët që e vështirësojnë këtë proces. ***Mangësi vihen re në mundësitë për punësimin e të rinjve sidomos në qytete të vogla apo zona periferike ku mungojnë fabrikat, fasoneritë dhe tregu është i kufizuar kryesisht në shërbime, apo administratë.*** Gjetja e një pune pas përfundimit të shkollimit vështirësohet akoma më shumë. Emigracioni jashtë vendit shihet nga të rinjtë gjithmonë e më shumë si e vetmja shpresë për një të ardhme më të mirë në sektorin e punësimit. ***Pagesat e ulëta, vështirësia për të gjetur punë në profilin e tyre, punësimet në baza njohjesh personale apo nepotizmit dhe jo meritokracisë, janë faktorë që ndikojnë tek besimi dhe motivimi i të rinjve për tu larguar.***

Mundësitë e punësimit të djemve janë më të mëdha krahasuar me vajzat megjithëse këto të fundit investojnë më shumë në arsimim dhe kanë rezultate më të mira në shkollë. Për djemtë është më e lehtë se për vajzat, jo vetëm për shkak të gjinizimit të profesioneve, dallimeve në paga, por edhe mentalitetit se vajzat rrezikojnë më shumë kur janë në punë. ***Shumica e të intervistuarve nuk janë përfshirë në programe punësimi që ofrojnë institucionet përgjegjëse publike apo private, kurse apo praktika profesionale.*** Vetëm disa prej tyre kanë përfutuar nga eksperiencia në trajnime dhe i kanë vlerësuar këto eksperiencia si të vlefshme.

Në kërkimin për punë, shumica i janë drejtuar të njohurve, miqve, familjarëve, dikush rastësisë, apo njoftimeve të publikuara zyrtarisht, rrjeteve sociale, etj. Me gjithë ndryshimet e dukshme në ofertën e programeve të punësimit dhe përpjekjeve të zyrave të punës dhe pushtetit vendor për të

lidhur bizneset me grupet më vulnerabël në shoqëri, **rezultatet shpesh janë të ulta për shkak edhe të mungesës së motivimit për tu punësuar me gjithë varfërinë ekstreme ku shpesh jetojnë.** Në vitet e fundit janë shtuar programet e punësimit për të gjitha kategoritë e përfituesve, por nga ana tjetër **mbetet problem kualifikimi i papërshtatshëm i përfituesve gjë që sjell që shume vende të lira pune të mbeten akoma bosh.**

Nga të intervistuarit raportohet se ka një vëmendje më të rritur nga pushteti vendor për lidhjen e rasteve të kategorive në nevojë, si të rinjtë në vështirësi, nënat e vetme, rastet që lidhen me urdhrat e mbrojtjes me vende pune apo kuota të punësimit në sektorë të ndryshëm. Por, nga ana tjetër ata evidentojnë edhe faktin se **midis shtresave më të varfra të shoqërisë ka edhe raste të të rinjve të cilët nuk duan të punojnë me gjithë përpjekjet që zyrat e punës bëjnë në këto raste.**

Formimi profesional konsiderohet si hallka kryesore e lidhjes mes sektorit të punësimit dhe shkollave profesionale, por duhet të ndryshojë qasja për të arritur të rinjtë, dhe Bashkitë mund të luajnë një rol të rëndësishëm sidomos në drejtim të studimit/vlerësimit të tregut të punës në zonën/komunitetin e tyre që do të orientonte shkollat apo kurset profesionale në prioritizimin e profileve të nevojshme dhe si rrjedhim kufizimin e largimit të të rinjve nga territori i tyre.

Me gjithë përpjekjet e disa OJF-ve/OSHC-ve sidomos në zonat periferike dhe të marginalizuara në ofrimin e trajnimeve në fushën e aftësive digjitale për të lehtësuar integrimin në sektorin e punësimit dhe të shkollimit, **mbetet ende shumë për të bërë në këtë drejtim sidomos në fuqizimin e bashkëpunimit mes aktorëve të ndryshëm dhe promovimin e programeve të reja të punësimit për të rinjtë.**

E ardhmja për të rinjtë duket e projektuar në përfundimin me sukses të shkollimit, punësimit, karrierën e ardhshme, familjen, statusin në shoqëri. Një pjesë e tyre reflektojnë për një të ardhme më të mirë, në raport edhe me vulnerabilitetin e tyre. Disa prej tyre ëndërrat dhe projektet i lidhin jo vetëm ngushtësisht me veten, por edhe me ndihmën për të tjerët me një sens të fortë altruizmi. Disa shprehen me nota optimiste se do arrijnë gjërat që kanë projektuar për të ardhmen edhe duke tejkuluar çfarë prindërit e tyre kanë arritur.

Hartëzimi i shërbimeve ekzistuese për të rinjtë/të rejat në nivel qendror, vendor dhe organizatave të shoqërisë civile

Shërbimet dhe aktivitetet e ofruara në mbështetje të të rinjve në nivel vendor për qytet e përfshira në studim përfshijnë: Qendra komunitare; qendra multifunksionale; qendra rezidenciale ditore; strehëza për viktimat e dhunës në familje dhe trafikimit; NjMF/PMF-të; Mekanizmi i koordinuar i referimit të rasteve të dhunës në familje, etj. Aktivitete social kulturore dhe sportive; programe psikosociale të ndryshme; shërbime psikologjike falas, këshillim psikologjik; terapi në grup dhe individuale për fëmijët, të rinjtë dhe familjet e tyre; programe prindërimi; grupe mbështetëse; aftësitë për jetën me të rinjtë dhe fëmijët; zhvillim të aftësive personale dhe profesionale, programe të mirëfillta që synojnë fuqizimin ekonomik dhe integrimin në shoqëri të të rinjve dhe familjeve të tyre nëpërmjet nxitjes së punësimit, apo fuqizimit ekonomik të familjeve të kthyer nga emigracioni; ndërmjetësim për punësim, referimet në zyrat e punës; shërbime multidisiplinare për të rinjtë në nevojë; aktivitete ndërgjegjësuese dhe informuese; aktivizmi si qytetarë nëpërmjet shpërndarjes së ndihmave për familjet në nevojë; mundësia e ndihmës ekonomike, bursa e qerasë; shërbimi ligjor falas; shërbimi i mencës, etj.

Nuk mungojnë edhe shërbimet e mirëfillta si në rastin e Elbasanit ku është ngritur një qendër rezidenciale për të rinjtë pa kujdes prindëror të moshës 18 deri në 29 vjeç që më parë kanë jetuar në qendra rezidenciale, duke iu ofruar mbështetje dhe aftësi për të përballuar jetën në mënyrë të pavarur dhe të shëndetshme.

Fokusi tek çështjet e arsimit është karakteristikë e shërbimeve në zona të tilla suburbane që vuajnë nga probleme të mprehta ekonomike dhe sociale. Në këto qendra ofrohen programe të ndryshme sipas nevojave të tipologjive të ndryshme të familjeve, të tilla si ndihmesë për regjistrimin në shkollë, veçanërisht për komunitetin Rom dhe Egjiptian, programe të tjera për të reduktuar braktisjen e shkollave përfshirë edhe rastet e familjeve të rikthyera nga emi gracioni nëpërmjet kurseve “after school” apo atyre profesionale, por nuk mungojnë edhe shërbimet si ato të logopedisë, terapi zhvillimi, fizioterapi.

Disa nga shërbimet që të rinjtë vulnerabël identifikojnë nga eksperiencat e tyre janë: Shërbimet sociale në njësitë vendore, qendrat komunitare, punonjësi për mbrotjen e fëmijës *NjMF-të*, shërbimi për viktimat e dhunës në familje, organizata të shoqërisë civile që ofrojnë shërbime për kategori të ndryshme, etj. Shumica e atyre që kanë patur ekperiencia direkte me këto shërbime shprehin të kënaqur dhe kanë besim tek to, veçanërisht të rinjtë që i përkasin qytetit të Tiranës, Durrësit dhe Elbasanit. Ka edhe prej atyre që identifikojnë mungesën e tyre dhe stafin e pakualifikuar në ofrimin e shërbimeve.

Aksesi në shërbime. Perspektiva gjinore, zona gjeografike

Shërbimet për të rinjtë në vështirësi në përgjithësi nuk janë të ndjeshme nga perspektiva gjinore. Përveç shërbimeve për viktimat e dhunës në familje ku shumica e përfituesve janë vajza dhe gra dhe programet këshilluese për parandalimin e martesave të hershme, asnjë shërbim tjetër nuk ofrohet me këtë vëmendje. Në parim shërbimet dhe infomacioni për të dyja gjinitë duhet të ofrohen në mënyrë të barabartë. Gjithësesi, disa prej tyre theksojnë *nevojën për një vëmendje më të madhe në ofrimin e shërbimeve ndaj vajzave sidomos për të adresuar nevoja që lidhen me martesat e hershme, braktisjen e shkollës dhe menaxhimin e rasteve të abuzimit të të gjitha formave, nëpërmjet ofrimit të shërbimeve të strehimit, emergjencës dhe rehabilitimit. Nevoja për ndërgjegjësim dhe informim i të rinjve për çështjet e barazisë gjinore në përgjithësi dhe rrezikut të trafikimit në veçanti, vlerësohen po ashtu të rëndësishme.*

Për banorët e zonave urbane aksesin është i barabartë për të gjithë. *Për banorët e zonave rurale aksesin në shërbimet ekzistuese është një sfidë ende e paadresuar. Duhet përmirësuar puna informuese në terren dhe me forma të tjera sepse ndonjëherë edhe ato pak shërbime që janë ekzistuese nuk njihen nga grupet e interesuara.* Duke qenë grupe në vështirësi aksesin dhe informacionin e kanë të limituar. Shërbimet e ofruara nga organizatat e shoqërisë civile janë më të aksesueshme dhe cilësore si dhe ka më tepër informim për to në komunitet. Organizata të tilla si TdH, Nisma Arsis, etj, duke patur një qasje gjithëpërfshirëse të shërbimeve për të rritur dhe fëmijë sigurojnë edhe informim dhe lehtësira në akses. *Më i vështirë duket aksesin veçanërisht për komunitetet Rome dhe Egjiptiane, duke konsideruar vështirësitë në transport dhe mentaliteti. Sa i përket shërbimeve publike nga Bashkia apo shkollat nevojitet më shumë informim për komunitetet në përgjithësi për llojshmërinë dhe tipologjinë e shërbimeve.*

Perceptimi për shërbimet e ofruara, besimi ndaj punonjësve të kujdesit shoqëror dhe cilësia e shërbimeve

Rezultatet e studimit tregojnë se *shumica e të intervistuarve (të rinjtë në vështirësi) kanë shumë pak ose aspak njohuri në lidhje me shërbimet e kujdesit shoqëror në nivel vendor apo shërbime të tjera për të rinjtë, veçanërisht për grupet në vështirësi*. Shërbimet e kujdesit shoqëror në pak raste kur i njohin i lidhin me eksperiencat të familjarëve apo të të njohurve që kanë marrë shërbime atje. Edhe këtu vërehet një konfuzion për sa i përket shërbimeve në përgjithësi si (transporti, qendrat shëndetësore, urgjencat, aktivitetet social-kulturore, sportive, etj) nga shërbimet e kujdesit shoqëror në nivel vendor. Ka një frymë mosbesimi në përgjigjet e të rinjve në raport me shërbimet. Mungesa e infrastrukturës dhe financimeve publike penalizon të gjithë të rinjtë, jo vetëm ata vulnerabël, ndërkohë që vihet re se *shërbimet për të rinjtë në vështirësi mungojnë si në qytete të mëdha ashtu edhe ato më të vogla ose janë të vështira për tu aksesuar*.

Njerëzit apo institucionet ku ata janë drejtuar për ndihmë në situata shqetësuese kanë qënë familjarët, bashkëmoshatarët, apo në ndonjë rast shërbimi psiko-social në shkolla kur ato kanë qënë prezente. Disa nga shërbimet që identifikojnë nga eksperiencat e tyre janë shërbimet sociale në njësitë vendore, qendrat komunitare, punonjësit për mbrotjen e fëmijës dhe NjMF-të, shërbimet për viktimat e dhunës në familje, organizatat e shoqërisë civile që ofrojnë shërbime për kategori të ndryshme, etj. *Shërbimet me karakter social, sportiv dhe kulturor, por edhe ato që formojnë aftësitë dhe i përgatisin profesionalisht për tregun e punës identifikohen si të munguara nga të rinjtë e përfshirë në studim në komunitetet e tyre*.

Disa nga sugjerimet e identifikuar nga të rinjtë e intervistuar lidhen me shtimin e qendrave komunitare aty ku janë ekzistuese dhe hapjen e tyre në qytetet apo zonat ku mungojnë. Disa prej tyre sugjerohen të jenë qendra rinore të mirfillta me aktivitete për të rinjtë, qendra të rehabilitimit, programe të prindërimit, biblioteka, etj. Ndërkohë që shërbimet specifike për të rinjtë në vështirësi duhet të përfshijnë kurse për aftësim profesional, gjuhë të huaja, këshillimi falas për të rinjtë, si edhe zgjerimin e shërbimeve nga OJF-të që operojnë lokalisht në qytetet e vogla dhe zonat rural. *Prioritare mbetet nevoja për ngritje dhe forcim të kapaciteteve të institucioneve në nivel vendor, pëfshirë shtimin e burimeve njerëzore dhe burimeve financiare në shërbimet sociale për këtë kategori*.

Sfidat profesionale dhe institucionale që hasin ofruesit e shërbimeve sociale në punën e tyre me të rinj/të reja në vështirësi

Shumica e të intervistuarve pranojnë se kanë mjaftueshëm informacion dhe shprehin për të punuar me të rinjtë në vështirësi. Ata veçojnë njohuritë dhe shprehitë nga studimet në shkencat sociale dhe programin e punës sociale, por nënvizojnë se përvoja, trajnimet kualifikuese, edukimi në vazhdim, komunikimi efektiv dhe bashkëpunimi me aktorë të tjerë në këtë fushë i ka ndihmuar të jenë profesionistë të mirë në punën e tyre të përditshme. Më së shumti ata pranojnë se në kurrikula i jepet një theks më i madh dhe vëmendje problemeve të lidhura me shërbimet për

fëmijët dhe familjen. *Problematikat e të rinjve trajtohen nën këndvështrimin e problemeve të tjera sociale dhe jo drejtpërdrejt.*

Të intervistuarit theksojnë se *nuk është ende në prioritetet e punës së tyre mbështetja me shërbime për të rinjtë në vështirësi. Kjo sipas tyre lidhet edhe me qasjen e politikave dhe mënyrës se si është konceptuar sistemi i mbrojtjes dhe shërbimeve sociale, të cilat nuk specifikojnë të rinjtë si kategori e veçantë, por përfshihen në grupin e fëmijëve në nevojë deri në moshën 18 vjeç. Ka një mbivendosje për moshat 15-18 vjeç dhe mungesë shërbimesh të dedikuara për të rinjtë e moshave 18-29 vjeç.*

Përfaqësuesit e shërbimeve sociale në njësitë vendore referojnë si burime informimi për vlerësimin e nevojave të të rinjve takimet dhe aktivitetet në shkolla për të promovuar të drejtat e tyre, sesionet që realizohen për ti informuar se ku të drejtohen për ndihmë, qendrat komunitare, OJF-të që ofrojnë shërbime për ta dhe NjMF-të. Njësitë e qeverisjes vendore duhet të rrisin më shumë kapacitetin e tyre për tu gjendur më pranë nevojave të qytetarëve nëpërmjet ngritjes dhe fuqizimit të njërive për vlerësimin e nevojave dhe referimit të rasteve (NJVNR), të cilat ende nuk janë funksionale në shumicën dërrmuese të bashkive.

Trajnimet kualifikuese kanë qënë forma kryesore ku përfaqësuesit e pushtetit qëndror dhe vendor janë angazhuar për të rritur kapacitetet e tyre në punën me të rinjtë në vështirësi. Shumica e tyre janë ofruar nga organizata ndërkombëtare si TDH, Eorld Vision, Save the Children, UNICEF, BE dhe OJF-lokale që kanë në fokus të shërbimeve të tyre punën me këtë kategori. Disa nga çështjet specifike të trajtuara janë lidhur me aftësinë ndryshe/aftësinë e kufizuar, përdoruesit e lëndëve narkotike, minoritetet, të rinjtë e kthyer nga emigracioni, të rinjtë në konflikt me ligjin, arsimin profesional etj.

Mungesa e qëndrueshmërisë së programeve për shkak të fondeve të paqëndrueshme dhe të limituara artikulohet nga shumica e OJFve si sfida kryesore. Disa nga sugjerimet e tyre për përmirësimin e shërbimeve në ndihmë të të rinjve në vështirësi janë: institucionalizimi i sektorit të shërbimeve sociale për këtë kategori, rritja e mbështetjes financiare, rritja e llojshmërisë së shërbimeve dhe burimeve njerëzore të kualifikuara, ofrimi i shërbimeve nëpërmjet ekipeve multidisiplinare, trajnime kualifikuese dhe edukim në vazhdim për profesionistët e këtij sektori, shkëmbim eksperiencash, forcim të bashkëpunimit me OJF-të dhe donatorë të ndryshëm që mbështesin në këtë drejtim, protokolle pune të unifikuara, përmirësim të logjistikës dhe infrastrukturës.

Lidhur me eksperiencat e bashkëpunimit me aktorë të tjerë, të intervistuarit listojnë institucione të tilla si: strukturat vendore të shërbimeve sociale dhe veçanërisht me NjMF-të, pikat fokale për BGF dhe DHF, zyrat e punës dhe qendrat e formimit profesional, zyrat vendore të institucioneve arsimore, por në pak raste përmenden edhe strukturat e Policisë e qendrat shëndetësore. Aktorë të rëndësishëm vlerësohen të jenë edhe organizatat ndërkombëtare si Eorld Vision, UNICEF, TDH, Caritas-I, Save the Children si edhe OSHC-të që ofrojnë shërbime për këtë kategori.

Nga ana tjetër përfaqësuesit e OJF/OSHC-ve vlerësojnë mjaft pozitiv dhe të rëndësishëm bashkëpunimin me aktorë të tjerë në komunitetet e tyre duke specifikuar sipas profilit të shërbimeve që ofrojnë, struktura të ndryshme të tilla si strukturat e shërbimeve sociale në bashki,

zyrat e punës, ZVA dhe shkollat, policinë, qendrat shëndetësore, etj. Përfaqësuesit e bashkive theksojnë se ka një bashkëpunim të mirë dhe koordinim efektiv midis sektorit shtetëror, shërbimeve vendore dhe OJF-ve. Ky bashkëpunim ka ardhur duke u përmirësuar me kalimin e viteve.

Llojet e bashkëpunimeve institucionale në shumë raste janë formalizuar nëpërmjet marrëveshjeve të bashkëpunimit me disa institucione. Të intervistuarit raportojnë se ka protokolle pune ekzistuese për menaxhimin e rasteve, dhunën në familje dhe mbrojtjen e fëmijëve, por *ende nuk disponojnë protokolle specifike për punën me të rinjtë në vështirësi.*

Gjithësesi, sipas tyre sfidat mbeten të shumta: *mungesa e llojshmërisë së shërbimeve dhe shpërndarja territoriale e balancuar e tyre, dizniveli midis profesionistëve në struktura të ndryshme, mungesa të theksuara të punonjësve social dhe psikologëve në shërbimet për këtë kategori si edhe burokracia e strukturave shtetërore.*

Përfshirja dhe angazhimi i të rinjve në komunitet

Të rinjtë e përfshirë në studim nuk mendojnë se dëgjohen nga përfaqësuesit e komunitetit (administrator i Njësisë Administrative, politikanë, profesionistë, etj). Së pari ata identifikojnë mungesën e mekanizmave që promovojnë pjesëmarrjen e tyre në jetën komunitare. Në ato pak raste që kanë patur mundësi të thonë mendimet e tyre, janë ndjerë të padëgjuar dhe kërkesat e tyre kanë mbetur ta pa adresuara/zgjidhura. Përfaqësuesit e OJFve në këtë drejtim shprehen se ka filluar një farë përfshirje e të rinjve në dëgjuesat publike, por gjithësesi është shumë pak.

Angazhimi në komunitet dhe aktivitete vullnetare duket se është në nivele shumë të ulëta tek të rinjtë në vështirësi. Shumë pak prej të intervistuarve kanë pranuar angazhimin në aktivitete dhe organizime bamirësie, në aktivitete vullnetare dhe aktivitete të organizatave të shoqërisë civile. Ka një interes të tyre drejt aktiviteteve që targetojnë drejtpërdrejtë grupet në nevojë, por ka mungesë informacioni në lidhje me këto aktivitete dhe mungon bashkëveprimi nga institucionet për të përfshirë të rinjtë në këto aktivitete.

Të intervistuarit përfaqësues të strukturave të NJQV, organizatat dhe institucionet mbështesin idenë se ata duhet të zgjerojnë dhe forcojnë shërbimet për mbështetjen e të rinjve në vështirësi në rrugën e tyre drejt arsimimit dhe punësimit dinjitoz dhe zhvillimit të tyre social, duhet të mbështesin gjithashtu familjet e tyre dhe komunitetin për rritjen e nivelit të ndërgjegjësimit në çështje të lidhura me zhvillimin e të rinjve dhe angazhimin e tyre si promotorrë të transformimit të komunitetit dhe krijimin e rrjeteve të bashkëpunimit.

Adresimi i sfidave me të cilat përballen të rinjtë e cenueshëm

Për të adresuar sfidat me të cilat përballen të rinjtë vulnerabël në Shqipëri, nevojiten një sërë strategjish. Këto mund të përfshijnë:

- Ofrimi i programeve të edukimit dhe trajnimit profesional që ndihmojnë të rinjtë të fitojnë aftësitë dhe njohuritë e nevojshme për të pasur sukses në tregun e sotëm të punës.

- Investimi në iniciativa për krijimin e vendeve të punës që u ofrojnë të rinjve punësim të qëndrueshëm, sipërmarrje dhe mundësi për avancim ekonomik.
- Mbështetja e programeve të përfshirjes sociale që ndihmojnë të rinjtë nga komunitetet e marginalizuara të kenë akses në burimet dhe mundësitë.
- Adresimi i diskriminimit dhe paragjytimeve në shoqëri përmes fushatave të ndërgjegjësimit të publikut dhe mbrojtjes ligjore.
- Ofrimi i ndihmës financiare dhe shërbimeve sociale për të rinjtë në nevojë, përfshirë ata që jetojnë në varfëri.

Si përfundim, të rinjtë vulnerabël në Shqipëri përballen me një sërë sfidash që i pengojnë ata të kenë akses në burimet dhe mundësitë që u nevojiten për tu zhvilluar. Adresimi i këtyre sfidave do të kërkojë një qasje gjithëpërfshirëse që përfshin arsimin, krijimin e vendeve të punës, përfshirjen sociale dhe nismat kundër diskriminimit. Duke punuar së bashku, shoqëria shqiptare mund të krijojë një mjedis më të barabartë dhe gjithëpërfshirës që u mundëson të gjithë të rinjve të arrijnë potencialin e tyre të plotë.

Aneks 1: instrumentet e kërkimit

1. Udhëzues për diskutimin në fokus – grup me të rinjtë

Lehtësuesi mirëpret pjesëmarrësit dhe i falënderon për pjesëmarrjen e tyre. Ai/ajo shpjegon qëllimin e studimit dhe metodologjinë e fokus grupeve, si më poshtë:

- Ne jemi këtu për të realizuar një studim për të rinjtë në situata të vështira dhe jetën e tyre;
- Jemi të sigurt se zërat tuaj dhe mendimet tuaja do na ndihmojnë që të nxjerrim rekomandime të mira në mbështetje të të rinjve;
- Në shkrimin e raportit studimor ne do të përdorim mendimet dhe idetë tuaja – por jo emrat/mbiemrat. Të dhënat tuaja janë konfidenciale;
- I inkurajojmë të gjithë të jenë të ndershëm dhe të hapur;
- Nëse keni ndonjë pyetje për studimin, mund të na e bëni tani ose në fund të fokus – grupit;
- Nëse nuk doni që t’i përgjigjeni disa pyetjeve, nuk jeni të detyruar që ta bëni.
- Fokus grupi mund të regjistrohet VETËM me lejen tuaj dhe pasi të keni mbaruar me prezantimin tuaj. Në këtë mënyrë të dhënat tuaja nuk do të jenë të regjistruara.

Moderatori/ja _____

Asistent/e _____

Vendi i kryerjes së fokus – grupit _____

Data: _____

Numri i pjesëmarrësve _____ prej të cilëve vajza/gra _____

Pyetje për diskutimin në fokus grup

(1) Cilat janë çështjet më shqetësuese ose pengesat që hasin të rinjtë sot dhe nuk i lejojnë që të kenë jetën që dëshirojnë? Specifikisht:

- *Cilat janë pengesat tuaja më të mëdha? Çfarë ju streson/frustron? Si e shfaqni stresin/frustrimin?*
- *Si ndikon varfëria në mundësitë që kanë të rinjtë ose që keni ju për sukses?*
- *A keni akses në shërbimet që ju nevojiten?*
- *Si ndikojnë dhuna dhe veprimtaritë kriminale në jetën tuaj? A ka disa vende që janë më të rrezikshme se të tjerat? A ka njerëz me të cilët nuk shoqëroheni? Përse?*
- *Cilat janë ndryshimet mes vajzave dhe djemve të rinj në këto sfida?*
- *Nga grupet e ndryshme të të rinjve, a ka disa që janë më në rrezik? Cilët? Çfarë nevojash kanë këta të rinj?*

(2) Bazuar në përvojën tuaj, sa i dobishëm është arsimimi? Si ju kanë përgatitur shkollat (e mesme, profesionale ose të larta) për të pasur një jetë produktive dhe për të dalë në tregun e punës?

- *Si mendoni, përse të rinjtë braktisin shkollat?*
- *Cili është niveli i arsimimit që duhet të arrijë dikush që të ketë sukses? A të përgatit shkolla për punën? Na jepni një shembull nga jeta juaj ose nga eksperiencia juaj.*
- *Çfarë vlerësoni më shumë nga përvoja juaj më shkollën? Po më pak?*
- *Po prindërit tuaj, çfarë mendimi kanë?*
- *Në ç' masë të rinjtë dhe të rejat e zonës suaj duan të emigrojnë në një vend tjetër për të patur mundësi më të mira arsimimi? Po brenda Shqipërisë?*

(3) Si dhe ku fitojnë para të rinjtë?

- *Si i fiton paratë ti personalisht? Po shokët/qet? Punoni në punë formale apo informale?*
- *A është e lehtë që të gjesh punë në këtë zonë? Nëse po, përse? Nëse jo, pse? Po ti si e ke gjetur punën tënde?*
- *Cilat janë ndryshimet mes djemve dhe vajzave të reja?*
- *Çfarë procesi ndiqni që të gjeni një punë (metoda efektive të komunikimit për punën, ndërmjetësimin për punë, të afërm etj)? Çfarë sfidash hasni në procesin e gjetjes së punës?*
- *A jeni përfshirë në programe punësimi: kurse profesionale, praktika profesionale, internship – e etj? Cili institucion i ofronte? Si ka qenë përvoja juaj me këto?*
- *Si mendoni, çfarë ndikon në situatën aktuale të punësimin në zonën tuaj? Po në Shqipëri?*
- *Në ç' masë të rinjtë dhe të rejat e zonës tuaj/ju personalisht duan të emigrojnë në një vend tjetër për arsye punësimi?*

(4) Çfarë shpresoni që të arrini në jetë? Mund të ndani me mua disa nga ëndrrat tuaja për të ardhmen?

- *Si do të jetë jeta juaj ndryshe në krahasim me atë të prindërve tuaj?*
- *Cilat janë shpresat tuaja për të ardhmen e afërt?*

(5) Sa të angazhuar në ndiheni për çështjet e komunitetit tuaj?

- *Çfarë angazhimesh keni në grupe të shoqërisë civile?*
- *A aktivizoheni si vullnetar/e për të ndihmuar komunitetin tuaj?*
- *Mendoni se dëgjoheni nga drejtuesit e komunitetit (kryeplak, administrator i Njësisë Administrative, politikanë?)*

(6) Cilat janë shërbimet që ofrohen në komunitetin tuaj për të rinjtë? (për shëndetin fizik ose mendor, për shëndetin ripridhues, shërbime sociale, punësimi, argëtuese etj)

- *Si mendoni, sa të aksesueshme janë këto? Pse/Pse jo?*

- Nëse nuk ka shërbime ose nëse janë të kufizuara, çfarë shërbimesh mungojnë?
  - A keni pasur ndonjëherë kontakt me shërbimet sociale në Bashki? Po me qendrat komunitare/sociale? Cila ka qenë përvoja juaj?
- (7) Nëse do të hartonit një program për të rinj në zonën tuaj cilat janë fushat prioritare që do të adresonit?
- Si do të duket ky program në praktikë: qendra për të rinj, internship - e, rritje e mundësive për arsimim, projekte për sporte ose rekreative?

Faleminderit për pjesëmarrjen!

Përfaqësues të pushtetit qendror/vendor
(punonjës të shërbimit social në Bashki, në qendra sociale komunitare dhe në Drejtoritë e Shërbimit Social Rajonal)

1) Institucioni:

---

2) Zyra specifike/Pozicioni i punës:

---

3) Sa kohë jeni në këtë pozicion?

---

4) Cili është roli i institucionit në lidhje me të rinjtë? A ka punonjës të dedikuar për të rinjtë?

Seksioni 1. Njohuri për të rinjtë dhe çështjet që i shqetësojnë

5) Cilin do quanit një person të ri? Sipas mendimit tuaj, kush janë të rinjtë që u përkasin grupeve vulnerable?

6) Cilat janë çështjet që shqetësojnë të rinjtë e grupeve vulnerable në zonën tuaj? Nëse nuk përmenden, pyeteni pjesëmarrësin për:

- Arsimin – sa të rinj frekuentojnë arsimin e mesëm/të lartë ose profesional? A ka të rinj jashtë sistemit shkollor? Sa i ndihmon arsimi të rinjtë për të hyrë në tregun e punës?
- Punësimin: sa të rinj janë të punësuar? Sa janë të papunë? Cilat janë arsyet e papunësisë tek të rinjtë? Çfarë mekanizmesh/procesesh i ndihmojnë të rinjtë për t'u punësuar? Sa të rinj janë të përfshirë në sektorin informal?
- Migracioni: a ka të rinj që largohen në vende të tjera? Cilat janë arsyet?

- d. Përfshirja në veprime të jashtëligjshme: sa të rrezikuar janë të rinjtë e zonës suaj për t'u përfshirë në aktivitete të jashtëligjshme? Cilat janë arsyet?
  - e. Tjetër?
  - f. A ka ndryshime mes vajzave dhe djemve? Po mes të rinjve të zonave urbane dhe rurale?
- 7) Si do e vlerësonit nivelin e informacionit dhe të shprehive që keni për të rinjtë vulnerabël dhe të punuarit me ta? Si jeni informuar/cili ka qenë burimi i informacionit?
- 8) Cilët kanë qenë njohuritë dhe shprehitë e përfutuara në arsimin tuaj për të rinjtë vulnerabël dhe punën me ta?
- 9) Gjatë këtyre viteve të punës a keni marrë informacion më shumë ose trajnime/kualifikime për të rinjtë vulnerabël dhe punën me ta?
- a. Nëse po, cilat kanë qenë tematikat specifike? Si kanë ndikuar në punën tuaj dhe në praktikën e përditshme?
  - b. Nëse jo, përse? Si ka ndikuar mungesa e kualifikimeve/trajnimeve në punën tuaj të përditshme?
- 10) Me cilat ligje dhe politika për të rinjtë vulnerabël në nivel vendor dhe qendror jeni të familjarizuar? Si i vlerësoni njohuritë për këto?

Seksioni 2. Praktika e punës me të rinjtë vulnerabël

- 11) Gjatë punës tuaj a keni patur raste të të rinjve nga grupe vulnerable? Si i keni menaxhuar? Çfarë sfidash keni patur? Nëse nuk përmenden pyeteni pjesëmarrësin për sfida:
- a. Ligjore: paqartësi ose boshllëqe në ligj, konflikte mes ligjeve/VKM – ve të ndryshme
  - b. Administrative – përshkrimi i punës jo i qartë, përgjegjësia për menaxhimin e rasteve të të rinjve
  - c. Logjistike
  - d. Mungesë shërbimesh
- 12) Si ndikon lloji i problemit që mund të kenë të rinjtë në mënyrën e adresimit të problemit? Mund të më përshkruani disa prej tyre?
- 13) Në praktikë, cila është mbështetja që ofron institucioni juaj dhe ju, në rolin tuaj si profesionist, për menaxhimin e rasteve të të rinjve vulnerabël?
- 14) Në dijeninë tuaj, çfarë shërbimesh ka në këtë zonë për të rinjtë nga grupet vulnerable? (shërbime sociale, të shëndetit fizik dhe mendor, sportive/argëtuese, të punësimit)?
- 15) Çfarë shërbimesh mungojnë për të rinjtë nga grupet vulnerable?

- 16) A ka ndryshime mes llojeve të shërbimeve që duhet të ofrohen për vajzat e reja dhe për djem të rinj? Cilat janë ato? Po për grupe të tjera të të rinjve nga grupet vulnerable?
- 17) Sa të aksesueshme janë këto shërbime për të gjithë të rinjtë? (zona rurale/urbane, gjinia, të rinj nga minoriteti Rom ose Egjiptian etj)? Si është cilësia e ofrimit të tyre?
- 18) Çfarë nevojash të tjera keni për të realizuar punën tuaj në mënyrë efektive? (ligjore/protokolle, shërbime, trajnime të tjera, logjistike, etj.)

Seksioni 3. Bashkëpunimi ndërsektorial

- 19) Në ç' mënyrë bashkëpunoni me aktorë të tjerë në nivel vendor/qendror? Me cilët? Pyesni për sektorin publik, privat dhe OJF.
- 20) Çfarë do veçonit si praktikë pozitive në këtë bashkëpunim? Çfarë sfidash ka?
- 21) A ka/keni një protokoll/marrëveshje bashkëpunimi në punën tuaj për të rinjtë nga grupet vulnerable? Nëse po, cilat janë ato?

Keni ndonjë pyetje ose sugjerim për studimin?

Faleminderit për pjesëmarrjen!

Përfaqësues të Organizatave Jo – Fitimprurëse Intervistë

1) Personi i intervistuar:

_____

2) Pozicioni i punës:

_____

3) Emri i OJF – së që përfaqëson:

_____

Seksioni 1. Misioni i organizatës

- 4) Çfarë aktiviteteve në lidhje me të rinjtë ka organizata që përfaqësoni në këtë zonë/në Shqipëri?
- 5) Çfarë profile kanë përfituesit tuaj?

- 6) Cilat mendoni se janë sfidat më të mëdha me të cilat përballen të rinjtë në këtë zonë? Po në Shqipëri?
- 7) Çfarë sfidash kanë OJF – të në këtë zonë/në Shqipëri në implementimin e programeve për të rinjtë?

[Shënim: Duke u bazuar në fokusin strategjik të OJF – së intervistues/ja zgjedh një ose më shumë nga sektorët e mëposhtëm për të vazhduar me intervistën. Për shembull, nëse OJF – ja është e orientuar më shumë në fushën e arsimit, atëherë intervista duhet të fokusohet më shumë në këtë fushë. Nëse OJF – ja punon në shumë sektorë, atëherë duhet të përzgjidhen ato që kanë fokus të rinjtë].

Seksioni 2. Arsimi

- 8) Cilat mendoni se janë pikat e forta të këtij sektori në këtë zonë? Po pikat e dobëta?
- 9) Si lidhet sektori i arsimit me atë të punësimit në zonën tuaj? Po në Shqipëri?
- 10) Çfarë politikash ekzistojnë në sektorin e arsimit në mbështetje të të rinjve? Si mendoni, a janë të mjaftueshme? Sa i plotë është kuadri ligjor?

Seksioni 3. Puna dhe punësimi

- 11) Si mendoni, cilat janë pikat e forta të këtij sektori në këtë zonë? Po pikat e dobëta ose pengesat?
- 12) Në çfarë aktiviteteve ekonomike formale apo informale përfshihen të rinjtë? (p.sh. sektorët ku punojnë)
  - a. A janë këto aktivitete të qëndrueshme, sezonale apo të paqëndrueshme? Pse?
- 13) Në çfarë aktiviteteve të paligjshme ose të tregut të zi përfshihen të rinjtë?
- 14) Në ç' masë mendoni se të rinjtë janë në rrezik të shfrytëzohen në punën që bëjnë? Ju lutem, mund të më jepni një shembull?
- 15) Cilat janë sfidat me të cilat përballen të rinjtë në gjetjen e mundësive të punësimit formal dhe informal?
  - b. Cilat janë ndryshimet mes djemve të rinj dhe vajzave të reja? Po mes zonave rurale dhe urbane?
- 16) Çfarë politikash ka në nivel qendror për mbështetjen e punësimit të të rinjve? Po në nivel vendor? Sa i plotë është kuadri ligjor në këtë fushë?

Seksioni 4. Të rinjtë vulnerabël

- 17) Cili është profili i të rinjve vulnerabël në këtë zonë? Po në Shqipëri?
- 18) Cilat janë nevojat e tyre?

- 19) Çfarë shërbimesh ka në këtë zonë për këto kategori të rinjsh? (shërbime sociale, të shëndetit fizik dhe mendor, sportive/argëtuese, të punësimit)?
- 20) Çfarë shërbimesh mungojnë për të rinjtë nga grupet vulnerable?
- 21) A ka ndryshime mes llojeve të shërbimeve që duhet të ofrohen për vajzat e reja dhe për djem të rinj? Cilat janë ato? Po për grupe të tjera të të rinjve nga grupet vulnerable?
- 22) Sa të aksesueshme janë këto shërbime për të gjithë të rinjtë? (zona rurale/urbane, gjinia, të rinj nga minoriteti Rom ose Egjiptian etj)? Po cilësia e tyre?
- 23) Çfarë politikash ka në nivel qendror për këta të rinj? Po në nivel vendor? Sa i plotë është kuadri ligjor në këtë fushë?

Seksioni 5. Bashkëpunimi ndërsektorial

- 24) Në ç'mënyrë bashkëpunoni me aktorë të tjerë për të arritur misionin e organizatës suaj? Me cilat institucione?
- 25) Çfarë do veçonit si pozitiv në këtë bashkëpunim?
- 26) Cilat kanë sfidat që keni hasur në bashkëpunimin tuaj me pushtetin vendor? Si i keni kapërcyer? Çfarë do të rekomandonit për të përmirësuar bashkëpunimin ndërsektorial për të rinjtë vulnerabël?
- 27) A ka/keni një protokoll/marrëveshje bashkëpunimi në punën tuaj me të rinjtë nga grupet vulnerable? Nëse po, cilat janë ato?
- 28) Si i përgjigjet pushteti vendor ose qendror nevojave të të rinjve të kësaj zonë/të Shqipërisë?
- 29) Sa njihet ligji nr. 75/2019 "Për rininë" nga aktorët e përfshirë në punën me të rinjtë? Sa implementohet?

Keni ndonjë pyetje ose sugjerim për studimin?

Faleminderit për pjesëmarrjen tuaj!

**Përfaqësues të pushtetit qendror
Intervistë**

1) Institucioni:

---

2) Zyra specifike/Pozicioni i punës:

---

3) Sa kohë jeni në këtë pozicion?

---

4) Cili është roli i institucionit në lidhje me të rinjtë? Po me të rinjtë vulnerabël?

Seksioni 1. Situata aktuale e të rinjve

- 5) Cili është koncepti juaj për të rinj vulnerabël? Si do ta përshkruanit situatën e të rinjve vulnerabël në Shqipëri?
- 6) Cilat janë shqetësimet kryesore të të rinjve në Shqipëri? Eksploroni më shumë për arsimin, punësimin, migracionin etj.
- 7) A ka ndryshime sipas gjinisë, zonës (urbane apo rurale apo zona gjeografike), minoritetit që i përkasin, moshës së të rinjve (p.sh. mes 15 deri 18 vjeç dhe mbi 18 vjeç), arsimimit etj? Nëse po, cilat janë ato?

Seksioni 2. Kuadri politik dhe ligjor

- 8) Në dijeninë tuaj, cilat janë politikat që targetojnë të rinjtë vulnerabël? Si mendoni, a janë të mjaftueshme?
- 9) Po kuadri ligjor për të rinjtë?
- 10) Në ç' nivel implementohet kuadri ligjor dhe politik? Pse?
- 11) A kanë nevojë që të përmirësohen politikat/ligjet aktual
- 12) e ose të hartohen të reja? Nëse po, ku/çfarë konkretisht?

Seksioni 3. Programet, shërbimet dhe kapaciteti i stafit për t'i ofruar shërbimet

---

- 13) Ju lutem, mund të më thoni disa programe që janë zbatuar në zona të ndryshme të Shqipërisë për të rinjtë vulnerabël? Cilat prej tyre i konsideroni të suksesshme? Pse?
- 14) Çfarë shërbimesh ofron institucioni juaj për të rinjtë në nivel qendror apo vendor? A ka shërbime të tjera që mungojnë?
- 15) Sa i përgatitur është stafi i shërbimeve të kujdesit shoqëror për të ofruar shërbime për të rinj? Çfarë mbështetje marrin nga institucioni juaj? Çfarë sfidash hasin?
- 16) Në ç' masë rolet dhe përgjegjësitë për punën me të rinjtë janë të përcaktuara qartë brenda strukturave të kujdesit shoqëror?
- 17) A ofrohen trajnime për ngritjen e kapaciteteve të stafeve të kujdesit shoqëror në nivel vendor? Nëse po, si kanë ndikuar këto trajnime? Nëse jo, cilat tema mendoni se janë të rëndësishme për t'u ofruar?
- 18) Çfarë do të rekomandonit ju për të përmirësuar punën e stafeve të kujdesit shoqëror në pushtetin vendor me të rinjtë vulnerabël?

Keni ndonjë pyetje ose sugjerim për studimin?

Faleminderit për pjesëmarrjen tuaj!

Miratimi i informuar për të marrë pjesë në vlerësimin e nevojave dhe sfidave me të cilat përballen të rinjtë në vështirësi.

Kush jemi ne dhe pse e kryejmë këtë vlerësim?

Studimi po kryhet nga Shoqata Kombëtare e Punonjësve Sociale dhe është i nevojshëm për të kuptuar situatën e të rinjve në disa zona të identifikuar dhe shkallën e ofrimit të shërbimeve të kujdesit shoqëror për të rinj në nivel vendor.

Qëllimi është të bëhet një vlerësim i situatës në pesë rajone – Tirana, Kamza, Elbasani, Kruja dhe Durrësi – në mënyrë që të kuptohet cilat janë çështjet madhore dhe sfidat me të cilat përballen të rinjtë në këtë zonë, shkallën e ofrimit të shërbimeve në kujdesit shoqëror për të rinj vulnerabël dhe cilësinë e tyre. Ky studim pritet të mbështesë ndërhyrje programatike në fushën e ofrimit të shërbimeve të kujdesit shoqëror tek të rinjtë e grupeve vulnerable.

Cila do të jetë përfshirja juaj?

Mendimi dhe këndvështrimi juaj janë shumë të rëndësishme për ne; rrjedhimisht, ju ftojmë të merrni pjesë në këtë intervistë/fokus grup dhe të ndani perspektivat tuaja, qëndrimet dhe përvojat në lidhje me studimin. Këto do të na ndihmojnë që të t'i japim përgjigje pyetjeve kërkimore që kemi ngritur.

Kini parasysh, se jeni një nga më shumë se 50 njerëzit që do të intervistohen si pjesë e këtij studimi. Çdo kush që merr pjesë në këtë studim ka të garantuar konfidencialitetin dhe mbrojtjen e privatësisë së tij/saj. Nuk do të përfshihen emra dhe të dhëna të tjera identifikuese në asnjë nga dokumentet ose raportet. Në raportin përfundimtar të studimit do të prezantohen vetëm të dhëna përmbledhëse nga të gjithë pjesëmarrësit.

Kohëzgjatja e intervistës/fokus grupit pritet që të jetë rreth 1 orë/60 minuta. Ju pranoni se:

- Kjo intervistë/ky fokus grup nuk do të regjistrohet dhe intervistuesi do të marrë shënime të detajuara.
- Intervista/fokus grupi do të regjistrohet, sipas rregullave të anonimitit për pjesëmarrësit.

Si do të përdoret informacioni i mbledhur?

Ndonëse nuk do të përfitoni direkt nga pjesëmarrja në këtë intervistë/fokus grup, gjetjet e studimit do të përdoren për të mbështetur përpjekjet për të ofruar shërbime më të mira për të rinjtë vulnerabël në të ardhmen. Studiuesit **nuk do të ofrojnë** rimbursim financiar **as dhurata** për pjesëmarrjen tuaj. Refuzimi për të marrë pjesë **nuk do të ketë** impakt tek ju në asnjë mënyrë. Mund të mos iu përgjigjeni pyetjeve që nuk doni të përgjigjeni ose të ndaloni intervistën në çdo moment, pa asnjë sanksion. Mund të kontaktoni Shoqatën Kombëtare të Punonjësve Socialë në Shqipëri nëse keni ndonjë pyetje.

SI MUND TË JAP MIRATIMIN TIM PËR TË MARR PJESË NË KËTË VLERËSIM?

Ju mund të jepni miratimin tuaj për të marrë pjesë duke vendosur një shenjë tek kutiza anash alternativës “Po” dhe më pas duke nënshkruar këtë formë. Nëse nuk jepni miratimin tuaj për të marrë pjesë mund të vendosni shenjën anash “Jo”. Duhet të nënshkruani dhe të vendosni një datë për këtë intervistë, dhe ta riktheni atë tek studiuesi para se të filloni intervistën.

- Po, jam dakord të marr pjesë në këtë vlerësim**
- Jo, nuk jam dakord që të marr pjesë në intervistën për këtë vlerësim**

Nënshkrimi _____ Data _____